Ställ om Sverige!

Inspiration och handledning för omställningsgrupper

Hela Sverige ska leva!

Omställning Sverige
transitionsweden.se

Innehåll

Inledning **3**

1. Ställ Om! **4**
- Lokala initiativ 5
- Plattform Omställning Sverige 6

2. Omvärldsanalys **7**
- Vi behöver ställa om 7
- Varför behöver vi ställa om nu? 8
- På vilket sätt är det annorlunda nu? 11
- Till vad ska vi ställa om? 12

3. Steg på vägen **14**
- Hur ska vi ställa om? 14
- Principer för omställning 15

1. Sätt igång 16
2. Skapa goda relationer 18
3. Öka medvetenheten 20
4. Skapa delaktighet 23
5. Fira att omställningen kan börja 27
6. Bjud in till visionsarbete 29
7. Starta arbetsgrupper 32
8. Visa vad som händer 34
9. Lär av fram- och motgångar 37
10. Återta förlorad kunskap 39
11. Bygg på människors lust 41
12. Gör en lokal omställningsplan 43

4. Teman **45**
- Lokal ekonomi 46
- Förnyelsebar energi 51
- Hållbara transporter 53
- Lokal service 54
- Vattenförsörjning 56
- Avlopp och avfall 57
- Traditionell kunskap 58
- Permakultur 59
- Mångfald 61
- Livsmedel 62
- Lokal planering 64
- Kris och säkerhet 68

5. Resursbank **71**

Ställ om Sverige! - Inspiration och handledning för omställningsgrupper. Januari 2010

Idé, texter och produktion: Uno Lundback, Jan Forsmark, Hillevi Helmfrid, Peter Wiborn, Peter Hagerrot och Carl Eneroth

Layout/grafisk form: Carl Eneroth

Tryck: Svärd & Söner Tryckeri AB. 2010. Första upplagan. Tryck på omslag Lessebo linne 250 g, inlaga Cyklus offset 100 g. IS0 14001 certifierat (yttre miljö), PEFC certifierat.

Ansvarig utgivare: Staffan Bond, Hela Sverige ska leva. Tel 08 - 24 13 50

Bild omslag: aussiegal on Flickr.com (CC)

Bild: Patrik Hagborg

En ny folkrörelse har startat
Vill du vara en del av den?

I Ställ om Sverige utvecklas tankarna om hur omställningsarbete kan gå till. Medvetenheten om att vi behöver göra något växer varje dag och det är alltid på lokal nivå som förändringarna måste börja. Det handlar om att granska hur vi lever och ibland tänka om och tänka nytt. Utmaningen är att bygga starka och i större utsträckning självförsörjande lokalsamhällen. För oss i Hela Sverige ska leva, har arbetet med Omställning Sverige högsta prioritet. Vi vet att lokala utvecklingsgrupper och lokala initiativ bär nyckeln till en hållbar framtid, där människor lever i och skapar sociala, ekonomiska, miljömässiga och demokratiskt hållbara system.
I våra lokala sammanhang behöver vi agera inom flera områden samtidigt. Vår ambition är att den här skriften ska stötta den nya folkrörelsen, där du och jag är en viktig del.

Politikens roll blir att möta upp med beslut och lagar som stärker att utvecklingen går åt rätt håll – det långsiktigt hållbara.

Karl-Erik Nilsson
ordförande Hela Sverige ska leva
Inez Abrahamzon
vice ordförande Hela Sverige ska leva

Ett inspirationsmaterial
Och en handledning

”Ställ om Sverige” är ett inspirations- och handledningsmaterial för er som vill skapa nya förutsättningar där ni bor och samtidigt värna om jorden som gemensam resurs. Materialet är framtaget under hösten 2009 inom ramen för arbetet med Hållbara bygder och vänder sig till de lokala utvecklingsgrupper och personer som vill förändra (ställa om) sitt lokalsamhälle. Här hoppas vi att ni hittar bakgrund, fakta, inspiration, tips och idéer för omställningen.

Arbetet med Hållbara bygder genomfördes i samarbete med SLU – Institutionen för stad och land, Naturskyddsföreningen och Naptek – det nationella program för lokal och traditionell kunskap som samordnas av Centrum för biologisk mångfald. Projektet Hållbara bygder har också medfinansierats av Landsbygdsprogrammet.

Kapitel ett ger en bakgrund till arbetet inom Hållbara bygder och Transitionrörelsen. Kapitel två är en omvärldsanalys och svarar på frågorna varför vi behöver ställa om och till vad. Kapitel tre är en svensk version av Transitionrörelsens 12-stegsmodell. I kapitel fyra presenteras några smakprov på vanliga teman för arbetsgrupper. Kapitel fem har fått namnet Resursbanken och här finns tips på bra länkar, filmer och litteratur samt kontaktuppgifter till resurspersoner.

Förhoppningen är att materialet ska locka till handling eftersom det är vad vi behöver. Materialet ”Ställ om Sverige!” med kompletteringar och uppdateringar finner ni på:

www.helasverige.se

Vi som arbetat med Ställ om Sverige vill tacka alla engagerade personer bland våra samarbetspartners, arbetsgruppen för Hållbara bygder, pilotbygderna, Hela Sverige ska levas medlemsorganisationer och Transition Sweden som i olika skeden bidragit med värdefulla bidrag.

1.STÄLL OM!

”En sak är starkare än all världens arméer: en idé vars stund har kommit.” Victor Hugo

Bild:
Peter Hagerrot

De hållbara alternativen behöver finnas på plats när det gamla systemet inte längre fungerar och vi behöver redan nu visa konkret att en hållbar framtid är möjlig. Den *är* möjlig – om vi samlar alla våra krafter för att förverkliga den. Därför behöver vi börja bygga de fossilfria, energisnåla, klimatvänliga, ekosystemvänliga och människovänliga alternativen här och nu. Endast dessa är ekonomiskt hållbara i ett längre perspektiv.

Vi kan inte vänta på att högre energipriser i spåret av sinande oljetillgångar ska ändra vårt beteende. Långt innan priserna är så höga att vi i den rika världen ändrar vårt beteende har fattiga människor redan drabbats hårt – och det sker redan nu.

Vårt nuvarande ekonomiska system fungerar bara så länge det växer. Det är en allvarlig brist eftersom vi inte kan ha en permanent tillväxt i ett slutet system som jorden. Vad vi behöver göra är att minska vår konsumtion och justera vårt samhällsekonomiska system.

Det är alltför riskabelt att hoppas att de politiska besluten ensamma ska lösa problemen – även om de är viktiga. Politikerna kommer bara att ta rätt beslut om de känner av ett mycket starkt tryck nerifrån. Det beror på att många beslut som måste tas är kortsiktigt obekväma – även om de på lång sikt är de mest hållbara och livsbefrämjande! Därför behövs handling på alla nivåer samtidigt, från personlig till lokal, kommunal, regional, nationell och internationell nivå.

Lokala initiativ
För en hållbar framtid

Insikten om att klimatkrisen och energikrisen hänger ihop och därför behöver lösas tillsammans har skapat Transitionrörelsen. Det är en ny folkrörelse som startade i Totnes i England år 2006 och som nu sprider sig snabbt över hela världen. Grunden är människors gemensamma engagemang för att skapa ett gott liv. Att börja förbereda sig för ett liv efter oljan kan verka omöjligt men det är både nödvändigt och realistiskt. Det är till och med så att ju längre vi väntar med den nödvändiga omställningen av samhället desto dyrare blir det och desto färre valmöjligheter har vi.

”Det mesta vi konsumerar i vardagen produceras lokalt.”

Vi behöver utgå från människors engagemang att skapa hållbara och starka lokalsamhällen. Det är helt enkelt så att vi måste börja där vi står. Omställningen behöver starta i den egna vardagen, i det egna lokalsamhället tillsammans med andra och bygga på vilja, lust, glädje, helhetssyn och möjligheter. Detta är utgångsläget för Transitionrörelsen. Målet är en lands- och världsomfattande omställning.

”Vi har blivit mer praktiskt kunniga och mer producenter än konsumenter.”

För de lokala omställningsgrupperna som nu bildas i många länder handlar det om att skapa en bred medvetenhet om vår situation och gemensamt ta fram en vision för den egna byn, bygden, staden, stadsdelen eller dalen som man lever i. En vision som handlar om en tillvaro med social samvaro, ökad samverkan, närproducerade livsmedel, förändrade transportmönster och en radikalt minskad energikonsumtion utan innehåll av fossila bränslen. Utifrån denna vision arbetar man sedan fram en omställningsplan för att beskriva vägen fram till önskat läge.

”Tillvaron är lugnare och renare vilket gör att människor mår bättre.”

Det är ingen slump att Hela Sverige ska leva och Transitionrörelsen har ett nära samarbete eftersom båda organisationerna har som mål att stödja lokala initiativ som vill skapa en hållbar framtid. Sedan 2009 är samarbetet formaliserat så att det finns en avsiktsförklaring undertecknad mellan organisationerna.

Hela Sverige ska leva har sedan 2003 arbetat med ett projekt som heter Hållbara bygder och som nu senast engagerade 26 bygder med att hitta förutsättningar till att skapa en hållbar framtid på lokal nivå. Riksorganisationen vill stödja alla de omställningsinitiativ som ligger i startgroparna och vara en nationell kraft och ett nav i detta viktiga arbete. Hela Sverige ska leva har också resurser och nätverk som underlättar arbetet med att sprida erfarenheter och att inspirera andra till att komma igång med omställningsarbetet.

”Vi upplever kulturell renässans och ett uppsving för de lokala ekonomierna genom återupptäckten av hantverk, lokal livsmedelsförsörjning och lokala byggnadsmaterial som stimulerades fram i kölvattnet av att vi minskar vårt oljeberoende.”

Bild: Peter Hagerrot
Solenergi på gång

Plattform för Omställning Sverige

Plattform för Omställning Sverige

Vi behöver ställa om för att hantera konsekvenserna av oljetoppen, den globala uppvärmningen, ekosystemerosionen, de sociala orättvisorna samt bristerna i det ekonomiska systemet.

- Det räcker inte med att byta till förnyelsebara energikällor. Vi behöver samtidigt minska vår energiförbrukning. Det är bättre att planera för en förändring än att överraskas av den.
- En obegränsad tillväxt inom ett begränsat system (såsom jorden) fungerar inte. En ekonomisk och ekologisk kris som beror på sinande naturresurser går inte att konsumera sig ur.
- Vi behöver skapa ett utrymme för rättvis omfördelning av den globala resursanvändningen.
- Vi behöver bevara och återskapa de ekosystemtjänster som idag är hotade och som vi är beroende av för vår överlevnad.
- Vi behöver bygga social, ekologisk och teknologisk resiliens samt justera det ekonomiska systemet så att det stödjer omställningen.
- Vi har mycket att vinna på att fokusera på hälsa, livskvalitet och livsinnehåll framför ökad materiell konsumtion.
- Det lokala samhället har förmåga att kunna lösa de flesta av invånarnas grundläggande behov.
- Vår kreativa förmåga att hitta lösningar och vår lust att dela kunskaper och erfarenheter är positiva krafter i omställningsarbetet.

2.OMVÄRLDSANALYS

Vi behöver ställa om
Till det bättre

I det här kapitlet presenteras bakgrunden till varför vi behöver ställa om samhället. För att kunna peka ut en ny riktning behöver vi först förstå varför vi inte kan fortsätta i den nuvarande färdriktningen. Nya fakta läggs till hela tiden som kan komma att förändra synen på detaljer i den här omvärldsanalysen. Men det är inte detaljerna som är det viktiga utan den övergripande bilden. Den bild som blir tydlig när vi ser hur de olika kriserna griper in i och förstärker varandra. Sammantaget framstår den nuvarande utvecklingen som djupt ohållbar: ekologiskt och mänskligt – och därmed också ekonomiskt, socialt och politiskt. Det finns därför många skäl till att ställa om, inte bara ett eller två. Här beskrivs de hot som för närvarande framstår som mest överhängande och hur de samspelar med varandra.

Ett fylligare material med källhänvisningar hittar du på www.helasverige.se under rubriken Omställning Sverige och *Globala utmaningar– lokala svar.*

Varför behöver vi ställa om nu?

Klimatet

Halten av koldioxid i atmosfären är nu högre än den varit på över 400 000 år. Den främsta orsaken är de senaste 60 årens användning av fossila bränslen. Mycket tyder på att klimatförändringarna går fortare och blir mer dramatiska än vad experterna trodde för bara några år sedan. Det beror på självförstärkande mekanismer som sätts i rullning av själva temperaturökningen. Exempel är metangasen som avges i takt med att tundran tinar och mindre snötäckt yta. Det är bråttom att hitta lösningar.

”(...) klimatförändringarna går fortare och blir mer dramatiska än vad experterna trodde för bara några år sedan.”

Vårt gamla sätt, att lita till marknadskrafter, ny teknik och internationella förhandlingar räcker inte på långa vägar. Sedan klimatförhandlingarna påbörjades 1990 har utsläppen globalt inte bara ökat – även ökningstakten har ökat! Samtidigt som vi talar om en *minskning*, motsvarar en förlängning av dagens trend en *ökning* med 240 procent till år 2050.

Trots att den globala uppvärmningen ensam har potential att utradera de flesta arter på jorden, däribland människan, är den inte vår enda kris. Vi behöver se den i ett större sammanhang.

Hänger ihop

Klimatförändringen förstärker den vidare *miljökrisen.* Den hotar jordens viktiga ekosystem som redan är hårt pressade genom undanträngning, överutnyttjande och spridning av miljögifter.

Till bilden hör också en *fattigdomskris*. Miljarder människor i låginkomstländer får inte sina mest grundläggande behov tillgodosedda. Samtidigt som mänskligheten, totalt sett, drastiskt behöver minska sin belastning på atmosfär och ekosystem har alltså miljarder människor behov av att öka sin konsumtion för att uppnå dräglig standard.

Vi står också i början av en *energikris,* eftersom oljan håller på att bli allt mer knapp. Ungefär hälften av all olja och gas i världen är förbrukad och den kvarvarande blir allt mer otillgänglig.

”Vi känner ännu inte till något reellt alternativ till oljan.”

Det borde finns anledning att glädja sig åt höjda energipriser eftersom det förmodligen leder till sparsamhet och därmed visar vägen ut ur klimatkrisen. Men tyvärr är det inte så enkelt. För det första finns det fortfarande gott om kol. Och kol är ännu farligare för klimatet än olja. För det andra gör den enorma klyftan mellan fattig och rik att människor i låginkomstländer drabbas hårt av energiprishöjningarna – långt innan vi i de rika länderna känner av dem. Följden är att vi som förbrukar mest inte automatiskt förändrar beteende och omstrukturerar våra samhällen.

Bild: Peter Hagerrot

Vi känner ännu inte till något reellt alternativ till oljan. Det vill säga en energikälla som är lika koncentrerad och kraftfull och som finns i samma rikliga mängd, men som samtidigt inte förstör klimatet. Det kan vara så att oljan är unik för vår planet, att vi aldrig mer kommer att ha tillgång till så mycket energi som vi haft under de senaste 60 åren.

Å andra sidan, om vi skulle hitta en ny kraftfull energikälla så skulle problemen troligtvis inte bli mindre. Om vi inte förändrar samhället på ett mer grundläggande sätt skulle vi sannolikt fortsätta att omvandla naturens resurser till fast, flytande och gasformigt avfall. Vi skulle fortsätta att tränga undan naturliga ekosystem, utradera arter, förbruka alldeles för mycket färskvatten, fiska ut haven och sprida miljögifter. Mycket av detta hade vi inte kunnat göra utan de starka muskler som oljan givit oss. Energikrisen är alltså tveeggad. Den bär på en uppmaning till nytänkande på en mer grundläggande nivå.

Mer än någonsin kommer vi i framtiden att behöva livskraftiga ekosystem. Bland annat för att fånga in växthusgaserna, dämpa effekterna av klimatförändringarna och för att ersätta användningen av fossila resurser. Därför är det extra allvarligt att klimatförändringarna hotar just ekosystemens livskraft, den biologiska mångfalden och många viktiga ekosystemtjänster* som är basen för en ekonomi baserad på förnyelsebara resurser inom planetens gränser.*

*** Ekosystemtjänster**
Ekosystemen förser oss inte bara med råvaror utan också med viktiga tjänster. Vissa ökar vårt välbefinnande, andra skulle vi inte överleva utan. Några exempel är vattenförsörjning, näringsåterföring, jordmånsbildning, motverkande av erosion, inbindning av växthusgaser, genetisk mångfald viktig för bland annat livsmedelsproduktion och medicin men också för livets anpassningsfömåga, pollinering, klimatbuffring med mera. Med ett samlande ord kallas dessa för ekosystemtjänster.

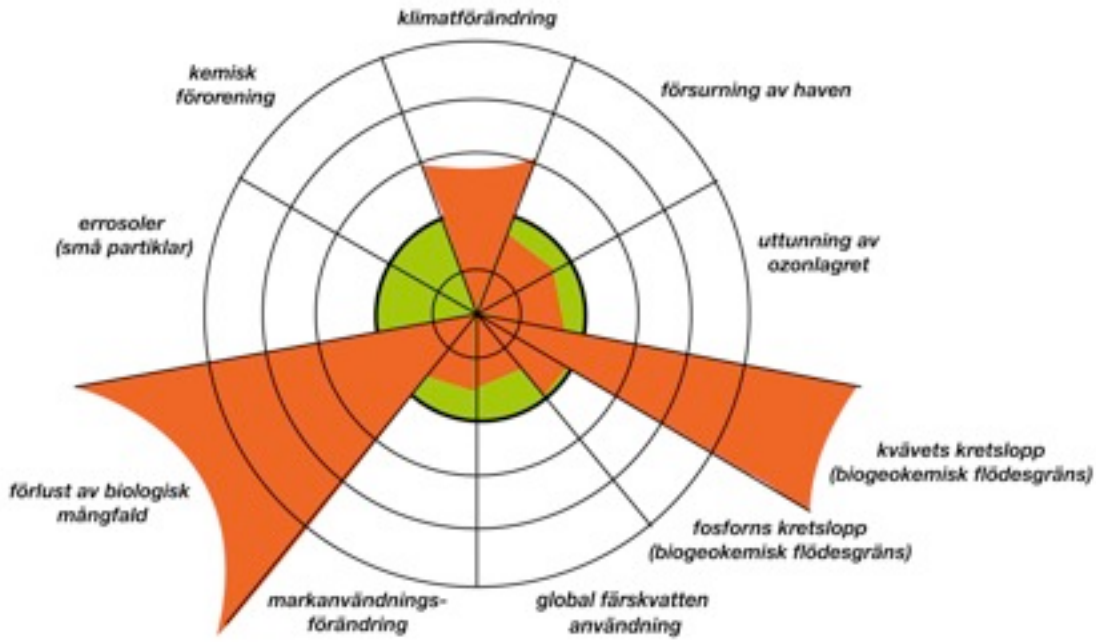

Bilden är baserad på data från artikeln ”A safe operating space for humanity”, Johan Rockström med flera, *Nature* **461**, 472-475

*** Planetens gränser (se bild ovan)**
På minst tre områden har människan grovt överskridit planetens gränser för hållbart nyttjande: (1) biologisk mångfald, (2) kväveanvändning och (3) klimat. Dessa tre samspelar dessutom med varandra på ett olyckligt sätt. Exempelvis förstärker kväveutsläppen klimatförändringen och klimatförändringen påskyndar utrotningen av biologisk mångfald. För de två parametrarna som saknar röd markering har man ännu inte kunnat utveckla några bra sätt att mäta planetens gränser.

Lågkonjuktur eller resurskris

Den ekonomiska kris vi nu är inne i är historiskt unik så till vida att den är global. Majoriteten av världens befolkning känner redan av den i en eller annan form.

Immateriella faktorer så som förväntan, förtroende, symboliska värden med mera har kommit att spela en allt större roll i ekonomin under de senaste decennierna. Allt mer raffinerade finansiella instrument har utvecklats. Ett stort inslag av lånade pengar har blåst upp bubblor som under 2008 spruckit en efter en: fastigheter, börser och råvaror. Så långt är nog de flesta bedömare överens, men det saknas en samsyn om hur den nuvarande ekonomiska krisen samspelar med klimat-, miljö- , fattigdoms- och energikrisen.

Många bedömare ser det som en vanlig konjunkturnedgång. Det är också i den andan som stater nu lanserar sina stimulanspaket. Andra menar att den ekonomiska krisen är strukturell och att verklig fysisk resursknapphet är en viktig komponent i det produktionstak vi just slagit i. Det gäller främst olja och gas, men även viktiga mineraler som hämtas ur allt mer otillgängliga fyndigheter i jordskorpan.

Vårt ekonomiska system bygger på en förväntan om ständig tillväxt. Tillväxten i ekonomin har varit möjlig så länge vi kunnat hämta mer och mer resurser från naturen, inte minst från jordskorpan. På det viset har vårt ekonomiska system varit motorn i miljöförstöringen. Frågan är vad som händer med ekonomin när naturresurserna tryter.

”Istället för ett ett stadigt stigande energipris i takt med att oljan sinar är det troligt att ekonomin börjar bete sig kaotiskt.”

Erfarenhetsmässigt vet man att snabbt stigande energipriser framkallar lågkonjunktur. Så var fallet även denna gång. Om det höga energipriset som föregick börsraset 2008 berodde på verklig fysisk resursknapphet är detta en historiskt sett ny situation. I så fall kommer vi snart att åter slå i produktionstaket så snart ”hjulen börjar rulla” igen. Energipriset och konjunkturen kan komma att åka upp och ner som en jojo. Recessioner kan återkomma med allt kortare mellanrum och bli allt djupare. Istället för ett stadigt stigande energipris i takt med att oljan sinar är det troligt att ekonomin börjar bete sig kaotiskt. Då blir det svårt att bedriva proaktiv politik för att omstrukturera ekonomin. De nödvändiga investeringarna förefaller olönsamma under perioder då energipriset är lågt.

Om det är i början av en sådan här trend vi befinner oss, kan stimulanspaket som syftar till att öka efterfrågan och på så sätt stimulera fram fortsatt resursintensiv tillväxt ytterligare komma att förvärra problemen. Risken finns för urholkade statsfinanser och fördjupad social och politisk oro. Frågan är vilka steg vi istället skulle kunna ta för att skapa en ”nerväxt” under ordnade former, innan socialt kaos uppstår.

Tunga steg och lätta

När det gäller finansmarknaden är det tydligt att inflytandet ligger i händerna på ett fåtal. Men även klimatpåverkan är oerhört ojämnt fördelad. I Sverige släpper vi ut sju – åtta ton koldioxid per person och år och amerikanen släpper ut det dubbla. Justerar vi de svenska utsläppen för varor som vi importerar stiger vår klimatbelastning till 10–12 ton växthusgaser per person och år. Samtidigt klarar sig den genomsnittlige kinesen med fyra ton och etiopiern med bara 100 kilo!

Historiskt kommer 70 procent av alla koldioxid-utsläpp sedan industrialismens början från rika länder. Det är de historiska utsläppen som nu påverkar klimatet och som tagit hela det globala utsläppsutrymmet i anspråk. Vi har kunnat bygga välstånd och öka vår bekvämlighet medan många av de länder som inte bidragit alls till att skapa problemen drabbas först och allvarligast av översvämningar eller torka. Ett av de här länderna är Bangladesh som bara släpper ut 300 kilo per person. De som drabbas är människor som varken har någon möjlighet att lösa problemet eller skydda sig mot förändringarna.

Det är vi i den rika världen som både har ansvaret och möjligheterna att lösa klimatkrisen. Uppskattningar visar att Sverige har ett avsevärt beting i utsläppsminskningar. Vi i Sverige behöver komma ner från nuvarande 10–12 till hållbara ett ton per person. Men det är inte bara utsläppen av växthusgaser som är för höga. Vi behöver också minska hela vårt ekologiska fotavtryck. Idag ligger svenskens ekologiska fotavtryck på 5,1 globala hektar, vilket innebär att vi ligger på 18:e plats över länder med störst fotavtryck per person. Globalt sett har vi 2,1 hektar till vårt förfogande. Det betyder att vi i Sverige behöver minska vårt avtryck med nästan 60 procent för att möjliggöra en rättvis global fördelning. Därför kan vi inte på något enkelt sätt byta ut fossila resurser mot förnyelsebara och fortsätta som förut.

Ekologiskt fotavtryck
Ett ekologiskt fotavtryck för ett land eller en person är en uppskattning av hur stor biologiskt produktiv yta som krävs för att ta fram allt vi konsumerar och för att ta hand om avfallet som bildas. Här ingår alla ytor någonstans på jorden som krävs för att möta vår efterfrågan på till exempel mat, byggnadsmaterial och förnyelsebar energi och för att ge plats åt våra byggnader och vägar. I vårt ekologiska fotavtryck ingår också användning av fossila bränslen. Den räknas ut genom att man uppskattar hur stor yta nyplanterad skog som skulle behövas för att fånga upp koldioxidutsläppen från användning av olja, kol och gas.

Bild: Living Planet Report, 2008

Bild ovan
Fördelning av svenskens ekologiska fotavtryck. Nuvarande och önskvärd storlek (60 procent mindre).

På vilket sätt är det annorlunda nu?

Experterna menar att vi nu bara har några år på oss att vända från ökning till minskning av de klimatpåverkande utsläppen – oavsett hur mycket vi tänker minska senare. Bara då har vi någon chans att hålla oss under en höjning på de två grader som experterna tror är gränsen för att de självförstärkande mekanismerna tar över och processen mot totalt klimatkaos inte längre går att hejda. Alltså är det är mer bråttom än någonsin.

“Den omställning vi behöver göra på kort tid liknar ingenting som vi gjort tidigare. Vi har aldrig tidigare i historien minskat vår arts ekologiska fotavtryck.”

Vi människor är sinnrika och kreativa varelser och vi brukar tänka om oss själva att vi genom historien alltid hittat utvägar ur svåra situationer vi hamnat i. Det är sant - men dessa lösningar har hittills inte inneburit att vi minskat vårt ekologiska fotavtryck. Tvärtom har de teknologiska revolutionerna från elden via metallhantering och de fossila bränslena till it-revolutionen gått hand i hand med ett allt större fotavtryck för vår art.

Till och med i de fall då vi uppfunnit mer resursbesparande sätt att göra saker på, har effektivitetsvinsten genomgående utnyttjats för att öka vår konsumtion istället för att minska vårt fotavtryck. För att hitta lösningar som är verkliga lösningar behöver vi bättre förstå vad som är orsaken. Vi behöver se och förstå att allt hänger samman. Vi har inte råd att återigen göra det gamla misstaget att försöka lösa ett problem i taget och skapa många nya samtidigt.

Till vad skall vi ställa om?

Vi behöver nya visioner. Både som individer och för samhällsutvecklingen i stort. Föreställningen om ekonomisk tillväxt som mål för samhället är föråldrad på många sätt. Ständig ekonomisk tillväxt på ett begränsat klot är inte bara en ekologisk omöjlighet. Ekonomisk rikedom över en viss nivå framstår inte ens som önskvärd – mänskligt och socialt.

Undersökningar redovisade av Deborah Dunann-Winter visar att den självupplevda lyckan ökade i västvärlden i takt med de ekonomiska framstegen under nittonhundratalet, ungefär fram till 1960. Därefter fortsatte tillväxten uppåt och lyckan förblev konstant. De senaste årens larmrapporter om psykosocial ohälsa, inte minst bland barn och ungdomar, kan tyda på att lyckan nu till och med är avtagande, liksom medellivslängden. Våra barn och ungdomar far illa samtidigt som vi för vart år överträffar oss själva i materiell konsumtion som ödelägger planeten. Nog borde det finnas bättre lösningar?

Bild Peter Hagerrot

Vad vi behöver göra handlar inte om att gå tillbaka i tiden. Det handlar om att växla spår. För att kunna göra den här kursändringen behöver vi visioner för vart det är vi vill komma. Vi behöver göra oss bilder av en framtid där vi har betydligt mindre ekologiskt fotavtryck än idag och samtidigt se möjligheterna till ökad livskvalitet.

Minskat avtryck med ny livskvalitet

Nuvarande kris har en existentiell dimension och väcker frågor om vad det innebär att vara människa. Den nu nödvändiga omställningen innebär en möjlighet för oss att växa som människor och att förstå att vi är en del av ekosystemet. Vi behöver passa in med alla andra delar och funktioner för att systemet i sin helhet ska vara livskraftigt. Det finns antagligen mycket mer tillfredsställande sätt att utveckla våra sociala och existentiella behov på än vad konsumtionssamhället möjliggjort. Ett av våra behov handlar om att känna både samhörighet och frihet och här kanske krisen är en nyckel som kan leda till konkreta förändringar.

Våra värderingar styr vad vi prioriterar och vad vi väljer att göra. Hur ser vi på oss själva i förhållande till naturen och hur ser vi på andra människors värde i förhållande till vårt eget? Hur vill vi att ett ekonomiskt system ska styra och påverka vår hälsa, våra relationer, solidariteten och miljön? Hur vill vi då att det politiska demokratiska systemet ska se ut? Vilka tekniska lösningar stödjer då en hållbar utveckling?
Vi vet att naturen har gränser och att det finns ”flip over” effekter. Samtidigt kan inte ens experterna veta exakt var gränserna går. Vi behöver tänka in säkerhetsmarginaler, som måste vara större ju större osäkerheten är. Idag gör vi ofta tvärtom. När saker inte kan mätas exakt bedöms risken som låg eller tas inte med alls. I en värld med fler och fler människor behöver vi dessutom skapa system som, istället för att belasta och dränera ekosystemen, bidrar positivt och förstärker deras livskraft och produktionsförmåga. Vi behöver öka mångfalden, sluta kretsloppen, se till att avfall blir resurser och öka vår omsorg om naturen.

För de flesta av oss är det svårt att uppskatta sitt eget ekologiska fotavtryck. Vi behöver hjälp med att översätta experternas kunskap till vardagsnära mått som gör resultaten av våra val tydliga. Med livskvalitet är det annorlunda. Var och en är expert på sin egen livskvalitet. Ett sätt att börja reflektera över livskvalitet är att ställa sig själv frågan ”Vad är det som gör livet värt att leva – egentligen?”. Det är troligt att mycket av det som verkligen gör livet värt att leva, inte kostar nämnvärt med naturresurser. Det är bra. För vad vi än företar oss behöver vi samtidigt minska vårt ekologiska fotavtryck. Att arbeta tillsammans i ett lokalsamhälle kring den här frågan kan vara ett sätt att starta omställningsarbetet.

Nya system för ekonomi och beslutsfattande

Idag styrs våra liv i hög grad genom det ekonomiska systemet. Styrningen är så stark att många människor upplever det ekonomiska systemet som mer verkligt, mer begränsande och mer avgörande, än det ekologiska. Det vi lätt glömmer är att det ekonomiska systemet är skapat av människor. Det förändras över tiden eller återskapas av oss alla genom dagliga val. Till skillnad från naturlagarna som styr ekosystemens sätt att fungera, är lagarna för ekonomiska och sociala system påhittade av människor och kan därför ändras av människor.

Ekonomi är inte mål utan medel. Det ekonomiska systemet behöver reformeras så att det inte längre hindrar oss, utan istället hjälper oss att inpassa oss i ekosystemen och ger alla människor på jorden en jämlik chans att utveckla sin fulla mänskliga potential. Den ekonomiska spelplanen behöver förändras i grunden och den omställning som behöver göras innebär en utmaning för vårt sätt att fatta gemensamma beslut på lokal, nationell och global nivå.

Den västerländska demokratin har hittills sett som sin främsta uppgift att fördela tillväxtens frukter mellan grupper och intressen. Fram till nu har den inte arbetat med uppgiften att radikalt minska vårt ekologiska fotavtryck för att skapa utrymme till en globalt rättvis fördelning. Politiken behöver komma ut ur sitt ”moment 22” där ledarna väntar på väljarna, som väntar på ledarna. Troligen behöver både formerna för demokratin och innehållet vidareutvecklas så att politiken blir förmögen att leda omställningen.

Det finns en rad experiment i liten skala både med alternativa ekonomiska lösningar och olika system för beslutsfattande. Kanske är det lokalt som de nya lösningarna kan uppstå och provas ut?

Starka lokalsamhällen

Genom det ständiga tillflödet av billig fossil energi har det under ett halvt sekel varit möjligt att bygga storskaliga lösningar och skapa ett samhälle där behovet av samverkan på lokal nivå minskat i samma takt.

När vi inom en snar framtid ska klara oss med mindre resurser kommer lokala tillgångar troligtvis att bli mer efterfrågade och mer effektivt brukade. En större del av försörjningen kan då kontrolleras inom ett område som vi känner väl och som vi känner ansvar för, vilket är bra eftersom det gör det lättare att ta långsiktig hänsyn. Om platsen heter Äppelbo, så kanske basen i tillgångarna utgörs av jord, skog och sjö, medan Tenstas uppenbart viktigaste tillgång är alla människor som bor så nära att de kan samspela effektivt. Ju effektivare människor och natur samspelar, desto mer välfärd kan produceras utan att man behöver skuldsätta sig för inköp av energi och utrustning utifrån. När försörjningen har en stark lokal bas kan besluten också tas lokalt där kunskapen finns om de unika lokala förutsättningarna och om invånarnas behov.

Den positiva sidan av att vi i framtiden får mindre resurser att tillgå kan alltså leda till en vitalisering av *lokalsamhället* . Vi kan redan nu börja förbereda oss – istället för att vänta och låta oss överraskas. Börjar vi nu så ökar våra chanser att *välja* framtid.

Allt på en gång

Den ekologiska krisen kan ses som det sammanlagda resultatet av alla *individers* beteenden och som individer har vi både ansvar och möjlighet att göra viktiga förändringar. Men alla som har gjort allvarliga försök till mer genomgripande livsstilsförändringar har lagt märke till att *systemet* kan försvåra eller förenkla. Ett konkret exempel är att jag som individ faktiskt inte kan välja att resa kollektivt där det inte finns någon kollektivtrafik. Men hindren är inte alltid faktiska och fysiska. De finns också inbäddade i vår *kultur*. Kulturen återspeglas i media och reklam men också i våra vardagliga samtal, vårt sätt att tänka om livet och i våra värderingar.

Troligtvis föregås inte det ena av det andra utan allt hänger ihop. Ska vi då ändra kulturen först, systemet eller börja med individerna? Ändlösa diskussioner med olika åsikter kring de här frågorna har fram till idag tyvärr dränerat många viktiga folkrörelser på kraft. Det har vi inte råd med nu och oenigheten är dessutom överflödig, för vad vi behöver göra är naturligtvis – allt på en gång.

Förändringen behöver komma till stånd på alla de här tre nivåerna samtidigt. Det brådskar med kraftfulla politiska beslut om nya styrmedel så att samhället äntligen börjar sända ut rätt signaler för omställningen. Men för att politiker ska våga ta dessa beslut behövs det en förändring på värderingsnivån hos många människor.

Omvärdering börjar på individplanet. Samtidigt behöver individers ansträngningar åtföljas av att hela samhället flyttar fram positionerna. Det lokala omställningsarbetet behöver beröra alla de här nivåerna, men börjar inom var och en av oss. Vägen vi sedan ska gå tillsammans är oprövad och många gånger krokig.

3.STEG PÅ VÄGEN

Hur skall vi ställa om?

Ni kommer snart att möta en svensk version av den 12-stegsmodell för omställning som vuxit fram i engelska Totnes. Stegen tar oss inte från A till Ö utan snarare från A till C, vilket är så långt vi kan se nu. Stegens innehåll utvecklas kontinuerligt och behöver inte utföras i den ordning de presenteras här. Se dem hellre som förslag på bitar i det pussel ni väljer att bygga. Ni kommer förmodligen att arbeta med flera steg parallellt under resans gång. Lägg gärna till egna steg som ni tycker saknas. Erfarenheten visar dock att steg 1 till 5 är bra att börja med.

De 12 stegen har följande rubriker:

1. Sätt igång
2. Skapa goda relationer
3. Öka medvetenheten
4. Skapa delaktighet
5. Fira att omställningen kan börja
6. Bjud in till visionsarbete
7. Starta arbetsgrupper
8. Visa vad som händer
9. Lär av fram- och motgångar
10. Återta förlorad kunskap
11. Bygg på människors lust
12. Gör en lokal omställningsplan

Principer för omställning

Synliggör en positiv framtid

- ✓ Om vi inte kan föreställa oss den framtid vi vill ha kan vi heller inte skapa den.

  Saker och ting *kommer* att förändras. Vi kan välja mellan en framtid som vi själva är med och skapar eller en framtid som bara drabbar oss.

Verka för ökad medvetenhet

- ✓ Vi förstår att information i media är motsägelsefull.
- ✓ Vi strävar efter att berätta sanningen och har tillit till att människor hittar egna svar.
- ✓ Vi gör inga prioriteringar för andra, utan låter dem göra det själv.

Poängtera att alla behövs

- ✓ Vi värderar alla kunskaper. Vi välkomnar alla färdigheter.

  Det kan vara goda lyssnare, trädgårdsmästare, människor som tycker om att göra och laga saker, energiingenjörer, byggare, planerare, projektledare, människor som gillar att ordna trevliga fester, inspirera med konst och musik och många fler.

- ✓ Vi använder vår passion som insats.

  Om det inte finns någon arbetsgrupp som jobbar med det ni är brinner för, starta en.

Gör det enkelt. Och kraftfullt.

- ✓ Vi försöker skapa praktiska sätt att jobba på som är enkla att kopiera.

  De 12 stegen för omställning är enkla och ändå kraftfulla och provas nu i praktiken på många håll. Här finns idéer om hur vi kan dela resurser och information från dag ett.

Bygg resiliens

- ✓ Vi strävar efter att minska sårbarheten.

  Resiliens är förmågan hos ett system att fungera trots att det utsätts för förändring. I de flesta samhällen för en eller två generationer sedan fanns behov av en baskunskap för att klara livet som att odla och konservera mat, göra kläder, bygga med lokala material. Vi brukade baka kakan lokalt och importera glasyren. Nu importerar vi kakan och producerar glasyren lokalt. Det gör oss sårbara.

Sök lokala lösningar

- ✓ Vi söker lösningar på lokal nivå. Vi behöver inte vänta på andra för att agera.

  Problemet är början till lösningen och förändringarna står i proportion till problemen. Många filmer och böcker antyder att byte av glödlampor, återvinning och byte till bränslesnålare bilar är tillräckligt. Detta orsakar ett tillstånd som kallas "Kognitiv Dissonans" - en situation där du fått ett svar, men vet att det inte kommer att lösa problemet.

Stimulera in- och utvändig omställning

- ✓ Vi för en dialog om våra värderingar och hur vi uppfattar världen.

  De förändringar vi ser är inte bara orsakade av tekniska och ekonomiska krafter utan ett direkt resultat av vår verklighetsuppfattning, världsbild och våra värderingar. Informationen om vår planets tillstånd kan framkalla rädsla och sorg – något som kan ligga bakom det förnekelsetillstånd som många människor befinner sig i. Psykologiska modeller kan hjälpa oss förstå vad som egentligen händer och undvika omedvetna processer som hindrar förändring. Till exempel modeller för beteendeförändring vid beroenden.

1. Sätt igång
Vilket är första steget?

Ni tillhör dem som har förstått att det är hög tid att påbörja omställningen av samhället. Ni inser att det inte går att vänta längre. För att komma igång behöver ni söka upp några andra i ert lokalsamhälle som är beredda att starta arbetet tillsammans med er. Det är bra om den styrgrupp som bildas redan från början har så bred sammansättning som möjligt. På så sätt får ni ingångar till olika lokala nätverk, vilket behövs då hela lokalsamhället omfattas av omställningen på sikt, även om ni bara är några få i början.
När ni är minst fem personer kan arbetet börja på allvar. Er uppgift är att få igång arbetet – inte att ensamma genomföra omställningen. Därför kan det vara bra att ”besluta om styrgruppens avgång redan vid första mötet”. Med denna attityd kommer ni att vara öppna och inbjudande för andra som vill komma in i arbetet och ni förebygger att dra på er en alltför stor arbetsbörda.

När så småningom minst fem arbetsgrupper har startat, så avgår medlemmarna i styrgruppen och byts ut mot en representant från varje arbetsgrupp. Detta kräver en del ödmjukhet av styrgruppmedlemmarna, men tillvägagångssättet är en rekommendation för att sprida engagemanget.

”För många människor börjar ökad medvetenhet faktiskt med att göra.”

Så här i början är er stora uppgift att starta en mobilisering för att få allt fler att engagera sig i omställningen av ert lokalsamhälle. Det finns de som menar att en människa inte kan ”ta in” ett problem som hon inte känner att hon själv kan göra något åt. Därför kan det vara bra när man börjar mobilisera för omställningen att på ett tidigt stadium ha förslag på någonting som man kan göra som går i rätt riktning. För många människor börjar ökad medvetenhet faktiskt med att göra. Välj gärna något ni kan göra tillsammans i bygden, eftersom ökat lokalt samarbete är en viktig del av omställningen. Det gäller att få en start så att människor börjar bry sig om, och vill veta mera. Ni kan också behöva tänka på en del praktiska saker kring organisationsform och eventuell finansiering av arbetet.

Bild: aussiegal on Flickr. (CC)

Ord att fundera på
Sociala nätverk

Sociala nätverk har exploderat på Internet: Facebook, Twitter, Flickr, Skype, MSN och Lunarstorm är några exempel. Ning låter dig skapa ett eget nätverk, vilket “Transition Sweden” använder sig av. Varför inte bli medlem och se vad som görs i din bygd eller lära av vad andra har gjort? Gå in på www.transitionsweden.se och se vad som är på gång, lägg till ett eget evenemang, sök på medlemmar, skapa din egen sida, driv en blogg, delta i diskussionsforumet eller kontakta styrgruppen för lämpliga kontakter kring ett ämne som engagerar dig.

Att reflektera kring
Tillsammans

Hur får ni fler engagerade?
Ni behöver bli flera för att starta omställningen. Hur gör ni det? Här följer ett par förslag.

Börja med att söka upp allierade
Hur närmar du dig vänner och bekanta med idén om att starta en lokal grupp för omställning?

Sök brett från början och lär känna nya människor
Hur når ni tidigt dem ni inte känner, men som kanske gärna vill vara med? Nyinflyttade? Yngre? Äldre? Personer med utländsk bakgrund?

Kom ihåg att människor har olika drivkrafter
Tycker ni att det är okej att några deltar mest av sociala skäl?

Tänk på att fritid är värdefull tid
Om ni vill engagera föräldrar behöver utrymme också ges för barn att vara med. Hur skapar ni trevliga former för arbetet där alla känner sig välkomna?

Spara på de egna krafterna
Var och en behöver få sätta ribban för de egna arbetsinsatserna. Hur fördelar ni tidigt ansvaret så att inte enstaka personer får bära för mycket?

Ta del av en internationell folkrörelse
Vilken draghjälp kan ni få av andra grupper som gått före, i Sverige och i andra länder?

Hur organiserar ni er?
I ett inledningsskede räcker en lös nätverksform men vill ni söka projektpengar behöver ni en fastare organisationsstruktur.

Finns det en förening i lokalsamhället som kan fungera som bas för arbetet?
Eller skapar ni en?

Kan ni undvika för mycket formalia?
Hur hittar ni en form som stöder innehållet i det ni vill göra istället för tvärtom?

Hur hittar ni pengar?
Vad kan ni göra utan ett enda öre? Vilka lokala resurser finns det att tillgå? Vad av det ni vill göra kostar pengar?

Kontakta er kommun för rådgivning kring lämplig finansiering. Idag finns Leader* över nästan hela landet och Landsbygdsprogrammet hanteras av Länsstyrelsen. På www.helasverige.se finns en guide över olika finansieringsformer.

(Leader är en arbetsmetod för lokal utveckling som idag finns i nästan hela Sverige. Inom Leader kan man söka finansiering för att förverkliga sina projektidéer.)*

Bild: Alexander Rydén
Fjällbete i Ottsjö

Exempel
Fördjupning

Från alarm till handlingskraft
Miljörörelsen har länge gjort misstaget att tro att bara folk förstår hur illa det är ställt med planeten så kommer de att börja göra något åt det. Tyvärr fungerar det inte så enkelt. I boken *Vägen till förändring – En handbok för överlevnadsarbetare* har Lennart Parknäs, beskrivit tre steg som behövs för att förvandla ett alarmbudskap till handlingskraft. De tre stegen är dialog, samhörighet och kraftsamling. Boken ger många konkreta förslag till hur man kan bereda för de olika faserna och finns i fulltext på nätet. Information om boken finns i Resursbanken.

Klimatarbetsgrupp i byalaget
I Ambjörnarp bildades en klimatarbetsgrupp inom ramen för det redan existerande byalaget. Gruppen behövde inte ägna sig åt organisatoriska frågor för det var redan omhändertaget. Som del av byalaget kunde klimatarbetsgruppen också söka projektmedel. Kontaktuppgifter hittar ni i Resursbanken.

Finansiering
I Svartådalen/Sätra Brunn tog man tidigt kontakt med Leader för finansiering och fick pengar till en förstudie. Nu är förstudien färdig och man går vidare i ett projekt om energi och ett om boende. Erfarenheterna delar man gärna med sig av till andra omställare. Kontaktuppgifter hittar ni i Resursbanken.

2. Skapa goda relationer
Vilka är våra samarbetspartners?

Omställningen av samhället är inget man gör bäst ensam. Nej, här handlar det om att arbeta tillsammans med både andra personer och andra organisationer. Självklart utgår allt från er egen övertygelse om vad som behöver göras men för att nå ett bestående resultat är det bäst att jobba tillsammans med andra. Ni kan bidra till att skapa en öppen, lokal arena där lokalsamhällets invånare tillsammans kan diskutera och påverka exempelvis vilket sortiment som ska finnas i den närbelägna butiken, vilken service som behövs och hur ni ska minska ert oljeberoende.

En bra start är att styrgruppen identifierar och kontaktar dem som anses vara nyckelpersoner i lokalsamhället. Det är kanske personer som redan har en stark roll i samhället, personer som har en hög kompetens inom de områden ni vill jobba med eller personer med ett stort eget nätverk.

Det gäller att hitta personer som representerar flera intressen för att förankra omställnings-tankarna på bred front. Sök kontakt med dem som har ett intresse att verka för en omställning - även om de inte aktivt arbetar med det idag. De som inte är intresserade eller som ogillar era tankar på omställning behöver ni inte bry er om just nu. Det finns andra som kan fungera som budbärare och dörröppnare. Välj de framkomliga vägarna.
För att bygga en långsiktig och bra samverkan

”Arbetet med relationer är en av de viktigaste färdigheterna...”

krävs goda relationer. Att bygga upp förtroende-kapital tar tid och kräver lyhördhet, flexibilitet, ömsesidighet och trovärdighet. Arbetet med relationer är en av de viktigaste färdigheterna i omställningsarbetet.

Bild:
Merle Hagerrot

Ord att fundera på
Lokalsamhälle

Ordet lokalsamhälle används ofta när vi pratar om lokal utveckling och omställning. Lokalsamhället är ett begränsat geografiskt område som kan variera i storlek och antal invånare. Det är ni som bor i området som bestämmer vilken avgränsning som gäller. Det kan handla om naturliga geografiska avgränsningar eller historiska avgränsningar byggda på traditionellt samarbete. Det kan till exempel vara en by, fler byar tillsammans, en socken, en kommundel, en dalgång, en förort, en bygd, en församling eller en stadsdel. Hur ser ert lokalsamhälle ut?

Att reflektera kring
Tillsammans

Samarbete med lokala näringslivet?

Hur kan ni samverka med näringslivet så att de får större avsättning för sina varor och tjänster lokalt samtidigt som vi minskar transporterna, spar energi och säkrar lokala arbetstillfällen?

Hur påverkas företagen på orten om priset på olja, bensin och gas ökar med 50 eller 100 procent? Kan ni hjälpa dem att göra den analysen?

Samarbete med lokala föreningar?

Vad säger bostadsrättsföreningarna, idrottsklubbarna, markägarna, hembygdsföreningen, LRF-avdelningen och andra om era planer? Hur kontaktar ni företag och föreningar i ert lokalsamhälle? Vem gör den listan och ringer runt?

Samarbete med kommunen?

Ett viktigt steg i förankringsprocessen är att bygga bra relationer med kommunen. Det har visat sig att de som arbetar med lokal utveckling och har ett bra samarbete med den egna kommunen har mycket bättre förutsättningar att nå framgång med sitt arbete. Detta är ju helt naturligt då kommunen är den myndighet som mest påverkar vår lokala livsmiljö. Där finns politiker och tjänstemän vars uppgift är att bevaka, utveckla och driva vårt närsamhälle. Allt det vi vill göra som handlar om förändring påverkar deras arbete och självklart måste vi göra det tillsammans med dem. Bjuder man in dem till ett samarbete kring gemensamma frågor så är de flesta väldigt positiva. Dessutom finns både material och kompetens i den kommunala organisationen som är viktiga i omställningsarbetet.Vem vill ni kontakta först?

Exempel
Fördjupning

Företagsrådgivning i Totnes, England

I Totnes, England erbjuder Transitionrörelsen rådgivning till det lokala näringslivet. Man gör till exempel analyser av företagens känslighet för kraftigt höjda energipriser. Läs mer om arbetet i ”Transition handbook”. Ni hittar mer information om boken i Resursbanken.

Lyckat samarbete i Bollnäs kommun

Hanebo framtid blev årets utvecklingsgrupp 2009. De har ett mycket bra samarbete med Bollnäs kommun. När de bjuder in kommunledningen och/eller berörda tjänstemän så kommer de alltid med på de möten som utvecklingsgruppen arrangerar. Vill ni veta mer om hur detta fungerar så hör gärna av er till Hanebo Framtid. Kontaktuppgifter hittar ni i Resursbanken.

Utvecklingsarbete på tre ben i Gunnarsbyn

I Gunnarsbyn, Boden står det lokala utvecklingsarbetet på tre ben. Det är Råne älvdals ekonomiska förening, kommunala skolan och svenska kyrkan. I arbetet med att skapa Hållbara bygder bildar de tre en gemensam arbetsgrupp. Vill ni veta mer om deras arbete så hör gärna av er till Gunnarsbyn. Kontaktuppgifter hittar ni i Resursbanken.

Bild: Peter Hagerrot

3. Öka medvetenheten

Hur skapar ni engagemang för omställning?

Att verkligen ta in den nya omvärldsanalysen kan liknas vid att ta på sig ett par nya glasögon. Plötsligt ser vi strömmar av billig energi från fossila lager eldas upp till växthusgaser i atmosfären. Ett flöde som vi kanske tidigare inte ägnat någon uppmärksamhet. Nu upptäcker vi att det mesta som vi tagit för givet i våra liv bygger på olja. Till och med maten vi äter är till nio tiondelar framställd med hjälp av fossila resurser.

”...den nya omvärldsanalysen kan liknas vid att ta på sig nya glasögon.”

För många kommer det nya seendet som en chock, för andra växer det fram gradvis. Gemensamt är att vi hamnar i en situation med fler frågor än svar. Vad i det moderna samhället kan vi fortsätta med? Vad behöver ställas om? Vilket handlingsutrymme har vi? Hur bråttom är det? Vad gör vi först? Vad gör vi sedan?

Lokalsamhällets invånare behöver både förstå situationens allvar och känna hopp för att bli handlingskraftiga. Människor som tror att det inte är så illa och att det ändå inte går att påverka, förblir passiva. Er uppgift som budbärare är därför att förstärka både hotbilden och hoppfullheten.

En bra början är att tillsammans börja reflektera över det ni redan vet och känner. Då blir spänningsfältet mellan önskad och oönskad framtid så starkt att några av er kommer att vilja göra något åt saken.

Ord att fundera på
´Empowerment´/Egenmakt

För att skapa ett starkt och fossilfritt lokalsamhälle behöver vi komma över vanliga trösklar mot engagemang, som känslan av maktlöshet, isolering och att hållbarhetsfrågan är för stor att greppa. Det skapar ingen handlingsberedskap. Vägen framåt är istället att skapa: (i) en positiv idé om framtiden; (ii) en säker plats för att diskutera hur förändringarna berör oss; och (iii) ett sätt som bekräftar och firar lokala framsteg.
När vi vågar tänka tanken att det vi gör tillsammans faktiskt spelar roll och känner att vi har roligt under tiden, blir det lättare att komma över de känslomässiga låsningar som annars kan finnas.

Att reflektera kring
Tillsammans

Hur odla hoppfullhet?
Det är viktigt att känna hopp för att få kraft att arbeta med omställningen. Vad får dig att känna dig hoppfull?

Många människor sätter sitt hopp till sådant de inte själva kan påverka, till exempel framtida tekniska uppfinningar eller beslut på global nivå. Denna sorts hoppfullhet stärker knappast handlingskraften utan fungerar ofta passiviserande.

Hur kan ni i gruppen hjälpas åt att odla en känsla av hoppfullhet som aktiverar?

Hur fungerar hjärnan?
Ert arbete som budbärare försvåras av begränsningar i den mänskliga hjärnan och den förnekelse av problemen som ofta blir följden. Här är några exempel:

- Våra föreställningar grundar sig på det som har varit, vi tror att det som aldrig har hänt förr inte kan hända.
- Vi är blinda för gradvis förändring.
- Vi bortser från situationer med låg sannolikhet.
- Vi bortser från risker som vi saknar kunskap om.
- Vi har svårt att hantera långa tidsperspektiv

Som kommunikatörer behöver vi outtröttligt hitta nya sätt att överbrygga de här fallgroparna eftersom de ofta ligger bakom den förnekelse som vi ibland stöter på. Här kan filmer vara till stor hjälp, till exempel Wombat, Power of Community, End of Suburbia, En obekväm sanning, Story of Stuff, Age of Stupid och Into the Wild med flera. I Resursbanken hittar du mer information om filmerna.

Hur bemöta invändningar?
Som kommunikatör kommer du att behöva en omvärldsanalys och känna till skälen till varför vi behöver ställa om samhället. Räkna med att människor kommer att ifrågasätta och att vi kan ha fel på vissa punkter i vår omvärldsanalys. Det är bra att behålla en ödmjuk inställning, men kom ihåg att det inte finns bara ett skäl till att vi behöver ställa om. Om en av de globala kriserna visar sig inte vara så allvarlig, så återstår de övriga. Vad kan vi vinna rent mänskligt på att hitta en ny utvecklingsväg för våra samhällen och vad händer om vi fortsätter på den inslagna vägen? Vilka är dina viktigaste skäl till att vi behöver ställa om samhället?

Föreningen Tidsverkstaden (se Resursbanken), som finns på nätet, har lagt upp Bemötandebanken med argument för ett hållbart samhälle. Där samlar man förslag på hur de vanligaste motargumenten kan bemötas. Vem som helst är välkommen att vara med och fylla på i Bemötandebanken. På samma ställe under ”Sant eller Falskt” hittar du också en tio minuters film som visar ett resonemang som används mycket inom engelska Transitionrörelsen.

Bild: Kalle Andersson

Exempel
Övningar

Hot och hopp
Den här övningen är mycket användbar i början av ett möte och den är överraskande effektiv. Människor med ganska olika åsikter kan få en gemensam bas och samtalen koncentreras till det som känns viktigt. Så här går det till.

Var och en funderar enskilt under fem-tio minuter på vad de upplever för hot och vad som ger dem hopp när det gäller a) det egna lokalsamhället och b) världen. Det blir fyra stora papper på väggen. Var och en redovisar sina tankar, vilket antecknas av en utsedd person på de stora pappersarken, utan att värderas och diskuteras. Sedan reflekterar ni enskilt och därefter tillsammans över vad det är ni ser på de fyra pappersarken. Ni har nu gjort en gemensam omvärldsanalys som utgångspunkt för omställningsarbetet (källa: ”Hållbar utveckling – Process och Perspektiv”).

Snabbvision
En grundlig visionsverkstad kräver gott om tid. I början av mobiliseringsarbetet kan det vara svårt att få folk att avsätta den tid som krävs. Då kan man istället baka in ett kort visionärt moment i ett föredrag, som i detta exempel:

Mitt i ett föredrag om klimathotet uppmanas deltagarna att reflektera enskilt över frågan: Vad gör livet värt att leva – egentligen? Deltagarna skriver sina svar på post-it lappar som hängs upp på väggen. En person läser högt upp det som står på lapparna. Föredraget fortsätter.

Vid nästa stopp får deltagarna frågan: Hur kan vi minska vår konsumtion och samtidigt öka vår livskvalitet? Efter en stunds enskild reflektion sätter sig deltagarna i par och berättar för varandra vad de kommit fram till. Därefter slås paren ihop till grupper om fyra som arbetar med den tredje frågan: Vilka initiativ behöver vi ta gemensamt för att underlätta en minskad konsumtion med ökad livskvalitet? Denna övning skapar en god stämning och balanserar upp ett traditionellt föredrag om problemen. Fokus på livskvalitet i samband med minskad konsumtion är en ny och uppfriskande tanke för många. (Källa: ”Hållbar utveckling – Process & Perspektiv”).

I Resursbanken finner ni fler förslag på övningar, spel, lekar, länkar, böcker, filmer, utställningar och presentationer som ni kan ta hjälp av i arbetet med att höja medvetenheten.

Lyckad energidag i Broddetorp
Miljökommittén i Broddetorp arrangerade en energidag med föreläsningar och mässa i oktober 2009. Det blev ett mycket lyckat arrangemang som kommer att följas upp med fler träffar under 2010. Vill ni veta mer om hur de jobbar med detta så hör gärna av er till Miljökommittén i Broddetorp. Kontaktuppgifter hittar ni i Resursbanken.

4. Skapa delaktighet
Vilka mötesmetoder ger bra möten?

Att leda möten handlar inte bara om olika mötestekniker utan också om förhållningssätt. Som mötesledare skapar du en atmosfär. Denna ska helst vara trygg och tillåtande samtidigt som det behöver finnas en spänning i luften över det som komma skall när deltagarna kommer loss. Det fungerar bäst när du i ditt hjärta känner att alla i rummet sitter inne med viktiga bidrag. Du kan hjälpa gruppen nå sin fulla potential med ett par enkla regler som att till exempel låta alla komma till tals, hålla er till ämnet, ge var och en möjlighet att arbeta med det hon brinner för och avsluta mötet i tid.

De olika mötesteknikerna vi presenterar nedan har löst detta på olika sätt för olika situationer. Ibland kan det vara klokt att anlita en mötesledare för större möten liksom att renodla rollerna. Den som håller i mötet ska helst fokusera enbart på processen och överlåta innehållet till gruppen.

”...känn i ditt hjärta att alla sitter inne med viktiga bidrag.”

Låt alla som vill pröva uppgiften som mötesledare vid era interna möten i styrgruppen. Tydliga spelregler ger trygghet i gruppen och främjar demokrati. Roterar ni ansvaret får ni tillfälle att byta roller och så småningom växer det fram ett delat ledarskap som inte behöver formaliseras så mycket.

Bild: svenwerk on Flickr. (CC)

Ord att fundera på
Kollektiv visdom

Forskare har visat att Wikipedia, trots att den är relativt ny, redan håller en kvalitet som är fullt jämförbar med de gamla prestigefyllda och toppstyrda uppslagsverken. Exemplet visar att när spelreglerna är tydliga kan den kollektiva visdomen överstiga vad ett fåtal experter kan tänka ut på sina kammare (källa: Nature vol 438/2005). Till liknande slutsatser kommer 2009 års nobelpristagare i ekonomi, Ellinor Ostrom, som har studerat vad det är som gör att självorganiserade system fungerar. En viktig faktor är förtroendet mellan dem som samarbetar.

Att reflektera kring
Tillsammans

Hur skapa delaktighet?
Vi talar ofta om ett underifrånperspektiv. Men även en underifrånprocess kräver ett ledarskap. Vilket sorts ledarskap tycker du inbjuder människor att bli fullt delaktiga?

En nyttig tanke för ledare, mötesledare liksom andra ledare, är att förbereda för sin egen avgång. Hur skapar du den mognad i gruppen som gör att ditt ledarskap på sikt inte längre behövs?

Grundläggande är att människor bryr sig om det du tycker är viktigt först när de känner att du bryr dig om dem. Hur kan du på ett möte visa att du bryr dig om dem som kommit dit?

Hur göra lyckade möten?
Kreativitet uppstår i växelspelet mellan ansträngning och vila. Hur hittar du en bra balans mellan ansträngning och vila?

För att människor ska kunna vara kreativa i grupp behöver de känna tillit till varandra och en icke-dömande attityd. Hur kan du som mötesledare skapa känslan av att det är okej att ”göra bort sig”?

Energikällan i omställningsarbetet är engagemang. Människor känner engagemang för olika saker.

- Hur skapar ni former så att alla kan arbeta med det de brinner för utan att gå i vägen för varandra?

Erfarenheten säger att så snart ansvaret är oklart så är risken stor att det som ska göras inte blir gjort. En arbetsgrupp som till exempel inte har någon sammankallande brukar sällan fungera. Var tydlig med att det som ingen frivilligt åtar sig att göra inte heller blir gjort.

Hur lyfta fram det ni redan vet?
Vi är skolade att tänka att det alltid finns någon annan som vet bättre, eller att vi först behöver gå någon kurs för att veta vad som behöver göras. Men tillsammans vet och kan ni mer än ni tror.

- Hur utformar du möten som lyfter fram det ni redan vet?

Självklart har vi alla mycket att lära under omställningsarbetets gång. Men erfarenheten visar att människor tillsammans vet mer än du och jag tror.

- Vilka mötesformer stöttar människor att ta sina egna insikter på allvar och börja omsätta dem här och nu?

Vi har bara en jord!
Bild:
Woodleywonderworks on Flickr.com / CC

Exempel
Metoder

Synergimöten
Flecks synergimetod är en mötesform som stärker delaktighet och delat ansvar. Metoden passar för internmöten i styrgruppen och arbetsgrupper. Grundreglerna är enkla, men för att få flyt i mötena fordras viss övning. När gruppen är förtrogen med metoden blir mötena garanterat roligare och mer effektiva.

STEG 1: Skapa dagordningen

- En person tar rollen som handledare med uppgiften att leda Steg 1 och 2.
- Varje deltagare talar om ämnen han/hon vill ta upp. Väl synligt för alla skriver ni upp: namn, ämne samt uppskattad tid. Det vill säga tiden ämnesägaren *skulle vilja* att gruppen la på ämnet vid detta möte. Se exempel i rutan nedan.
- Tiderna läggs ihop och ställs mot den tillgängliga tiden för mötet. Om det finns nog med tid för alla begärda ämnen, går man direkt till Steg 3. Annars fortsätt med steg 2.

Lisa	Statistiken är bara halvfärdig, input efterlyses	10 min
Olle	Sven har varit tvungen hoppa av – hur gör vi?	25 min
Joakim	Jag behöver hjälp – vem kan och vill?	30 min
Kristina	Fundering över vår PR-strategi	12 min
Håkan	Genomgång av resultatläge	25 min
Per	Sjukt barn – ändrade tider	5 min
Maggan	Öppen tid	8 min
Peo	Inget särskilt idag	0 min
Olle	Vårens möten – boka i almanackan	10 min
	Fika	20 min
	Övergångar och avslutning	10 min
Olle	Utvärdering av mötet	5 min
Summa		**2 tim 45 min**

STEG 2: Förhandling

Handledaren frågar gruppen hur tidsavvikelsen ska hanteras. Endast ”ägaren” till ett ämne kan besluta om att minska sin tid eller avstå helt. Denna förhandling tar tid, den totalt tillgängliga tiden krymper, vilket utgör ett starkt motiv till att nå enighet. De reviderade tiderna noteras tydligt på dagordningen. Nu som ett avtal mellan deltagarna.

STEG 3: Genomförande

- Någon tar på sig rollen att hålla tiden i enlighet med dagordningen.
- Vem/vilket ämne börjar vi med? Gruppen väljer. Vem som helst kan föreslå sig själv eller någon annan. Hela gruppen ska vara överens innan någon börjar. Handledaren markerar beslutet på dagordningen.
- ”Ägaren” till det valda ämnet blir mötesledare under sina avtalade minuter; alla andra blir resurser för ämnesägaren att komma i mål. Att hålla tiden är i första hand ämnesägarens ansvar, men gruppen har också ett kollektivt ansvar. Ämnesägaren kan begära hjälp (”Var snäll och säg till när jag har 3 minuter kvar”). När tiden är slut, avslutas ämnet.
- Handledaren stryker punkten från dagordningen och ber gruppen välja nästa ämne/mötesledare.

Så får du mötet att sluta i tid, alla ämnen bearbetats och var och en har kommit till sin rätt. Inte illa, eller hur? Vill du veta mer om hur Synergimetoden används på bästa sätt, se Resursbanken.

Dialogcafé
Dialogcafé är en mötesform som är användbar när man på kort tid behöver hantera komplexa frågor i stora grupper med blandad bakgrund. Metoden fungerar med grupper på flera hundra deltagare. Tidsinsatsen är 1-3 timmar eller längre och kan med fördel kombineras med inslag av film, föredrag, teater eller annat.

Rummet möbleras som ett café med 6-8 deltagare kring varje bord. Lappar med frågeställningar som fångar kärnan i det ni vill uppnå ligger utlagda på borden. Deltagarna behandlar första frågan och för anteckningar. Inför nästa fråga blir det bordsbyte. En bordsvärd stannar kvar vid varje bord och övriga sprider sig till andra bord. De nyanlända får ta del av det förra samtalet vid det bord de kommer till. På detta sätt korsbefruktas samtalen och deltagarna blir en del av en större helhet som börjar *tänka tillsammans*. Frågorna formuleras så att de går stegvis från djup och bred förståelse av temat mot konkreta förslag till handling.

Dialogcafé finns beskrivet på många platser på internet. Grunderna är enkla och den som har viss vana vid att leda stora möten och känner för arbetssättet kan leda ett Dialogcafé med hjälp av instruktionerna på nätet.

Vill du komma i kontakt med utbildade handledare, se Resursbanken.

Mer exempel
Metoder

Open Space Technology/Öppet forum

Det är ingen slump att denna metod blivit en favorit inom Transitionrörelsen. Öppet Forum ger kreativa möten och konferenser där alla kan komma till tals på lika villkor, oavsett om gruppen består av tio eller 1000 personer. Metoden kommer bäst till sin rätt när man ska behandla komplexa frågor där åsikterna går isär och frågeställningen kräver olika kunskaper och erfarenheter. Ofta finns ett problem man vill lösa, men man vet inte hur. Med hjälp av Öppet Forum är det möjligt att åstadkomma förändringar på några få dagar, som annars skulle ta månader eller år.

Under mötets första timme är alla deltagare inbjudna att formulera sina frågor och angelägenheter som anknyter till det övergripande temat för mötet. Frågorna behandlas var och en i parallellsessioner som deltagarna väljer mellan. Allt dokumenteras av deltagarna själva och varje dag samlas alla deltagare i en stor cirkel för avstämning. Öppet Forum kräver två-tre heldagar om syftet är att bilda arbetsgrupper.

Inom Transitionrörelsen används Öppet Forum som upptakt för att bilda arbetsgrupper men också inom ramen för olika arbetsgrupper, som ett sätt att bjuda in många att delta och ta tillvara olika erfarenheter och engagemang.

(Bild: shane kelly on Flickr (CC)

Den som själv vill leda ett Öppet Forum rekommenderas läsa Harrison Owens handbok *Open Space Technology* som utförligt beskriver metoden från filosofin bakom till det praktiska vad gäller lokal, material, möblering, måltider och så vidare. På svenska finns metoden bra beskriven i Ingrid Olaussons bok *Dialog*. Båda böckerna hittar du i Resursbanken. Det finns också ett världsomspännande nätverk av utbildade Open Space-handledare som du kan hitta på nätet.

Vill du komma i kontakt med utbildade handledare som dessutom är förtrogna med omställningsarbetet, se Resursbanken.

Mötestekniker

Det finns många enkla tekniker att använda vid möten som ökar delaktigheten och gör mötet roligare och effektivare. Exempel:

- Talpinne
- Rundor
- Tyst enskild reflektion
- Brainstorm
- Snabbdialog
- Akvarium
- Lappteknik
- Tidshållare

I Resursbanken presenteras böcker och hemsidor där ni kan lära mer om olika mötestekniker.

Talpinne

Att fördela ordet med hjälp av en talpinne är något många amerikanska indianer länge använde sig av för att bestämma vem som hade rätten att prata. När viktiga frågor skulle behandlas höll åldermannen fram talpinnen och började diskussionen. När han var färdig höll han ut talpinnen igen och den som ville prata efter honom tog pinnen. På så vis roterade talpinnen från en individ till nästa tills alla som ville komma till tals hade gjort det. Talpinnen återgick sedan till åldermannen som bevarade den på ett säkert ställe.

När vi använder talpinne nuförtiden ligger den ofta i cirkelns mitt och den som har något att säga reser sig upp och hämtar den. Den här tekniken ger lugna möten med väl genomtänkta inlägg.

5. Fira att omställningen kan börja

Hur gör ni den stora lanseringen?

Omställningen är knappast möjlig om inte många i ert lokalsamhälle är engagerade. Därför behövs lång tid av möten, kontaktskapande och medvetandegörande innan tiden är mogen för en officiell lansering. Det tar oftast mellan sex till tolv månader att nå den punkten. Det som gör en lansering lyckad är när lust, glädje, helhetssyn och möjligheter presenteras som ett svar på ett behov. En motkraft som känns som en frisk fläkt mitt i problemen och eländet.

”När man sedan tittar i backspegeln så ska man ha känslan att det var denna dag som allting startade.”

Arbetet inför den stora lanseringen är ett tillfälle att knyta goda kontakter. Ni kanske hittar nya långsiktiga samarbetspartners bland de personer och organisationer som ni söker kontakt med inför lanseringen. Passa också på att lyssna till de människor som ni kontaktar och hör vad de tycker och tänker kring omställningsarbetet.

Vid den stora lanseringen ger ni utrymme för så många som möjligt att delta och ser till att alla nyckelpersoner som ni vill ha med är på plats. Lokalpressen är på hugget och kommunens företrädare medverkar. Det är en känsla av fest med kreativa samtal om hur framtiden i lokalsamhället kan se ut. Flera lokala grupper och andra samarbetspartners deltar med utställningar och informerar om sitt arbete som en del i omställningsprocessen. Ni visar en teaterpjäs, en film, lokala förmågor uppträder och det serveras en måltid med närproducerade råvaror. Hela tillställningen andas nytt och alla generationer finns representerade. Kanske har ni representation med från den nationella nivån som kan göra kopplingen till andra omställningsinitiativ vilket understryker att detta sker på många håll och är en växande folkrörelse.

Finns det någon kändis som kan förmedla innehållet i omställningsarbetet så är det inte fel att försöka engagera en sådan. Det ger lite extra glans till lanseringen och inte minst media tycker sådant är intressant.

Ge möjlighet för de närvarande att lära känna varandra eftersom det under lanseringen är flera som är med för första gången. Det är viktigt att ta tillfället i akt så att politiker, tjänstemän, representanter för andra organisationer och de som tillhör omställningsgruppen får möjlighet att prata med varandra. Hitta på övningar och samtalsämnen som skapar kreativitet och engagemang.

Det viktigaste med detta steg är att visa omgivningen att nu startar omställningen. Detta är ett historiskt tillfälle och ett bevis på att det är många i ert lokalsamhälle som är medvetna om de problem vi står inför och tillsammans vill vara med och lösa dem. När man sedan tittar i backspegeln så ska man ha känslan att det var denna dag som allting startade, det var då som den stora förändringen skedde. Det innebär att detta är en helhjärtad satsning som ska bli en viktig milstolpe. Lägg stor kraft på en bra lansering och mycket är vunnet för det framtida arbetet.

Dokumentera gärna hela lanseringen med bild och text som ni presenterar med en snygg layout. Detta kan ni sedan skicka till alla närvarande via e-post. Det är också ett bra material att skicka till andra intresserade. Fundera också på hur ni ska följa upp lanseringen vad gäller nya kontakter och nya idéer.

Fortsätt att fira

Kom ihåg att fira två- och treårsdagen av lanseringen. Det gäller att hitta anledningar till att sammanföra människor. Omställningen tar fart när människor möts. Fira framgångarna. Det fyller på krafterna inför nästa varv i cykeln där ni hittar nya intäktsströmmar till era projekt.

Att reflektera kring
Tillsammans

Vad behöver göras innan lanseringen?
Var hittar ni en lämplig lokal stor nog för er lansering? Vilka nyckelpersoner och kändisar behöver vara på plats för att det ska bli rätt genomslag vid lanseringen? Skriv en lista. Vilka kontakter har ni med media?

Finns det någon medarrangör som skulle kunna stärka lanseringen? Hur kan ni engagera kulturarbetare, barn och ungdomar i programmet? Behövs det en bra moderator för att underlätta mötet?

Vill ni ha med någon från den nationella nivån som jobbar med omställningsfrågor?

Vad kan ni lära av Totnes lansering?
Totnes utropade sig till Englands första Transition Town i september 2006. Då hade mobilisering – med filmvisningar, föreläsningar och nätverksbyggande pågått i nästan ett år. Efter lanseringen som samlade 350 personer och öppnades av borgmästaren tog arbetsgrupper form inom områden som boende och byggande, ekonomi och försörjning, energi, mat, hälsa, själ och hjärta, förändringens psykologi samt transporter. Grupperna undersökte hur lågenergiframtiden kunde gestalta sig inom just deras område, och vilka förberedelser som behövdes. En rad projekt startade därefter. Till exempel planering för en mat- och hälsoträdgård på gångavstånd från Totnes, matchning av oanvänd trädgårdsmark med odlare utan jord, stöd till företag som vill minska sitt oljeberoende, kollektiva inköp av solpaneler och planterande av nötträd i centrala staden så att framtida import ska bli onödig. Ett av de mer uppmärksammade projekten är den lokala valutan, Totnespundet.

(Källa: Hopkins, (2008) "The Transition Handbook" sid 160-161)

Hur meddelar ni lokal media?
Att personligen träffa folk är ett effektivt sätt att skapa engagemang. Men att hantera lokal media är nyckeln till god spridning. Ett pressmeddelande är ett bra redskap. Se nedan för ett exempel.

TITEL
"Pressmeddelande" med fet text.

DATUM
För publicering nu/sedan?

KONTAKTINFORMATION
Avsändarens namn, adress, telefonnummer, e-post och webbadress.

RUBRIK
Se till att fånga intresset. Läs tidningen du vill bli publicerad i för att hitta rätt ton och anslag.

UNDERRUBRIK
Fånga vad du vill förmedla i en till två meningar.

ÖPPNINGSPARAGRAF
De första 20-30 orden är avgörande för att få läsaren intresserad. Visa nyhetsvärdet och lägg in en definition av projektet i fem till sju ord.

RESTEN
Skriv en A4-sida, max. Väv in kommentarer från projektmedlemmar, lägg till bilder i e-posten och en rad om vad du vill att läsaren skall göra. Skapa en relation till tidningsredaktören. Ring upp innan. Följ upp efteråt.

Ord att fundera på
"Klimatkoden"

Vi behöver förstå vad företag och politiker menar när de "kör klimatneutralt" eller formulerar förslag som innehåller ordet "klimat". Ännu större är behovet för dig som vill påverka andra – kunder, väljare, grannar eller familjemedlemmar. Klimatfrågan kräver att fler av oss är kunniga och engagerade. "Klimatkoden", skriven av Pär Holmgren och Jessica Cederberg Wodmar, ger dig tips och nya insikter. En guide för klimatengagerade.

6. Bjud in till visionsarbete

Vilken framtid längtar ni efter?

Det är lättare att få människor med sig på en resa om de har en positiv inre bild av platsen som ni ska resa till. Eftersom ingen vet riktigt hur det efterfossila samhället kommer att se ut kan ni naturligtvis inte utfärda några löften. Vad ni kan göra är att bjuda in människor att formulera sina egna visioner. En vision är er inre bild av en önskvärd framtid. Den pekar ut riktningen och ger kraft till omställningsarbetet.

”Människan är inte där hennes skor är utan där hennes längtan är.” (Ivar Lo Johansson)

När det gäller omställningen till ett efterfossilt samhälle skiljer sig visionen markant från nuet. För den som är van att se framtiden som en förlängning av nuvarande trender är det en utmaning att föreställa sig en så stor förändring och tro på att den är möjlig. Den framtid som ni arbetar för ligger utanför synfältet. Därför behöver ni ta fantasin till hjälp och levandegöra den så att den blir en magnet att dras till med glädje och inre övertygelse.

”Den som tror att allt är möjligt och den som tror att inget är möjligt har båda rätt.” (Okänd)

Vi vet att det är möjligt, eftersom historien är fylld av exempel på uppfyllda visioner. Till exempel upptäcktsresorna, allmän rösträtt, avskaffandet av apardheidsystemet och personliga visioner kring yrkesval, boende, familjebildning, etc. Gemensamt för de här erfarenheterna är att det hela börjar med en inre bild om att det finns något att ändra till det bättre. En vision är inte bara tanke, det är kanske ännu mera känsla och innehåller en stor portion längtan. Det är därför visionen är så kraftfull.

”Det är inte viktigt att gå fort när man går åt fel håll.” (Mahatma Ghandi)

Bild: Bo Lönnqvist

”Förändring är ingenting man planerar. Förändring uppstår i spänningsfältet mellan hopp och missnöje.” (Warren Ziegler, Visionsbygge Inifrån)

Till vardags pratar vi sällan om vad vi verkligen längtar efter. Nästan alltid låter vi oss begränsas av vad som anses realistiskt. För många känns det därför befriande att för en stund släppa taget om nutiden och fundera över hur vi vill att framtiden ska se ut. Riktigt starkt blir det när vi upptäcker att våra drömmar går i samma riktning. Då kan en grupp få styrka att börja göra även svåra förändringar tillsammans.

Alice: Jag undrar om du skulle vilja tala om för mig vilken väg jag ska gå nu?
Katten: Det beror rätt mycket på vart du ska. (Alice i Underlandet)

Det är naturligt att visionsarbetet kommer in ganska tidigt i omställningsarbetet. Men det är inte något man gör en gång för alla. Visionsarbetet behöver pågå över en längre tid och återupptas vid många tillfällen så att många människor ges tillfälle att hitta sina egna visioner och mötas i dem. Visioner utvecklas och förändras dessutom i takt med att vi lär och skaffar oss erfarenheter.

Ord att fundera på
Jämställdhet

Jämställdheten är en viktig ingrediens i omställningsarbetet. Flera underökningar visar att kvinnor är mer förändringsbenägna och lever mer resurssnålt än männen. Mycket av de ramar och normer som gäller i vårt nutida samhälle och som visat sig inte vara hållbara är skapade av män. För att klara den omställning som vi står inför måste vi arbeta för en ökad jämställdhet i vårt samhälle.

Att reflektera kring
Tillsammans

Visionens betydelse
Vilka erfarenheter har du av visioner och deras förverkligande i ditt liv? Vad är det, utifrån din erfarenhet, som gör en vision stark nog för att driva förändring? Vilka visioner har fört dig in i omställningsarbetet?

Att arbeta med visioner
En vision är egentligen ingenting man skapar. Det är något man hittar – inom sig. Grundläggande är därför att lägga upp arbetet så att det finns utrymme för hela människan med kropp, känsla, tanke och intuition. Ibland passar det att måla eller erbjuda naturupplevelser för att komma i stämning. Ibland används guidad visualisering i grupp eller ett enskilt lyssnande inåt för att hitta visionen. När deltagarna börjar dela med sig av sina visioner med varandra kan de också börja söka efter gemensamma drag och en gemensam vision kan ta form, som är förankrad hos var och en. Detta steg behöver få ta tid. Ett viktigt moment är också att se vilka positiva och negativa konsekvenser vår vision får för andra. Det är ett sätt att vidga perspektivet till aspekter som man kanske inte tänkt på.

När vi vet vart vi vill och var vi befinner oss är det dags att staka ut vägen. Denna kommer att vara krokig och behöva omvärderas många gånger under omställningens gång. En användbar metod för att hitta vägen är backcasting, det vill säga utgå från en framtida målbild och sedan jobba bakåt mot nuet. Den kan i sin tur bli underlag för att formulera mål och planera aktiviteter.

Att kartlägga nuet
Att kartlägga nuet kan vara ett kraftfullt inslag i en visionsprocess. Grundläggande vid all kartläggning är att den inte är neutral. Hur man fokuserar avgör vad man får. Det är därför kartläggning utifrån ett nytt perspektiv kan vara ett kraftfullt förändringsredskap.

Förändringens frö sås i den första frågan som ställs. Därför är det viktigt att en kartläggning är väl genomtänkt. Bäst är att låta visionen avgöra vad det är som ska kartläggas. Om visionen handlar om ökad lokal försörjning kanske ni behöver skaffa er överblick över hur resurser flödar ut och in ur lokalsamhället idag. Handlar visionen om livsstilsförändringar kanske ni behöver ett mått på ekologiska fotavtryck och livstillfredsställelse på individnivån.

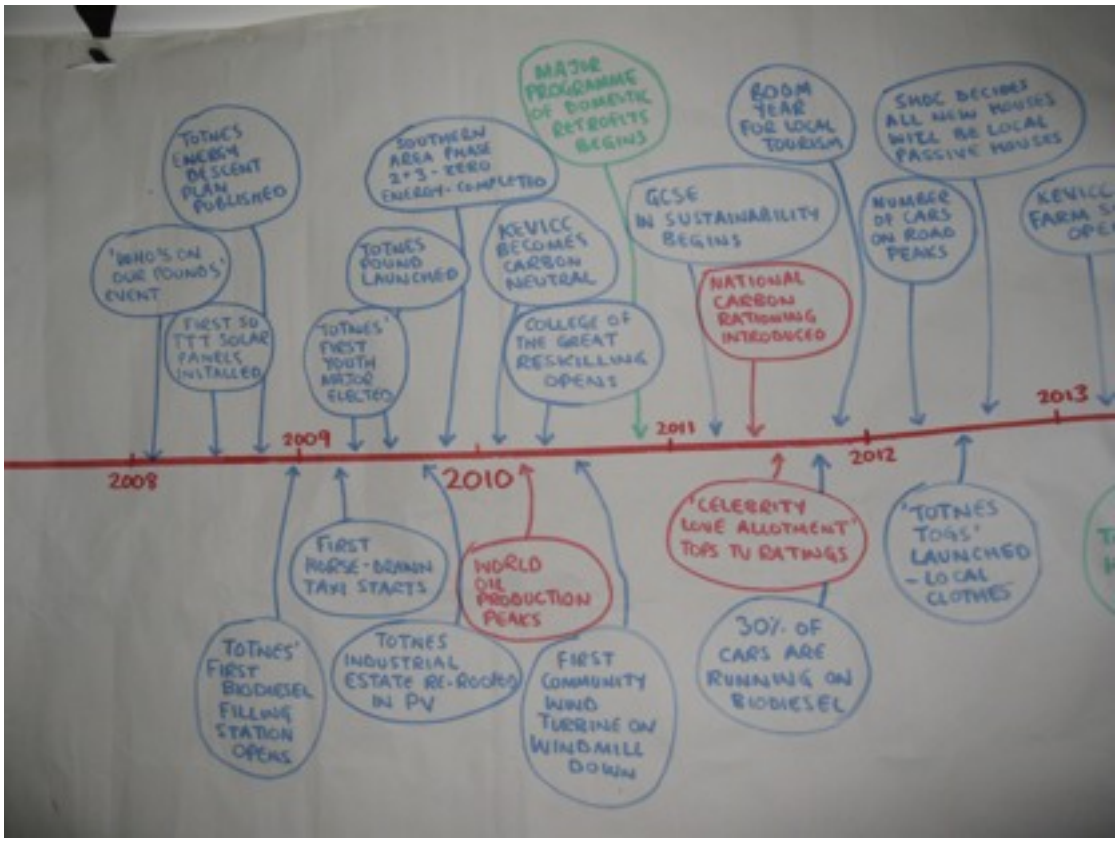

Transition Timeline i Totnes
Bild: Jan Forsmark

Exempel
Metoder

Visionsverkstad
Visionsbygge Inifrån eller Visionsverkstad är de svenska beteckningarna på *Enspirited Envisioning* som är en välbeprövad metod för visionsarbete. Stor vikt läggs till vid hur vi lyssnar till varandra och ställer stödjande frågor. Deltagarna ges också många tillfällen att öva upp sitt eget lyssnande inåt. Denna färdighet är användbar i många andra sammanhang i vardagen.

Processen går igenom alla steg från individuell vision till gruppvision, backcasting och handlingsplanering. Den kompletta processen kräver tre dagar, men det går även att formge kortare workshops. Den som leder processen bör vara utbildad eller åtminstone ha egen erfarenhet som deltagare i processen. Se Resursbanken för hänvisning till handledare i Visionsarbete.

Bygdebalans - täta läckorna!
Ekonomin i de flesta lokalsamhällen är som en trasig hink. Istället för att hälla i mer vatten borde vi täta läckorna. En Bygdebalans visar på potentialen för att få pengarna att rotera flera varv i lokalsamhället istället för att flöda ut från det. Läs mer i kapitel 4.

Bild: Björn Johansson

Eco-mapping
Lokalbefolkningens kunskap om natur och kultur är ofta informell och väger därför lätt gentemot olika myndigheters intressen. Eco-mapping går ut på att dokumentera den här kunskapen på ett sätt som gör den gemensam och stärker lokalsamhället. Metoden har vuxit fram i de nordamerikanska indianernas kamp för markrättigheter och används framgångsrikt av ursprungsfolk i Skandinavien, Afrika och Latinamerika. Se Resursbanken för mer info.

Inventering av mänskliga resurser
I tätorter har vi oftast ingen aning om vad våra grannar brinner för eller är utbildade till och det är inte säkert att vi vet det på landet heller. Om vi ska kunna leva mer lokalt och energisnålt är det bra att veta vilka resurser vi har och kunskapen om varandra kan vara lika viktig som kunskapen om ekosystem och ekonomi. Att inventera de mänskliga resurserna ger en anledning till att prata med många människor ni inte känner. Ni får en bild av hur de ser på era tankar kring omställning men också vilka kompetenser som finns. Kanske är de snickare, sjuksköterskor, passionerade fjärilssamlare etc. Alla de här kompetenserna kan bli användbara i omställningsarbetet.

Ett sätt är att organisera en kedja av intervjuer. Varje person intervjuar tre andra. Dessa får frågan om de vill intervjua ytterligare tre, och så vidare. Det är viktigt att frågorna fokuserar på möjligheter. Då blir själva inventeringen också en del av det positiva förändringsarbetet. Att berätta vad man är bra på är ett exempel på en fråga som känns stärkande för de flesta. Genom att prata med människor utan att vilja ha något av dem kan man skapa relationer och trygghet kring omställningsinitiativet.

Ekologiska fotavtryck
Hur stort avtryck gör vi på hemmaplan och hur stort avtryck gör vi någon annanstans? Hur kan vi krympa vårt avtryck till en hållbar nivå? Mer om ekologiska fotavtryck kan ni läsa om på Världsnaturfondens hemsida, se Resursbanken.

Civilförsvarsförbundets resursbyar
Var finns brunnar, var finns jordkällare och hur länge klarar vi oss vid ett strömavbrott? Hur man jobbar med dessa och många andra viktiga frågor att besvara kan ni läsa mer om i kapitel 4.

7. Starta arbetsgrupper

Kan alla arbeta med sin hjärtefråga?

Under arbetets gång, från det allra första mötet som hålls, kommer idéer att finnas kring konkreta förslag till förändring inom olika områden. Det är viktigt att uppmuntra det här engagemanget som är början till att arbetsgrupper kan växa fram kring olika teman. Alla kan ju inte arbeta med allt och resultatet blir bäst om var och en får fokusera på det som den brinner för.

Inom Transitionrörelsen används ofta Open Space som mötesmetod för att bilda arbetsgrupper. Bjud in brett och låt deltagarna ställa sina angelägna frågor och berätta om ämnen som de vill fördjupa sig i. Ge gott om tid för samtal och dialog och se till att det vid slutet av mötet finns personer utsedda som sammankallande till de grupper som bildats.

Grupperna kan behöva stöd även senare under arbetets gång. För styrgruppen är det därför viktigt att följa grupperna så att man kan ge det stöd som behövs**.** Det kan till exempel gälla demokratiska mötesformer eller att hitta former för att finansiera det man vill göra.

När det bildats fem arbetsgrupper ersätts den gamla styrgruppen med representanter för varje arbetsgrupp. På så sätt förs arbetsgruppernas frågor och erfarenheter vidare till styrgruppen genom den representant de väljer. Styrgruppen kan med en representation från alla arbetsgrupper diskutera gemensamma frågor samt ge råd och stöd till det fortsatta arbetet i arbetsgrupperna. De lokala erfarenheterna förs i sin tur vidare till det nationella och internationell erfarenhetsutbytet.

Teman för arbetsgrupper formulerar deltagarna själva utifrån lokala förutsättningar. Men erfarenheten visar att vissa teman uppstår på de flesta platser. Det här är exempel på vanliga teman för arbetsgrupper. Internationellt pågår också ett nätverksarbete inom Transitionrörelsen bland flera av dessa teman där arbetsgrupper på olika orter stöttar varandra:

- Boende/byggande
- Ekonomi
- Utbildning
- Energi
- Mat
- Hälsa och välbefinnande
- Själ och hjärta (den inre omställningen)
- Lokal politik
- Konst
- Transporter
- Administration och stödfunktioner

Ord att fundera på
Lokalt kapital

Många lokala utvecklingsgrupper har idéer om hur de vill utveckla sin bygd. Idéerna kan handla om allt från att behålla skolan och värna kulturlandskapet till att återställa hotellet mitt i byn. För att förverkliga visionerna krävs kapital. Där det finns människor och företag finns det också pengar som skulle kunna ingå i ett lokalt kretslopp för att stimulera en hållbar utveckling. Lokal kapitalbildning innebär att man i ett avgränsat geografiskt område samlar kapital i någon form av lokal fond, ekonomisk förening eller aktiebolag för att investera i bygdens utveckling. Att bygga upp ”lokala fonder” med privat och offentligt kapital är ett angeläget samhällsbyggnadsprojekt. Det är en ny och intressant företeelse som med rätt uppbackning kan bli ett värdefullt instrument. Läs mer om lokal ekonomi i kapitel 4.

Att reflektera kring
Tillsammans

En grupp att trivas i
Alla vi som varit med i olika grupper bär med oss en mängd erfarenheter. Låt dessa finnas med i ert arbete.

Dela era erfarenheter från grupper som ni arbetat i och som skapat någonting tillsammans. Vad har kännetecknat en sådan grupp? Kan dessa erfarenheter vara användbara i ert omställnings-arbete?

De första stegen

- Vilken är var och ens drivkraft för att vara med i den här gruppen?
- Vad hoppas var och en att gruppen ska åstadkomma?
- Behöver ni några regler?
- Hur ofta ska ni ses?
- När kommer ert arbete att utföras? På möten, mellan möten?
- Hur kan ni reflektera över vad ni gör?
- Hur kan ni ge varandra positiv återkoppling?
- Hur lyder visionen för gruppens arbete?

Checklista för arbetsgrupper

- Ekonomin i arbetet, gratistjänster och sponsring.
- Hålla i möten – agenda, vilka ska delta?
- Organisera – boka lokaler, DVD, talare, filmprojektor/duk, förfriskningar, hjälpmedel.
- Hålla i diskussioner och hantera processer.
- Publicitet – press, hemsida, design av affischer och flygblad.
- Informatör – e-postlistor, hemsida.
- Tala inför publik, hur tränar man det?
- Skapa nätverk med befintliga organisationer och medborgare.
- Ledarskap, vad innebär det för oss?
- Kunskap om relationer – gruppdynamik och konflikthantering?
- Passion och åtaganden.
- Läsa av deltagare och stämningar.
- Rotera funktioner.

Att växa med uppgiften

- Arrangera träning för gruppen. Dela med er av färdigheter, böcker, artiklar och övrig information. Inspirera varandra till att delta i kurser och arrangera aktiviteter som du själv skulle vilja delta i.
- Hitta aktiviteter som fördjupar dig och din grupp. Till exempel Joanna Macy, Pacha mama eller andra ”workshops” eller utomhus-aktiviteter.
- Dela måltider *utan* dagordning!
- Granska din egen balans mellan att ge och ta.

Bild: sandparker on Flickr. (CC)

8. Visa vad som händer

Hur gör ni omställningen synlig?

Omställningen handlar mycket om att så in ett nytt sätt att tänka. När människor börjar tänka på ett nytt sätt börjar det också hända nya saker. Men omställningen i tanken tar tid och det är viktigt att undvika känslan av att ni bara är en diskussionsklubb. Därför behöver ni från ett tidigt stadium få konkreta händelser att synas i lokalsamhället. Detta ger en stark signal om att ni menar allvar - och att det verkar roligt! Genom det konkreta kan ni också synliggöra er vision om ett hållbart samhälle på ett mer direkt sätt för invånarna i lokalsamhället.

Om ni lyckas vara konkreta får ni kraft att påverka både människors uppfattning om projektet och deras vilja att engagera sig. Alla vill vara med där det händer något roligt och där man kan känna stolthet över sitt lokalsamhälle. Ni kan behöva tänka som de som byggde en busskur först, för att sedan locka till sig en busslinje.

”Genom det konkreta kan ni synliggöra er vision om ett hållbart samhälle.”

Bild: gak on Flickr. (CC)

Ord att fundera på
Personligt entreprenörskap

Det liv du lever idag är resultatet av beslut du tagit tidigare. Din framtid skapas av de beslut du tar från och med idag. Personligt entreprenörskap handlar om att förverkliga drömmar och att må bra under tiden! Det handlar också om att ta ditt eget ansvar för att skapa det liv du vill leva och bidra till att skapa den värld du vill leva i. De ord du använder spelar roll för om du faktiskt får något att hända. Fundera själv över vilka av orden här nedan som du använder oftast.

MEN MAN BORDE FÖRSÖKA NÅGOT, KANSKE | OCH JAG SKA | VILL GÖRA DET NU

Lästips: Personligt entreprenörskap; Att få saker att hända. Stefan Olsson och Markus Frödin. Mer info hittar ni i Resursbanken, kapitel 5. Exempel: “The Walking School Bus”, se bild ovan. Grannskapets barn går till skolan i samlad tropp. Det ger motion och gemenskap, minskar persontransporter och ökar trafiksäkerheten vid hämtning/lämning.

Att reflektera kring
Tillsammans

- Vilka konkreta uttryck för omställningen kan ni komma på?
- Vad går att göra med enkla medel för att sätta igång en process?
- Vilka konkreta förändringsprojekt kräver lite mer planering och resurser?
- Vilka arrangemang skulle ni kunna ordna som kan hjälpa till att dra uppmärksamheten till omställningen?
- Kan man börja med att bygga en busskur innan det finns en busslinje, liksom för att locka till sig bussen?
- Vilka liknande exempel kan ni komma på?

Exempel
Fördjupning

Sonjas träd
På en plats i samhället planteras ett personligt träd för människor i lokalsamhället som behöver uppmärksammas. ”Sonjas träd - för att du alltid tar dig tid att lyssna”. Eller varför inte ett träd för varje (ny) invånare i samhället?

I en stad blev den ”varma soffan i hamnen” det nya samtalsämnet. Soffan värmdes upp av överskottsvärme från den nya biobränsleeldade fjärrvärmeanläggningen, som därmed tilldrog sig både kunder och intresse. I en annan mindre kommun tillverkades solfångare i studiecirkelform. Sedan monterades dessa upp på omklädningsrummet på den lilla idrottsplatsen. Varma duschar gjorde att sammanhållningen ökade. Dessutom satte flera av kursdeltagarna upp solfångare på sina egna hus. Ideellt arbete matchades med finansiering via skattemedel. På köpet fick man ökad stolthet, ökade kunskaper, en demonstrationsanläggning för solvärme och minskade kostnader för uppvärmning och duschvatten.

Kanske kan ni införa en lokal valuta för att synliggöra alla olika kompetenser som normalt inte syns eller uppskattas i lokalsamhället?

”Lokalkronor” för olika tjänster som byts inom lokalsamhället under en bestämd tidsperiod? En syltburk mot ett par lagade jeans. Ett biobesök mot lövkrattning.

Synlighet föder lust att vara med
Om ni har gjort de föregående momenten väl (steg 1-7), kan ni säkert nu konstatera att olika undergrupper börjar vilja utveckla sina egna projekt. Människor visar att de börjar förstå vad omställningen handlar om och börjar hitta egna stigar åt det hållet. En sidoeffekt av era synliga konkreta ”småprojekt” är också att de bygger upp en gruppkänsla. ”Vi gjorde det! Och det var jättekul!”

”Ibland är det bästa sammanträdet det som inte blev av.”

De konkreta handlingarna sätter sig i kroppen. Ibland är kroppen smartare än hjärnan. Om en grupp träffas regelbundet för att diskutera livsmedelsfrågor i lokalsamhället är det en sak. Om samma grupp träffas och planterar i en trädgård under en dag och dessutom har picknick, går gruppen hem efter dagen med en känsla av prestation och samhörighet.

”Ett omställningsinitiativ med smuts under naglarna medför en hög känsla av trovärdighet. Dessutom känns det i kroppen att något händer.”

180 goda idéer - minst
På Hela Sverige ska levas hemsida hittar du många bra exempel på bra saker som genomförs runt omkring i landet. Här finns inspirationsskrifter som visar hur människor går från ord till handling inom många olika områden. Byskolor, äldreomsorg, småföretagande, samlingslokaler, kriser, kulturlandskap, boende, kommunbygderåd, lokala utvecklingsplaner, integration, demokrati, naturresurser, lokalt kapital, trafiksäkerhet, kyrkan och bredband.

Hur har dessa arbetat med att visa vad som händer? Välj ut några områden ur de 180 goda exemplen och titta på hur de har manifesterat sina projekt på olika sätt. Vilka idéer kan ni hämta inspiration av? Vad skulle kunna ha gjorts annorlunda, roligare, bättre?

Mer exempel
Fördjupning

Bild: heinrock on Flickr. (CC)

Arvika
Vad vet du om Arvika? Svaret är för de flesta givet, Arvikafestivalen. 1992 var den ett litet initiativ av Musikföreningen Blå Hus och Verktygslådan. Nu besöks festivalen årligen av cirka 25 000 personer. Själen och drivkraften finns i det ideella arbetet. Fortfarande arrangeras festivalen ideellt av unga och engagerar över 2 000 funktionärer. Spin-off effekterna från festivalen är bland annat att unga människor i bygden börjat se att de själva kan förändra sin livssituation i den riktning de vill och att det handlar om att se möjligheter, snarare än att vänta på att någon annan ska lösa dina behov.

Bytardag
Ett initiativ som blivit allt mer vanligt är att anordna bytardagar. Skolor, föreningar, föräldragrupper tar initiativ. Ett exempel som gjort sig synligt på internet och därmed skapar synlighet och uppmärksamhet kring det de gör är ”Hofterups bytardag”. Den öppnade upp portarna första gången våren 2008 och är enligt egen utsago redan etablerad. Tre kvinnor grundade den ideella föreningen som två gånger om året anordnar en second hand-butik för barn. Lagom till att klädsäsongen byter från vinter till sommar och vice versa. Dessutom skapade de en möjlighet till bistånd till barn i Lettland. Kontaktuppgifter hittar ni i Resursbanken.

Bytardagar är positivt för alla. Man kan spara stora pengar. Miljön vinner på detta. Det blir ett tillfälle att rensa ur gömmorna och garderoberna. Och inte minst, det blir ett tillfälle att träffas, göra något tillsammans i lokalsamhället och kanske lära känna nya människor.

Fundera på:
Hur skulle ni kunna utveckla en bytardag? Det finns väl andra saker än sportartiklar och barnkläder som kan bytas? Skulle det gå att införa en lokal bytesvaluta? Läs mer i kapitel 4 om lokal ekonomi. Hur kan LETS, BYTS eller bytardagar minska användandet av fossila bränslen? Hur kan det minska den lokala miljöpåverkan?

Guide till lokalproducerad mat
Broschyrer och vägvisare till lokala matställen eller lokala matproducenter är ingen ny idé, eller särskilt unikt. Ändå är det en viktig del i ett omställningsarbete. Event som Bondens marknad, skördefest, lokala matdagar och så vidare har fördelen att beröra och koppla ihop alla sinnen.

Transition Tales - historien om omställningen
Att använda berättandet som ett sätt att skapa förväntan och idéer inför ett omställningsarbete kan vara ett mycket bra sätt. Berättarkonsten är det som traditionellt fört kunskap från generation till generation och som också skapat längtan efter förändring. Modern ”Story telling” är populärt idag och skulle kunna användas av omställningsrörelsen. Behovet är stort av nya berättelser som sätter en annan scen och framställer nya hjältar. Nya berättelser om framtiden.

9. Lär av fram- och motgångar
Vad var mest överraskande?

Vad vi behöver göra är inte bara en yttre omställning. Det är lika mycket en inre omställning i vårt sätt att vara, tänka, känna och göra . Genom att till exempel vara extra uppmärksam på hur ni genomför era möten kan du lära dig sådant som du har nytta av resten av livet.

Det är lika bra att säga det på en gång. Ni kommer inte att lyckas med allt ni företar er. Men om ni går in i arbetet med inställningen att i allt ni gör finns det möjligheter till lärande så blir arbetet garanterat meningsfullt. Och spännande!

Omställningsarbetet tar tid och många vägar är ännu oprövade. Här ligger också charmen med arbetet. Ni kommer att lära om er själva, om arbete i grupp, om ekologiska livsvillkor, om hur man bemöter människor med annan uppfattning, om hur lokalsamhället fungerar och mycket mera. Går du in i arbetet med en lärande attityd ger arbetet fantastiska möjligheter till personlig utveckling.

I det traditionella sättet att tänka gäller att ett lyckat projekt är det som går som man planerat. I själva verket kan det vara ett tecken på att inget lärande har skett. När ni planerade hade ni ju inte

Den som aldrig begått några misstag har inte försökt. Den som ständigt upprepar samma misstag har ingenting lärt. Se därför till att ständigt göra nya misstag.

den kunskap ni får längs vägen. Därför kan inte framgång mätas i hur väl vi når uppsatta mål. De värdefullaste resultaten är ofta oväntade sidoeffekter. Värdesätt dem!

Omställning Sverige behöver utveckla nya sätt att mäta framgång och alla lokala grupper kan bidra här. Följ er intuition, lust och infall när ni väljer vilka aktiviteter ni satsar på, men reflektera hela tiden över hur ni arbetar och vad det leder till. Hitta sätt att systematisera ert lärande och göra det tillgängligt för andra. Era insikter är värdefulla. Inte minst för nästa upplaga av Ställ Om Sverige.

Bild: Peter Hagerrot

Ord att fundera på
Permakultur

Permakultur är ett odlingssystem med naturen som förebild men också ett koncept för uthållig samhällsplanering (=permanent kultur). Man arbetar med mångfald och mångfunktionalitet. Träd, buskar och örter planteras tillsammans, smådjur som höns introduceras, och drar fördel av varandra. Dammar byggs för att fördröja regnvattnets avrinning. Liksom träden ökar det luftfuktigheten och påverkar odlingens mikroklimat. Dammen blir ett vattenhål för insekter, fjärilar och fåglar och kan användas för bevattning. Allt man gör bör enligt permakulturen fylla minst tre behov. Likaså behöver alla behov kunna mötas på minst tre sätt. Ett sådant tänkesätt skapar resilienta system. Avfall ses som tecken på en usel design och problemet är början på lösningen. Läs mer i kapitel 4.

Källa: Wikipedia, Hopkins, R (2008) "The Transition Handbook" , Green Books, s. 138-139.

Att reflektera kring
Tillsammans

Här följer några användbara metoder för att fundera över hur ni kan stärka framgångar och lära av gjorda misstag.

Rundor
Enkla rundor i början och slutet av ett möte är ett bra verktyg för att bygga in reflektion och lärande i processen. Låt först var och en reflektera enskilt. Gå sedan varvet runt utan att kommentera eller diskutera det som blir sagt. Använd tidtagarur vid behov. Här kommer exempel på frågor som ger goda reflektionsrundor:

- Vad har ni tänkt på sedan sist?
- Hur kändes det här mötet?
- Vad är det viktigaste som hänt sedan…?
- Vad ger dig lust att fortsätta?

De här rundorna ger er chansen att komma närmare varandra och också att ventilera sådant som annars kanske inte blir sagt (både positivt och negativt). De är också basen för det gemensamma lärandet.

Forska
Ett sätt att bygga in lärande i omställningsarbetet är att se alltihop som forskning. Det handlar ju om att utforska hållbara vägar som är okända för oss! Ni kan låna forskarens förhållningssätt genom att:

- Se varje beslut som en hypotes att testa.
- Se varje åtgärd som ett experiment att utvärdera.

Utvärdera
Utvärdera inte bara resultaten av ert arbete utan också vägen dit.

- Hur kändes det när vi arbetade tillsammans?

Det är lättare att utvärdera processen om du lägger på minnet hur du tänkte och varför ni valde att göra som ni gjorde.

- Vad tänker vi annorlunda idag jämfört med när vi planerade den här aktiviteten?

Ett annat resultat än det man tänkte från början behöver inte vara något misslyckande.

- Vad var allra mest överraskande?

Synvändor
För att förstå hur vi kan hjälpa andra till att byta perspektiv kan vi först behöva förstå hur vi själva fått våra.

- Hur gick det till när du insåg att vårt samhälle har gjort sig helt beroende av den olja som nu håller på att sina och dessutom riskerar att oåterkalleligt förstöra våra livsbetingelser på jorden genom klimatförändringarna?

Berätta för varandra om era synvändor och vad som utlöste dem.

- Hur kan vi hjälpa andra till att byta perspektiv?

Exempel.
Fördjupning.

Lär av likasinnade
Det kanske inte är den inhyrda konsulten som har den kunskap som ni är ute efter utan istället människor som jobbar liksom ni på lokalplanet med omställning. Kollegiala lärandecirklar är en metod som kan användas av grupper som vill lära av varandra och coacha varandra. I ett häfte som är framtaget inom Hållbara bygder beskrivs hur det här kan gå till. Det kan beställas via www.helasverige.se.

Upptäck mönster
Tanken om ett hållbart samhälle är inte ny. Många inom omställningsarbetet har varit aktiva redan inom Agenda 21 i början av 90-talet, andra långt dessförinnan. Hur kommer det sig att omställningen inte redan skett?

En förklaring är att vi upprepar samma misstag gång på gång. En spännande metod för att upptäckta dylika mönster är ”Pattern Laboratory Learning”. Syftet är att upptäcka mönster som hindrar respektive främjar det vi vill göra. På så sätt kan man ackumulera erfarenhetsbaserad kunskap och undvika att repetera misstag. Med hjälp av metoden kan en grupp urskilja tanke- och beteendemönster som styr och påverkar arbetet. På så sätt kan man undvika att upprepa misstag och komma snabbare framåt. En databas håller på att byggas upp som stöd för omställningsarbetet. Vill ni veta mer om ”Pattern Laboratory Learning”, se Resursbanken i kapitel 5.

10. Återta förlorad kunskap

Vilket hantverk vill du lära dig?

Om visionen är att skapa ett starkare lokalsamhälle som genom minskad energianvändning och ökad självhushållning blir mindre sårbart för höga energi- och livsmedelspriser behöver man inte uppfinna hjulet igen.

Det kan vi lära mer om genom att studera hur man levde före 1950, då oljeboomen tog fart.

På den tiden rådde en högre grad av naturahushållning, vilket lockade fram andra dofter, smaker och livstempo än vi har idag. Ställ om Sverige handlar inte om att gå tillbaka till att leva som man gjorde då, men det finns mycket att lära och i kombination med moderna lösningar kan vi skapa förutsättningar för ett gott liv efter oljan.

Att återta förlorad kunskap stärker lokalsamhället och dess förmåga att hitta praktiska lösningar. Vad kan/kunde dina mor- och farföräldrar som du inte kan? Ett sätt att både använda mindre energi och stärka gemenskapen i bygden är att tillsammans med äldre lära sig att reparera och underhålla kläder, cyklar och bostäder, liksom att odla utan konstgödsel och jordfräs. Laga och konservera mat är en annan konst. Likaså att bygga med material som finns i trakten och måla

Vi må leva fantastiska liv, men frågan är om vi har tid att njuta av det?

med naturfärger. Kanske kräver det mer tid, vilket leder till frågan vad du vill göra med din tid. Vad är viktigt för dig? Många av oss känner att tempot är för högt. Vi må leva fantastiska liv, men frågan är om vi har tid att njuta av det? Ett sätt att återfå balansen är att systematiskt och medvetet arbeta för att vara mer närvarande här och nu.

Medveten närvaro eller ”mindfulness” handlar om att återuppväcka våra sinnen, vår kropp och tanke. Det öppnar upp för nya vägar till välbefinnande, integritet, visdom och vänlighet inom oss själva. Medveten närvaro är något att öva på varje dag och ligger bakom idén att leva långsammare (”Slow Movement”). Idén kan användas på alla möjliga områden, som långsam mat, resande, städer, skolor och böcker. Något att hämta inspiration ifrån.

Ord att fundera på
Resiliens

Ett resilient lokalsamhälle klarar att stå emot tuffa förändringar och snabbt komma på fötter igen, som en tallskog efter brand. Hur många ben står lokalsamhället på för sin försörjning? Är det exempelvis bara turism, eller skogen? Ett resilient lokalsamhälle har många olika näringar. Hur hårt sammanlänkat är lokalsamhället med resten av världen? Är lokalsamhället t.ex. självförsörjande på mat? Hur snabbt sker återkoppling? Ser vi konsekvenserna av våra handlingar? I ett resilient lokalsamhälle får de som fattar beslut snabbt signaler om något inte står rätt till och behöver åtgärdas.

Bild: afroed on Flickr. (CC)

Att reflektera kring
Tillsammans

Vilka färdigheter skulle lokalsamhället behöva återupptäcka?

Bruksföremål – Har du ett köksbord eller annat bruksföremål du ärvt som betyder mycket för dig? Vilket hantverk döljer sig där? Har den en historia att berätta? Behöver det lagas och lappas för att hålla i 100 år till? Vem kan sådant i bygden?

Mat – Många plockar fortfarande bär de syltar och saftar. Men ännu fler gör det inte. Är det något ni kan göra tillsammans och sedan äta resultatet? Finns det andra lokala produkter ni kan återupptäcka tillsammans med äldre som berättar om hur det var förr?

Resor – Hur var livet utan bil? Vad händer om många ställde bilen en dag i veckan? Vilka nya möten skulle uppstå? Hur löser ni behovet av mat och skoltransporter? Kan några jobba hemifrån? Skulle fler cykla eller samåka? Kan man avstå chartersemestern med flyg till fjärran länder och upptäcka närmare resmål med tåg istället? Vilka delar av Sverige har ni inte besökt? Har alla tågluffat i Europa?

Boende – Vilken känsla är det inte att besöka ett äldre trähus. Hur är det byggt för att hålla i sekler? Vilka material och lösningar har man använt? Vem har kunskap om det i bygden?

Kommunikation och nöjen – Vad gjorde folk på kvällarna förr i tiden utan TV och dator? Om ni ordnar en berättarkväll med äldres kunskaper, vad skulle det handla om? Hur förvaltar ni bygdens kulturarv?

Exempel
Fördjupning

Ungdomar intervjuar äldre
I Blädinge har hembygdsföreningen intresserat sig för omställningsarbetet. Föreningens ordförande som är högstadielärare gav sina eleverna i uppgift att intervjua äldre och dokumentera traditionell kunskap som kan vara viktig för framtiden. Kontaktuppgifter finns i Resursbanken.

Forskning och utveckling
NAPTEK är ett nationellt forsknings- och utvecklingsprojekt för återtagande och spridning av traditionell kunskap. Projektet vill gärna ha kontakt med lokala grupper för att genomföra samverkansprojekt. Kontakta Marie Byström. Kontaktuppgifter finns i Resursbanken.

Bild: Peter Hagerrot

11. Bygg på människors lust
Är du beredd att släppa taget?

”Omställning förnöjer” är ett uttryck som myntades på ett stormöte inom Hållbara bygder. Låt det bli ert nya ledord för omställningsarbetet!

I omställningsarbetet finns det så många meningsfulla uppgifter att göra. Låt människor själva välja vilka frågor de vill engagera sig i. Vi brinner alla extra för vissa saker. Om var och en får jobba med sitt favoritämne blir resultaten bättre. Passion är som bekant en stark drivkraft och om vi bygger omställningen på människors lust istället för tvång så blir resan både roligare och bättre. Förr eller senare så måste allt ändå göras så börja med det som var och en tycker är roligt.

”Det handlar inte bara om att planera intellektuellt, utan att ta tillvara människors fantasi, passion och omsorg. Alla delar av hjärnan måste vara med om vi ska finna lösningar för framtiden.” (Rob Hopkins)

Det är viktigt att skapa en känsla av att alla behövs och kan vara delaktiga på sina villkor. Ett engagemang gör också människor mindre ensamma. Vad engagemanget utmynnar i för verksamhet är inte det viktigaste så länge det hjälper till med omställningen. Det kan vara musik, mat, dans, teater eller annat som fångar den gemensamma viljan kring vad som behöver göras. Det är bra att göra saker tillsammans över generationsgränserna och det är viktigt att tänka jämställt och jobba med mångfald för att ta till vara all nödvändig kunskap och fånga saker utifrån olika perspektiv.

Ett skratt förlänger inte bara livet utan fungerar avväpnande när människor möts. Därför är det viktigt att hitta källor till glädje och fest i omställningsarbetet. Detta kan inspirera fler till att vara med samtidigt som det stärker samvaron och glädjen för dem som är aktiva. Kom ihåg att denna rörelse är *för* någonting och inte emot. Försök att involvera barnen i firandet eftersom de oftast är spontana och tycker det är kul med roliga händelser.

Ord att fundera på
Miljöarbete

Miljöarbete kan ta många former. En vanlig form är protest. Nej till utsläpp. Nej till valfångst. Nej till... Proteströrelsen använder rädsla, hot och chock för att väcka till medvetenhet.

Omställningsrörelsen är istället fokuserad på lösningarna och tittar på flera frågor samtidigt. Mannen på gatan är en del av lösningen. Fokus ligger på att agera som katalysator. Det finns inga snabba fixa lösningar. Vi behöver mycket eget arbete och politisk mod till förändring. Vi behöver göra omställningen öppen för omröstning.

Bild: oxfam international on Flickr. (CC)

Att reflektera kring
Tillsammans

Vårda lusten
Det är viktigt att ha roligt i omställningsarbetet.

- Hur kan ni göra era möten roliga? Kan ni turas om att berätta roliga episoder ur livet? Väljer ni att träffas utomhus eller på någon annan spännande plats?

Om man sammanför människor med samma intresse kan de lära tillsammans och fördjupa sitt område till gagn för hela lokalsamhället.

- Hur gör ni för att sammanföra de personer som har samma intresse?

Människor vill själva hitta svaren.

- Hur ställer ni rätt frågor för att hålla omställningen levande istället för att presentera färdiga svar?

Utflykter
Gör utflykter tillsammans och besök intressanta platser i ert lokalsamhälle. Dela upp ansvaret för att planera utflykten och samla information om de platser ni besöker. Detta ökar kunskapen om ert område på ett lättsamt sätt. Cykla gärna eller gå så ser andra att ni gör något och det är så klart det bästa för miljön.

Bild: transitionsweden.ning.com on Flickr. (CC)

Exempel
Fördjupning

Bokenäset
På Bokenäset utanför Uddevalla odlas sallad och sånger. De har dragit igång en gemensam odling med sikte på att skapa någonting hållbart som också ska fungera om 200 år. En gång i månaden träffas odlarna och har fest. Ibland middag med möte, ibland bara middag – men det är ju också ett möte.

Trönö
”Ha kul utan olja” är parollen i Trönö. När mörkret faller i Trönö tänds den lilla lampan på anslagstavlan mitt i byn. Automatiskt och tack vare solceller. Det kan man kalla hållbart både vad gäller energi och socialt. Här finns en stolt tradition av att arbeta tillsammans. Trönöbygden satsar på det man har, jord och skog och solcellslampan är en lokal uppfinning.

Bjärkebygden
Det första informationsmötet om tankarna på ett vindkraftverk i Bjärkebygden lockade över 200 personer och liknades vid ett gammaldags väckelsemöte. Man fick in föranmälningar värda 6,6 miljoner på några timmar. Nu har det övergått till ett Folkets klimatprojekt, från att bara handla om ett vindkraftverk.

För mer om dessa exempel och andra, läs Hållbara bygders skrift från hösten 2009. Du finner den på www.helasverige.se.

12. Gör en lokal omställningsplan

Hur sammanställer ni vad ni vill uppnå?

Det finns många anledningar till att göra en lokal omställningsplan. Planen blir ett dokument som samlar de visioner, idéer och ställningstaganden som de olika arbetsgrupperna har kommit fram till. Omställningsarbetet kommer att ske på många olika områden och det är viktigt att samla detta till en helhet för att kunna kommunicera vad man vill göra till exempel med kommunen och med de invånare som inte varit aktiva i arbetet. Omställningsplanen är också bra som underlag när man vill söka projektfinansiering för att förverkliga de idéer som kommit fram i processen eller för att kommunicera med olika myndigheter.

De lokala omställningsplanerna kan sedan sammanställas till en kommunal omställningsplan på samma sätt som man tidigare sammanställt lokala handlingsplaner till en kommunal översiktsplan. Se exempel i kapitel 4 från Torsås.

Kom ihåg att den viktigaste uppgiften är att minska det ekologiska fotavtrycket. Därför måste planen inriktas på hur vi gör detta samtidigt som vi höjer eller bibehåller livskvaliteten i lokalsamhället.

Hela Sverige ska leva har under lång tid arbetat med lokal planering för att skapa starka lokalsamhällen. Här finns erfarenhet att falla tillbaka på om hur man mobiliserar lokalt för en planeringsprocess.

”Kom ihåg att den viktigaste uppgiften är att minska det ekologiska fotavtrycket.”

Kom ihåg att engagera er kommun tidigt i arbetet med att skapa omställningsplanen. De har statistiska underlag och kompetens som är bra att ha med i processen. Utan samverkan med kommunen är det svårt att genomföra större förändringar i samhällsstrukturen.

Ord att fundera på
Omställning

Omställning Sverige kurs på Sätra Brunn
Bild: Peter Hagerrot

Obegränsad tillväxt i en begränsad värld är inte möjlig. Det är bättre att planera för denna framtid än att bli överraskad av framtida energichocker som vårt industrisamhälle har svårt att hantera. Ett starkt lokalsamhälle, det vill säga ett samhälle som är självförsörjande för de flesta av sina behov, är bättre förberett än andra samhällen som är helt beroende av globaliserade system för mat, energi, transporter, hälsa och boende. Vi behöver agera tillsammans och det nu. Vad kan ni göra för att ta fram en handlingsplan för minskad energianvändning på din ort?

Att reflektera kring
Tillsammans

Omställningsplan - och process

För att göra en omställningsplan med fokus på minskning av vårt oljeberoende behöver ni bland annat kunskap om energi, transporter, infrastruktur och livsmedelsförsörjning.

- Hur mycket av detta går att hämta ur kommunens statistik?

Ett mål kan vara att omställningsplanen påverkar kommunens översiktsplanering.

- Vilken status kan omställningsplanen få i er kommun?

Under mitten av 90-talet arbetade de flesta kommuner med Agenda 21.

- Hur tar ni tillvara resultat och erfarenheter från Agenda 21-arbetet?

Det finns många ämnesområden som behöver vara med i omställningsplanen.

- Fundera på vilka områden ni ser som viktiga i er omställningsplan?

För att lyckas med ett förändringsarbete krävs en stark lokal förankring och delaktighet.

- Finns det något mer som ni kan jobba med förutom att skapa en vision och bilda arbetsgrupper kring olika ämnesområden?

Omställningsplanen är början, inte slutet.

- Hur får ni processen att leva vidare när ni har sammanställt omställningsplanen?
- Hur ofta tänker ni uppdatera omställningsplanen?

Offentlig upphandling

De svenska kommunerna har mycket kvar att lära när det gäller användandet av lagen om offentlig upphandling (LOU). Idag gynnas ofta storskaligheten med långa transporter som följd. Ett gott exempel på motsatsen är Borlänge.

- Hur påverkar vi kommunens offentliga upphandling så att den inte missgynnar det lokala näringslivet och småskalig när-produktion?

Lokal planering

På sajten www.friametoder.se finner ni fördjupande handledningar för hur man gör en lokal utveckling/handlingsplan. Dessa är några år gamla och utgår inte från att vi i grunden behöver ställa om samhället, men de ger en del tips för vilka frågeställningar som kan vara bra i arbetet med lokal planering.

Naresh Giangrande från Transition Towns i Totnes
håller kurs på Sätra Brunn
Bild: Peter Hagerrot

4.TEMAN

Bild: Rob Hopkins (3:a från vänster) är med och planterar ett valnötsträd i Totnes.

”I utmaningarna med oljetoppen och klimatförändringarna finns möjligheten till en social, ekonomisk och kulturell renässans vars like vi aldrig, på riktigt, drömt om tidigare.”
Rob Hopkins

I detta kapitel presenteras några smakprov på teman för arbetsgrupper i omställnings-arbetet. De teman vi valt att fokusera på är:
.

- Lokal ekonomi
- Förnyelsebar energi
- Hållbara transporter
- Lokal service
- Vattenförsörjning
- Avlopp och avfall
- Traditionell kunskap
- Permakultur
- Mångfald
- Livsmedel
- Lokal planering
- Kris och säkerhet

Tema: Lokal ekonomi

Vart går pengarna?

Varför intressera sig för lokal ekonomi?

Det är en fråga att diskutera i gruppen. Vad för en stark lokal ekonomi med sig? Arbetstillfällen, trygghet, resurser att värna miljön. Men även en stark lokal ekonomi kan vara beroende av globala aktörer och är därför sårbar. Vad händer om den största arbetsgivaren på orten drar sig undan på grund av händelser på andra sidan Atlanten? Hur påverkas lokalsamhället av att allt blir dyrare när priset på olja går upp? Vad gör vi när det finns fler pensionärer än yrkesverksamma att föda pensionsfonderna?

När du tänker på ditt lokalsamhälle, på landet eller i staden, vilken fråga berör dig mest? Fundera, skriv ner och dela med dig av dina tankar.

Kort om den lokala ekonomin

Lokalekonomerna är ett socialt nätverk du finner på nätet (se Resursbanken, kap.5). De utmanar den traditionella välfärdsidén om att varje individ i varje situation strävar efter att maximera sin egen nytta med målet frihet och oberoende av varandra och naturen. Lokalekonomerna tänker tvärtom. Välfärd växer fram ur ett sunt beroende av naturen och varandra som människor och varandras arbete och kunskaper. Den utgångspunkten ger andra svar på hur ett starkt lokalsamhälle kan se ut i framtiden. Lokalekonomerna ser den lokala ekonomin ur ett bredare perspektiv än den rent vinstgivande. Välfärden utgår från socialt ansvarstagande och nära människorna, liksom att skapa lokala kretslopp för livsmedel, energi och växtnäring samt lokal naturresurshantering. Finansiellt självbärande ekonomier är ett mål och där ingår idén om en lokal valuta. Vidare är platsen viktig. Vad betyder din bygd för dig?

Att reflektera kring.
Tillsammans.

Läs avsnitten ”*Ekonomi för lokala omställare*” och ”*Bygdebalans i praktiken*” nedan. Notera delar i texten som du håller med om med ett ”+”, i marginalen. Markera det du inte håller med om med ett ”-”. Markera det som väcker frågor eller som du vill få förtydligat med ett ”?”
Samtala sedan med hjälp av följande frågor kring den lokala ekonomin, lägg gärna till egna frågor.

"Varför inte intervjua några i din bygd om hur de ser på framtiden?”

- Vad reagerade ni på och vad var oklart?
- Hur ser den lokala ekonomin ut i din bygd?
- Vad säger de stora arbetsgivarna på orten om framtiden?
- Vad säger kommunen om vilka utmaningar bygden står inför?
- Hur kan den lokala ekonomin organiseras bättre för att trygga försörjningen även vid stora och snabba förändringar, som kraftigt höjda energipriser eller naturkatastrofer?

Varför inte intervjua några i din bygd om hur de ser på framtiden och delge vad de sa under nästa möte i er arbetsgrupp? Vad är de stolta över? Vad vill de se mer av?

Nästa steg

Kan det här bli en arbetsgrupp som arbetar med olika lösningar för att stärka den lokala ekonomin i ert lokalsamhälle? Diskutera även på det sociala nätverket Transition Swedens hemsida. För adress, se Resursbanken. Vem vet, kanske ni sätter upp er egen lokala valuta att använda hos lokala handlare, som i Totnes?

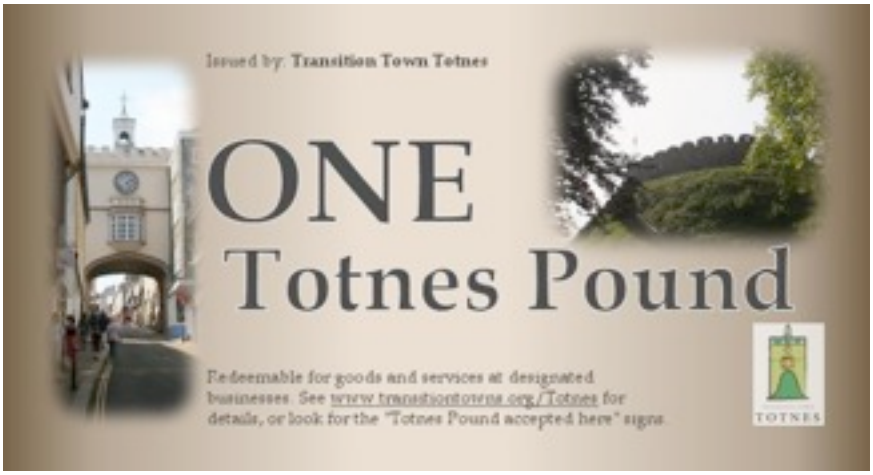

Ekonomi för lokala omställare
En orientering

Omställningens ekonomer
Begreppet lokal ekonomi har vuxit fram ur kritiken av den traditionella nationalekonomin och dess okritiska hållning till globalisering och tillväxt. Traditionell nationalekonomi räknar varken med naturresurser eller finansiell sektor och den är naivt förhoppningsfull när det gäller välfärden vid tillväxtens gränser.

Lokal ekonomi står för en verklighetsuppfattning där vi är nära den punkt där vi tvingas till omställning både genom naturens reaktion på mänsklighetens tillväxt och ekonomins reaktion på krympande geologiska tillgångar. I denna omställning kommer vårt fokus att flyttas från det globala till det lokala eftersom det är i den lokala ekonomin som vi kommer att hitta lösningarna på vårt försörjningsproblem.

Det handlar om nya ekonomiska problem
Omställningen innebär att mycket av det kapital som vi har skapat under de senaste hundra åren blir mer eller mindre värdelöst och att vi måste investera i en helt ny samhällsstruktur och produktionsstruktur. Dessa investeringar innebär en rad problem. Det handlar om teknik, material, energi, arbete och kunskap men det handlar också om att de måste finansieras.

Den finansiella sektorn har blivit extremt anpassad till den gamla globaliserade och energislösande världen där de globala jätteföretagen dominerade. Dessa jättar har dåliga förutsättningar för att komma på vilka investeringar som bör göras och de moderna storbankerna har lika dåliga förutsättningar att finansiera dem.

De bästa förutsättningarna har små företag med lokal förankring och tillgång till lämpliga resurser. Investeringarna kommer att vara förenade med större risker än vi varit vana vid och därför kommer en stor del av dem inte att kunna finansieras med banklån eftersom banker inte får ta några risker. Nya finansiella former där alla delar på risken kommer att behövas. Det kommer att vara lättast att åstadkomma i de lokala ekonomierna eftersom riskerna kommer att vara lägre där än i den globala ekonomin.

Vad är syntesen av det gamla och det moderna?
Industrisamhällets accelererande förändring är påtaglig för oss alla. Om man ser till drivkrafterna bakom de kriser som växer fram så inser man att även kommande generationer kommer att få uppleva en förändring fast på ett helt annat sätt. Utvecklingen som pendlat från tes till antites kommer att pendla tillbaka fast inte till den gamla tesen utan till en syntes som bygger på dagens resurser och teknologi.

De fossila bränslena och det kreditbaserade penningsystemet har spelat en central roll för industrisamhällets osunda utveckling och tillväxt, både sett till antalet människor och den struktur av realt kapital som har byggts upp. Den har nu drivits så långt att människans uträngning av övriga arter är i storleksordningen 24 procent om man mäter den andel av naturens biologiska netto-produktionsförmåga som vi lägger beslag på. Vårt samhälle har blivit en antites till det samhälle som existerade innan vi gjorde oss beroende av de fossila energikällorna. Då var tillgången till energi begränsad till vad vi kunde utvinna ur de flödande energikällorna. Priset på energi var högt i förhållande till priset på arbete och därför hade en energieffektiv arbetsorganisation utvecklats. Tesen om en rationell samhällsorganisation var att man skulle utnyttja de komparativa fördelar som man hade på varje plats för att skapa en energieffektiv produktion för egen konsumtion och för handel.

När utvecklingen av en fossilbränslebaserad teknologi och de växande oljefyndigheterna fick priset på energi att sjunka i förhållande till priset på arbete, började en antites utvecklas. Genom att skaffa maskiner kunde företagen arbets-rationalisera sin produktion och därmed sänka sina totala kostnader. Tack vare arbets-rationaliseringen gjorde de större vinster trots ökad energiförbrukning. De kunde lättare finansiera ytterligare arbetsrationaliserande investeringar och samtidigt öka skalan på sin produktion och utveckla produktionen längs den linje som har lett till dagens globalt specialiserade just-in-time-produktion. Den är mycket arbetseffektiv men också mycket energikrävande och det är lönsamt därför att energin fortfarande är relativt billig.

Utvecklingen från den rationella samhälls-organisationens tes till dess antites kunde accelereras tack vare övergången till ett kredit-baserat penningsystem. Den bromsades ett tag av valutornas förankring i den reala ekonomin genom att de kunde lösas in mot guld men när USA, som den sista av alla stora handelsnationer, bröt också dollarns koppling till guld, så kunde penning-mängden växa utan gräns. Därmed hade den finansiella ekonomin fått en egenskap som den reala ekonomin aldrig kan få – förmågan till ständig tillväxt. Förmögna personer har varit bäst på att utnyttja växelspelet mellan den finansiella och den reala ekonomin.

I den globaliserade ekonomin har de kunnat skapa enorma förmögenheter och ägandet i världen har koncentreras alltmer.

Den reala ekonomin når sin gräns för tillväxt när människan har trängt undan eller förstört så mycket av de ekologiska systemen att vår försörjning med förnödenheter kollapsar. Alternativt når vi den när vi passerar produktionstoppen för ändliga resurser som vi gjort oss beroende av. Dit hör främst råolja, gas och kol men också en rad metaller som används i våra IT-system. Den finansiella ekonomin når sin gräns när penningmängden inte längre kan ökas därför att både utbud och efterfrågan på krediter minskar som en följd av växande risker och en krympande real ekonomi. Det leder till ett instabilt penningvärde där priserna kan stiga eller falla så kraftigt att ekonomin hamnar i kris.

Allt detta kan sammanfattas med att pengar kräver tillväxt och tillväxt kräver energi. Vårt kreditbaserade penningsystem som sedan 1971 saknar direkt koppling till den reala ekonomin förutsätter en tillväxt i den reala ekonomin eftersom pengar skapas i form av krediter som skall återbetalas med ränta. I varje ögonblick motsvaras penningmängden av summan av alla krediter men för de räntor som låntagarna förbundit sig att betala saknas pengar. Så länge produktionen i den reala ekonomin växer i förhållande till låneräntorna är detta inget problem men vi vet numera av erfarenhet att varje energikris leder till en ekonomisk kris.

Industrisamhällets rationalitet, som blev en följd av övergången till de fossila energiresurserna, utvecklades till att bli en antites till det gamla samhällets tes om en rationell samhällsorganisation. Övergången innebar att priset på energi sjönk kraftigt i förhållande till priset på arbete. Oljetoppen kommer att bli epokgörande genom att den minskande utvinningen av olja kommer att driva upp priset på energi i förhållande till priset på arbete och tvinga oss alla att ställa om till ett mer energieffektivt sätt att försörja oss.

Ur tes och antites kommer vi att utveckla en syntes som bygger på de förutsättningar som vi nu har. Två skillnader är uppenbara i förhållande till den tid när tesen var gällande. För det första har vår art kommit att ta en mycket stor del av utrymmet och vi har redan förbrukat en hel del av det naturliga ekosystemkapitalet. För det andra har vi förlorat en del kunskaper men vi har å andra sidan vunnit enormt mycket ny kunskap. En syntes kommer att bygga på dessa förutsättningar och på insikten om att priset på energi sannolikt kommer att stiga kraftigt i förhållande till priset på arbete.

Den konventionella nationalekonomiska teorin har utvecklats parallellt med antitesen och den globalisering som har drabbat de lokala ekonomierna hårt. En lokalekonomisk teori utvecklas samtidigt med syntesen och med den nya syn på lokal ekonomi som växer fram när prisförskjutningen mellan produktionsfaktorerna arbete och energi tvingar oss att lokalisera vår försörjning.

Under antitesen rådde en ideologi som hyllade tillväxt, konkurrens och en minimal gemensam sektor. Det var detta som ansågs vara grunden för vår välfärd. I den framväxande lokala ekonomin kommer vi att hylla nerväxten för att den innebär en ökad resiliens, hållbarhet och samverkan av det enkla skälet att det är rationellt med tanke på att allt är delar av en gemensam helhet. Vi kan också förvänta en växande gemensam sektor inte på den nationella nivån utan på den lokala.

Vi kan få välfärden att växa fram ur ett sunt beroende – av naturen, av varandra som människor och av varandras arbete och kunskaper. En sådan utgångspunkt ger helt andra svar på frågan vilken väg mot framtiden som enskilda, företag, byar och större samhällen bör staka ut. Vi kommer att värdera upp våra reala tillgångar, både det byggda och det naturliga. Vi kommer dessutom att värdera upp det mänskliga och det sociala kapitalet eftersom vi kommer att tvingas förlita oss mer till allt lokalt inklusive människorna på platsen.

Avslutning och sammanfattning

Från den rationella samhällsorganisationens antites kommer vi nu att pendla mot en syntes där det är rationellt att lokalisera och energirationalisera. Den lokala ekonomin kommer att bli mycket intressant och den som tidigt ställer om kommer att få en bättre ekonomi än de övriga. De ekonomiska teorier som fungerade under pendlingen från tes till antites kommer inte att fungera särskilt bra när pendeln vänder och slår mot en syntes. Nya lokalekonomiska teorier kommer att växa fram - och ett nytt sätt att tänka, det lokalekonomiska.

Lokalekonomerna finns med i flera initiativ som har med omställning och lokalisering att göra. Sök på Lokalekonomernas hemsida (se Resursbanken). Lokalekonomer anordnar kurser, seminarier och idésmedjor i lokal ekonomi tillsammans med Kärngårdarna, Fjällbete, Sätra Brunn, Ängsgärde ekoenhet. Många lokalekonomer samlas också på Lokalekonomidagarna.

Bygdebalans
Vad är det?

Försök till en definition
I begreppet ryms mycket. Först och främst handlar det om att sätta bygden = lokalsamhället - i fokus. Varför då? Bevekelsegrunder som att ”hela Sverige har rätt att leva annars är det synd om oss” gäller inte här. Det är ett skäl som möjligen kan användas i regionalpolitik men inte som långsiktig lösning. Däremot gäller att ”hela Sverige behöver leva annars dör hela Sverige”. Det är ingen lättsmält sanning.

Vi tror att den är sann. Det är i lokalsamhället de grundläggande resurserna för vår försörjning finns. Frågan är vem som ska använda dem, finansiera deras användande och försörja sig på deras användande. I ett bygdebalanstänkande finns en idé om att det är lokalsamhället självt som tar makten. I ett bygdetänkande hittar vi ofta sammanhang där lokalsamhället självt bara tar makten över det som ingen annan vill ha, inte sällan för att det är för olönsamt för någon annan. Det behöver inte vara någon nackdel. Det är en del i att lokalsamhället kan räkna på ett annat sätt. I tillräcklig lönsamhet för att få något man vill ha. Det som är intressant är när något är mycket lönsamt och hur ett lokalsamhälle kan skaffa sig makt över den typen av försörjningsmöjligheter.

Spelar det någon roll? Är det viktiga inte att resurser blir använda för försörjning? Svaret beror på hur man ser det. I ett ekonomiskt tänk. Det handlar om att hushålla med resurser – alla typer av resurser. För det behövs verktyg för att synliggöra, mäta, kommunicera och styra. Inte minst den typ av verktyg som är företagets grundpelare: resultat- och balansräkning. I bokslut som utöver de krassa ekonomiska siffrorna dessutom gör sociala bokslut och miljötjänsträkenskaper öppnas en möjlighet att bygga det samhälle man vill ha. Det handlar om att ”lokalisera” perspektivet och optimera på en greppbar nivå där vi kan känna att vi äger frågan, att vi är rådiga, att vi kan göra oss rådiga.

När man bestämt sig för att byta väg öppnas en värld av möjligheter. Vilka möjligheter finns för den som vill ”ställa om”? Ja det beror ju på vad det är vi vill ställa om till och vilka värden vi vill bygga på. Ett lokal ekonomiskt perspektiv erbjuder många spännande möjligheter för dem som vill trygga global välfärd utifrån ett stärkande av samverkande individer. Med lokal ekonomi avses lokal hushållning med alla resurser, både det hårda ekonomiska flödet av pengar och det mjuka samhällsbygget.

Internationellt finns flera organisationer och praktiska tillämpningar med fokus på att stärka den lokala ekonomin, till exempel New Economic Forum och Canadian Institute for Community Renewal. Här finns verktyg som hjälper till att se resursläckage på ett enklare sätt än med en fullständig lokalekonomisk analys. Här finns verktyg som hjälper till att se varför det är så viktigt för en lokal ekonomi att pengar snurrar i ett lokalt kretslopp så länge som möjligt. Dessa verktyg behöver vi översätta till svenska och till en svensk lokal kultur.

Bygdebalansen – ett hot?
Grunden i allt detta är *tillit*, *ett organiskt betraktelsesätt* och att *utveckla* olika metoder för att identifiera och möta *behov* och ställa dem i relation till varandra och att se till att inrymma dem i *naturens begränsninga*r.

I en analys av bygdens resursflöden och den organisation som styr den, synliggörs konkreta styrkor och svagheter som går att göra affärer av. Det avslöjas sällan några överraskande sanningar. Nyckeln är att sanningen blir belyst och kommunicerad och då kan vi agera konstruktivt. Vi kan också låta bli. Då blir det också synligt att vi inte kan skylla på någon annan. All makt ligger i våra händer. Därför kan en analys av bygdens balans uppfattas som ett hot.

Och hur ska en bygd mäkta med att balansera sig? Det i sig kräver resurser. Det kräver beslut om att vilja och att skaffa sig resurser. För att komma dit hän kan det behövas motiverande underlag. Det behövs exempel. Det behövs ledare. Det behövs entreprenörer. Allt i en balanserad blandning. Jättesvårt, men det är faktiskt uppdraget.

I arbetet med en bygdebalans kan det göras tydligt och begripligt att om det ska kunna finnas några mjölkbönder så måste det finnas kapital för deras investeringar och kunder för deras produkter.

Spelar den lokala ekonomin någon roll?
Radikalt annorlunda omvärldsförutsättningar tycks nu ersätta dem vi vant oss vid under de senaste 150 åren. Risker, osäkerhet och turbulens inom områden som ekonomi, energi, miljö, ekologi, klimat, hälsa och social rättvisa har fått delvis nya och hotande dimensioner. Mot denna bakgrund blir riskerna för akuta och långsiktiga kriser i världsekonomin allt mer tydliga. I en sådan omvärld erbjuder den lokala ekonomin attraktiva möjligheter till bättre hushållning med knappa resurser. För att kunna ta tillvara på den möjligheten, behöver vi mobilisera och utveckla verktyg och kompetenser.

Vi kan ta stöd i idéer kring ”Living Economies” som Dr. David C. Korten, internationellt känd ekonom och författare. Här en text som är en översättning från Corten;

”Skyddade och avgränsade på egna villkor
För att hålla sig vid liv, måste det levande vara öppet för utbyte med sin omgivning. Men för att bibehålla sin inre ordning måste det kunna styra detta utbyte. Det behöver alltså gränser som både är kontrollerbara och genomsläppliga – varken helt öppna eller helt stängda. Om en levande cell inte hade någon ”vägg”, skulle den dö när dess materia och energi blandade sig med omgivningen. Flercelliga organismer behöver ett skinn eller något annat skyddande hölje. Biologiska samhällen är avgränsade av oceaner, berg och klimatzoner. Till och med jordklotet avgränsar sig från resten av universum – dess gravitationsfält håller fast atmosfären och ozonlagret som kontrollerar utbytet av strålning med det omgivande universum.

Människornas ekonomier behöver på samma sätt skydd och avgränsningar på varje organisatorisk nivå från hushållet och lokalsamhället till regionen och nationen, för att behålla sina interna processers integritet, sammanhållning och resurseffektivitet och skydda dem mot rovdrift. Politiska och ekonomiska gränser definierar samhällen utifrån delade intressen, identitet och förtroende – det vi kallar socialt kapital, vilket är en form av inre energi som gör ett lokalsamhälle till något större än en samling individer och fysiska strukturer. Utan gränser försvinner denna energi, precis som cellens energi försvinner om dess cellvägg tas bort. Å andra sidan leder stängda gränser till stagnation och minskade möjligheter att utbyta information, kunskap och kultur, vilket krävs för fortsatt förändring och utveckling. Som alla levande varelser, behöver levande ekonomier genomsläppliga och kontrollerbara gränser.”

Lokal ekonomi i praktiken

Nobelpristagare forskar om att förvalta gemensamma resurser uthålligt

En utveckling av en lokalekonomi kan hämta stöd i Nobelpristagaren Elinore Ostroms forskning kring hur vi bygger institutioner som förmår att uthålligt förvalta gemensamma resurser.

- Den gemensamma resursen måste vara tydligt definierad liksom den grupp som har nyttjanderätten och de regler inom vilka de måste samverka.
- Den som bidrar till hushållningsarbetet med pengar eller tid måste få lön för mödan på något rättvist sätt. Gränserna för ”lönen” måste bestämmas av vad resursen kan ge utan att bli utarmad.
- Den gemensamma resursen måste regelbundet bli vägd, mätt, kontrollerad och på andra sätt ansvarad för. Detta ansvar måste tas av nyttjarna själva eftersom de är känslomässigt motiverade att sköta om den resurs de lever av.
- Alla som har rätt att nyttja resurserna och som har ett ansvar måste göras delaktiga. Det måste göras praktiskt möjligt för barn, nattarbetare, kvinnor, handikappade etc. att ta aktiv del.
- De som inte följer de gemensamma besluten måste av den grupp som äger nyttjanderätten tvingas ta konsekvenser av sitt handlande.
- Det måste finnas en praxis för hur konflikter ska lösas.
- Beslut, kontroll och åtaganden måste decentraliseras så långt som möjligt så att nyttjarna känner ansvar.
- Om organisationen blir för stor måste mindre enheter bildas.

Totnes Pundet – en lokal valuta

I Totnes har man valt att manifestera visionen om ett hållbart lokalsamhälle genom att ta fram en alternativ lokal valuta. En Totnes pund går att växla mot en engelsk pund. Men det går bara att handla för den i Totnes. På så sätt stöds den lokala ekonomin. Totnes Pund som lanserades i mars 2007 har blivit ett synligt bevis på den omställning som är i full gång. Redan i september 2008 kunde man handla för Totnes pund i ca 70 affärer. Totnes pund fungerar som symbol för en omfattande omställning som innefattar att:

- Bygga upp motståndskraft i den lokala ekonomin genom att hålla pengarna i lokala omlopp.
- Bygga nya lokala affärsrelationer.
- Få folk att tänka på och tala om hur de spenderar sina pengar.
- Uppmuntra mer lokal handel och därmed minska transporter av mat och andra varor.
- Få turister att använda lokala företag.

BYTS – en lokal valuta utan sedlar

BYTS står för "Bytesring Stockholm". Det är en ideell förening som driver ett lokalt system för byte av varor och tjänster med det kanadensiska LETS (Local Exchange Trading System) som förebild. Medlemmarna kan handla av varandra utan vanliga pengar. Istället används en egen valuta, byts, med ungefär samma värde som kronan. Byts finns bara som poäng i en dator, inte som sedlar och mynt. BYTS är alltså en kombination av en annonsförmedling och ett bokföringssystem. Det är en lokal ekonomi. I LETS-nätverk används räntefri lokal kredit så direkt byteshandel behöver inte ske. Till exempel kan en medlem få krediter genom att hjälpa någon med barnomsorg. Denna medlem kan spendera krediten för snickeritjänster med en annan person i samma lokala nätverk. Läs mer på www.bytsbytesring.se. I Göteborg hittar du en liknande tjänst på www.lets.nu.

Mer om lokal ekonomi finner ni i Resursbanken.

Tema: Förnyelsebar energi
Varifrån kommer elen?

Oljetoppen – slutet på billig olja
Vid sidan av klimatkrisen tornar en annan kris upp sig, oljetoppen. Världen har inte slut på olja. Olja kommer alltid att finnas. Men när det kostar energin från en tunna olja för att finna, borra och pumpa ut en ny tunna olja tar det stopp.

Oljetoppen handlar om slutet på den billiga och lättillgängliga oljan, att tillgången planar ut och sedan sjunker. Det sker när vi tagit ut ungefär hälften av oljan. Då blir oljan dyrare att pumpa ut, flyter långsammare och är av sämre kvalitet. Det får följder för vårt samhälle som till 80 procent är beroende av fossila bränslen för sin energiförsörjning. Oljan har unika egenskaper. Den är energiintensiv, lätt att transportera och driver våra industrialiserade ekonomier. En växande skara av oberoende oljeexperter och geologer uppskattar att oljetoppen inträffar mellan 2006 och 2012, fast det kan bekräftas först ett par år senare.

Varför skriver inte media mer om det här? En anledning är att vi känner av oljetoppen först när bränslet är nästan helt slut, som en bil utan bensin. Men frågan är inte när oljan tar helt slut, det är när ”tanken” är halvfull som är avgörande. En indikator på oljetoppen kan vara att oljepriset stiger och svänger kraftigt, som en följd av spekulation.

Källa: Brangwyn, B & Hopkins, R (2008) “Transition Initiatives Primer” , Transition Network.

Att reflektera kring.
Tillsammans.

Då 80 procent av världens energi kommer från fossila bränslen som olja, kol och gas, slår en kraftig oljeprishöjning genom hela ekonomin. Fabriker slås ut, varor blir dyrare och... ja vad händer mer? Hur ser det ut i din bygd? Vad skulle behöva göras? Fundera, skriv ner och dela med dig av dina tankar och frågor du vill utforska. Här följer exempel på frågor kring den lokala energianvändningen, lägg gärna till egna:

- Var kommer energin lokalt ifrån? (vatten, kärnkraft, fjärrvärme, vind, biobränsle...)
- Vad används energin till? (uppvärmning, industri, transporter, jordbruk...)
- Hur fördelas privatpersoners energianvändning ? (boende, resor, mat...)
- Hur fördelas kommunens energianvändning?
- Hur kan kommunens offentliga upphandling användas för att välja lokala och/eller förnyelsebara energikällor?
- Vilka utmaningar står lokala energileverantörer inför?

Nästa steg
Varför inte intervjua några i din bygd om hur de ser på framtiden och delge vad de sa under nästa möte med arbetsgruppen? Men en omställning för Sverige är inte bara problem som skall lösas, det är också drömmen om ett rikare liv med mer tid för det som känns viktigt. Kanske mer tid för barnen och varandra och bättre sammanhållning i bygden i bättre samklang med naturen? Eller något annat. Vad tycker du är viktigt? Skriv ner och diskutera med i arbetsgruppen.

Bild: Peter Hagerrot
Parken, Dartington Hall nära Totnes. Här finns även Schumacher College som har kurser om miljö och omställning.

Vad kan du om förnyelsebar energi?
Du känner säkert till skillnaden mellan fossil och förnyelsebar energi. Fossil energi som olja, gas och kol är lagrad energi från solen. Gamla växter som under miljontals år gamla lagrats i berggrunden. Förnyelsebar energi från biobränsle, vatten, sol och vind genereras på nytt, om och om igen. Här sker en stark utveckling men förnyelsebara energi är fortfarande en liten del av det stora hela, långt mindre än 20 procent av alla energikällor.

Förnyelsebar energi är ofta dyrare än fossilenergi, åtminstone i det korta perspektivet. Eller i sanningens namn har så varit. Om oljepriset stiger blir alternativen mer prisvärda, liksom när miljökostnaden vägs in. Ett exempel är en koldioxidskatt.

Vilka förnyelsebara energikällor används i din bygd? Kan din bygd bli fossilbränslefri? .

Diskutera begreppet ”nega watt”
Megawatt handlar om många watt, det vill säga bruket av mycket energi. I diskussioner om förnyelsebar energi eller inte, glömmer man ofta bort att det bästa energivalet är den energi som inte används alls. ”Nega watt”. Åtgärder som får ner energianvändningen bidrar till ”nega watt”. Det kan vara effektiviseringar, men också ändrade beteenden.

Under 2008 cyklade 30 procent fler stockholmare än året innan. Finanskrisen gjorde säkert sitt och ett par cykelbanor har anlagts, men det visar att det finns en potential för snabb omställning. Likadant med biltullarna vid Stockholms infarter. Ett par år senare är trafiken fortsatt 18 procent mindre än innan tullen infördes.

Vi slänger 25 procent av maten i Sverige. Mat som kräver mycket energi att producera, transportera och göra sig av med. För att inte tala om pengar som kastas bort. Här kan mycket göras.

Bilda en arbetgrupp
Finns det intresse av att bilda en arbetsgrupp som arbetar med energiomställningsinitiativ i ditt lokalsamhälle? Diskutera gärna vidare med andra på Transition Swedens hemsida. Sök på nätet efter goda exempel på smarta energi-lösningar. Vindkraft, solvärme, biogas, solel är några exempel.

Att reflektera kring.
Tillsammans.

Här följer frågor satt samtala kring om ”nega watt”, lägg gärna till egna:

- Boende - kan du välja Bra Miljöval och få din energi från förnyelsebara källor? Hur kan du minska energianvändningen med treglas-fönster, bättre isolering, passiv ventilation och annat?
- Mat - vilken möjlighet har du att köpa säsongsanpassat, närproducerat, kravodlat och lägga tid på att laga mat istället för att köpa halvfabrikat?
- Resor - kan du cykla till jobbet ibland, jobba hemma, hålla i möten via videokonferens, förlägga semesterresan inom Norden?
- Hur kan du leva långsammare (slow living) och generera ”nega watt” istället för megawatt? Skriv ner och diskutera tillsammans i arbetsgruppen.

Tema: Hållbara transporter
Varifrån kommer produkterna?

Hur sker transporterna till lokalsamhället?
Transporterna ökar i vårt mobila samhälle. Och det mesta går på fossila bränslen, även fast lovvärda initiativ tagits för att styra över kollektivtrafiken mot biobränsle och spårväg. De allra flesta persontransporter sker med en passagerare: föraren. Många åker långväga även när en video- eller webbkonferens kan ersätta vissa typer av möten. Att mötas via telefon, internet eller video när arbetsgruppen känner varandra sparar pengar, tid och miljön. Det sägs att cirka 60 procent av alla persontransporter sker inom cykelavstånd, det vill säga sex kilometer. Det finns en lång rad material, exempel på Hållbara transportlösningar. Ett av de intressantaste projekten som tar stor hänsyn till lokal och regional utveckling är BioFuel Region. Studieförbundet Vuxenskolan har tillsammans med detta initiativ tagit fram ett studiematerial om hur en omställning till förnyelsebara drivmedel kan genomföras i Västerbotten och Västernorrland. För mer information se Resursbanken.

Kring oljetoppen, förnyelsebara drivmedel och transporter finns det också mycket på internet att läsa. Du hittar mest vid en sökning kring ordet ”peak oil”. Se även filmen ”The End of Suburbia”.

Är det möjligt att lösa transportbehovet på ett smartare sätt lokalt? Hur ser det ut i din närmaste omgivning, i lokalsamhället? Vilka initiativ tas för att barn och ungdomar går eller cyklar till skolan? Vad sägs om en bilfri innerstad? Kan ni hitta andra sätt att lösa transportbehoven där ni bor än med bensin- eller dieseldrivna bilar?

Vad är transportbehovet, egentligen?
Ser vi till bygdens eller lokalsamhällets transportbehov kan mycket göras inom befintliga system. Samåkning, kollektivtrafik, videokonferens, cykla eller gå är några exempel. På Irland, liksom på flera orter i Sverige, använder man sig av ”walking buses”, vandrade skolbussar, för att ta barnen till skolan. Föräldrar turas om att samla upp barnen, gå tillsammans med dem och leder dem över vägarna. Barnen rör på sig, samlas och har roligt och minskar trafiken vid skolan vid lämning på morgonen. Hur skulle en variant av ”vandrande skolbuss” se ut i ditt lokalsamhälle? Vilka lösningar finns för en glesbygd?

Samdistribution för butiker, restauranger och industri är ett annat område för förbättringar, liksom incitament för säker och energisnål körning av godstransporter och att flytta över mer frakt till järnvägen och sjöfart.

Att reflektera kring.
Tillsammans.

Här följer några frågor att börja samtala om kring transportbehovet, lägg gärna till egna:

- **Fördelningen -** hur ser kommunens bild ut av transportbehovet? Vilken del ökar, vilken minskar? Vad är önskvärt? Vad behöver kommunen hjälp med för att ändra beteenden?
- **Bränslen -** Vilka bränslen används i bygden? Hur mycket? Av vem? Om bensinen kostar 20 kr/liter hur påverkar det? 50 kr?
- **Utsläpp -** Vilken miljöpåverkan har fossila bränslen på bygden? Om utsläppen minskar med 10-20 procent hur mycket koldioxid motsvarar det?
- **Alternativ -** Vad kan göras för att undvika, minska eller möta transportbehovet med mindre energikrävande alternativ? Hur ser det ut för skolan och andra områden som pendlingsresor, mattransporter, frakt av råvaror och produkter? Semesterresor?
- **Behov -** Räcker det med att byta ut oljan, bensinen och dieseln mot etanol, biodiesel eller biogas? Eller är det smartare att se över det hela transportbehovet?
- **Upphandling -** Vilka krav kan ställas vid upphandling av transporter på säker och snål körning? Vad säger lagen om offentlig upphandling (LOU)? Vilka krav är rimliga att ställa?

Ett initiativ för hållbara transporter är ett upphandlingsverktyg kallat Systole. För mer information, se Resursbanken.

Finns det intresse av att bilda en arbetsgrupp som tar tag i den kniviga frågan kring hållbara transporter? Diskutera på Transition Swedens hemsida.

Tema: Lokal service
Vem utför tjänsterna?

Hur stärka den lokala servicen?

En miljon människor i Sverige har landsbygdsbutiken som närmaste serviceställe. Det är ett exempel på en lokal service som gör en bygd attraktiv. Dras den in påverkas det lokala näringslivet och människors vilja att bo kvar. Centralt i en omställning är därför att hitta sätt som stärker den lokala servicen, alltifrån skola och barnomsorg till kollektivtrafik och snöröjning. I glesbygden tunnas servicen ut.
Vilken service behövs i din bygd? Vad saknas idag? Att bjuda in till samtal hur den lokala servicen kan planeras, organiseras och drivas i de fall den behöver stärkas, kan vara ett sätt att mobilisera inför ett omställningsinitiativ som stärker lokalsamhället.

Diskutera lokal service
För att stärka den lokala servicen krävs samverkan över gränserna mellan det privata, offentliga och ideella. Kanske får ideella verksamheter ta en större roll inom privata områden som butiker och mackar, liksom offentliga områden som skola, omsorg och äldrevård? Det kräver i sin tur andra sätt att ta betalt och organisera sig för att trygga försörjningen. Ett arbete för omställning kan skapa en plattform för dylika frågor.

Att reflektera kring
Tillsammans

Läs "*Att lösa lokal service i ett nytt starkt lokalsamhälle*" bredvid. Notera delar i texten som du håller med om med ett "+", i marginalen. Markera det du inte håller med om med ett "-". Markera det som väcker frågor eller som du vill få förtydligat med ett "?" Ta sedan ett snack tillsammans i gruppen, med hjälp av följande frågor kring den lokala servicen. Lägg gärna till egna frågor:

- **Engagemang -** Känner du till exempel där ideella krafter tagit över delar av den lokala servicen i glesbygden? Vad kan du lära dig av det?
- **Kvalitet -** Kan ideella insatser mot kostnadstäckning höja kvalitén på en lokal service? Hur vill du mäta och argumentera för din sak?
- **Samverkan -** Är din kommun öppen för att ta in en omställningsplan i sin översiktsplanering? Vill kommunen ge en lokal omställningsplan status med hjälp av en fördjupad översiktsplan? Är kommunen villig att hjälpa lokala omställningsgrupper i planeringen?
- **Nya strukturer -** Hur kan ni samverka mellan enskilda lokala initiativ i bygden för att tillsammans bli starka, särskilt när det gäller inköp där det behövs volymer för att pressa priserna?

Flera exempel finns att hitta i inspirationsskrifterna som ni kan hitta på Hela Sverige ska levas hemsida. Hitta dina egna exempel och fundera på vad som gör dem bärkraftiga och inte. Diskutera tillsammans i arbetsgruppen.

Nästa steg
Finns det intresse av att bilda en arbetsgrupp som arbetar med hållbar lokal service? Fortsätt gärna dialogen med flera, på Transition Swedens hemsida.

Att lösa lokal service i ett nytt starkt lokalsamhälle

Att alla medborgare och det lokala näringslivet i Sverige har bra tillgång till service i olika former är ett naturligt och rimligt tillstånd i ett hållbart framtidssamhälle.

Tillgången till service är en grundförutsättning som starkt påverkar de flesta utvecklingsfaktorerna. Den har betydelse för en bygds attraktivitet och utvecklingspotential. Den påverkar långsiktigt miljön och ekonomin och människors vilja att bo kvar.

När det gäller vardagens livsvillkor för enskilda människor och lokala företag är service en förutsättning. Det måste finnas en rimlig möjlighet att skaffa basvaror och tjänster. Att ha tillgång till både kommersiell och offentlig service är viktigt. Centralt för omställningsarbetet är att finna former för servicen som innebär en garanti till att den blir kvar under en lång tid och stimulerar bygdens utveckling i övrigt.

Ideella krafter som servicegivare
I dagsläget tunnas servicen ut alltmer i lokalsamhällena, särskilt i de glest bebodda delarna av landet. För att vända utvecklingen krävs djärva och otraditionella lösningar som bygger på det lokala behovet av service och den lokala förmågan att hitta de smarta lösningarna. Vilken service som omfattas varierar från bygd till bygd och det är svårt att precisera ett generellt innehåll.

Det lokala inflytandet över vilken service som behövs och hur den ska organiseras måste stärkas. Medborgarna måste ges bättre möjligheter att själva utforma sin service. De ska ha inflytande över hela kedjan: planering, organisering och drift.

Det är viktigt att samarbeta över gränser mellan servicefunktioner och över gränser mellan det ideella, privata och offentliga. Var för sig uppfattas många verksamheter olönsamma längst ut i det lilla och lokala. Men tillsammans med andra kan de bilda en effektiv helhet som ger god service till en rimlig kostnad. Det finns många bygder som lyckats bra i det här avseendet, exempelvis Öje i Malung/Sälens kommun samt Gunnarsbyn i Bodens kommun. Kontaktuppgifter finns i Resursbanken.

Den ideella verksamheten kan och måste sannolikt få en större roll som servicegivare. Det kan ske inom många olika områden:

- sådana som av tradition hör till den ideella sektorn
- sådana som ligger i utkanten av den offentliga sektorn som fritidsverksamhet, kultur och trygghet
- sådant som finns inom det offentligas kärnområden som skola och omsorg och
- sådant som de privata marknadskrafterna inte förmår hantera – åtminstone inte i de glesa strukturerna. Till exempel butiker och mackar.

Många medborgare berörs, men framför allt de som bor i glesbygden eller förorterna. I glesbygden tvingas ideella krafter ta tag i allt mer tunga och komplicerade verksamheter som kräver betydande arbetsinsatser och kapital. Det handlar ofta om det som normalt ligger inom det offentligas sfär, som barnomsorg, skola och äldreomsorg.

Det ideella engagerar människorna och skapar identitet och kapacitet. Det bygger upp det sociala kapitalet och stärker civilsamhället, som blir en viktig del i hela samhället tillsammans med de offentliga och privata sektorerna. Ideellt arbete höjer kvaliteten i många verksamheter. Ideella aktörer förmår också organisera och – till viss gräns - sköta verksamheter på ett smart och billigt sätt.

Lanthandeln - en central servicepunkt

Många svenskar är beroende av det landsbygdshandeln har att erbjuda för dagligvaror och annan service. Lanthandeln erbjuder möjligheter. Nya samarbets- och serviceformer utvecklas och kommer breda konsumentgrupper till del. Det är konsumentens behov och rätt till bra service det handlar om. Goda exempel finns på servicelösningar genom lanthandeln i exempelvis Önnebo lanthandel i Östergötland. Tyvärr är flera lanthandlarföretag i landet nedläggningshotade. Ofta är det dödsstöten för en liten ort när den läggs ner. Lanthandeln måste därför på alla sätt värnas.

Samverkan med kommunen

Ett väl fungerande samspel mellan bygden och kommunen är ofta avgörande för en ändamålsenlig och hållbar lokal service. Omställningsplanerna bör därför tas fram i samarbete med kommunen. De ska också utgöra en bas för kommunernas planering. Servicen kan vara en del av översiktsplaneringen eller nära kopplad till denna. Kommunerna måste fästa stor vikt vid den lokala servicen i sin planering.
De lokala utvecklingsgrupperna bör ha så kallad initiativrätt i översiktsplaneringen inklusive planeringen av servicen. Det innebär att kommunen har skyldighet att behandla ett initiativ från en lokal utvecklingsgrupp om att ge en lokal plan status av fördjupad översiktsplan. Kommunerna bör också vara skyldiga att hjälpa de lokala utvecklingsgrupperna i planeringen. Så fungerar det tyvärr inte idag. Därför är det viktigt att detta regleras i lag, bland annat i Plan och bygglagen (PBL).

Bygg nya strukturer

Det räcker inte med att samarbeta lokalt om servicen. Det är också nödvändigt att etablera en samverkan mellan enskilda lokala verksamheter för att tillsammans bli starka. Nya strukturer måste byggas i de tomrum de stora aktörerna lämnat efter sig, främst i de glest befolkade bygderna. Det gäller i första hand kommersiell verksamhet där vissa volymer krävs för rimliga inköpspriser och där logistiken måste lösas på ett effektivt sätt. Ett färskt exempel är By-macken. Ett annat är samarbetet i Dalarna om inköp och distribution av livsmedel. Även inom traditionell samhällelig verksamhet kan samarbete mellan små lokala verksamheter ge betydande fördelar. I detta nya samhällsbygge har lokala utvecklingsgrupper och kommunerna en mycket viktigt roll.

Leaders roll

Leader har ägnat förhållandevis liten uppmärksamhet åt servicen på landsbygden, särskilt den traditionellt offentliga. Den har setts som en verksamhet, där staten och kommunerna har ett självklart ansvar, och som inte ska stödjas med de förhållandevis knappa resurser som finns tillgängliga inom Leader. I de flesta Leader-strategier/-planer finns emellertid utrymme för satsningar på servicen. Det finns därför skäl att uppmuntra Leadergrupperna till att satsa mer på att utveckla servicen i nya former och hjälpa till med att bygga upp de nya strukturer som är nödvändiga.

Tema: Vattenförsörjning
Varifån kommer vattnet?

Hur ser bygdens vattenförsörjning ut?
Vatten kommer ur kranen. Inte tänker vi så mycket på var färskvattnet kommer ifrån till vardags? Vatten finns det gott om i Sverige. Men bara tre procent av allt vatten på jorden är färskvatten. Och det går åt mycket vatten för att producera maten vi äter, så kallat virtuellt vatten. Det krävs till exempel 15 000 liter vatten för att producera ett kilo bomull eller ett kilo nötkött. En flaska öl tar 1 500 liter vatten i anspråk för att odla kornet. Hur ser det ut i ditt lokalsamhälle? Används och återanvänds vattnet lokalt eller skickas det in långväga ifrån? Hur vore det om ni renade ert eget vatten? För många sommarstugor som inte är anslutna till det kommunala vattenledningsnätet är det här en realitet.

Att reflektera kring
Tillsammans

Hur ser vattensituationen ut i din bygd? Brukar du böja dig ner vid sjökanten där du bor och med välbehag dricka vattnet? Om inte - har du funderat på om det inte borde vara så? Lokal vattenförvaltning kan skydda vårt viktigaste livsmedel. Vi är lyckligt lottade när det gäller vatten i Sverige men vi lever i samma värld som lantbrukaren som bevattnar, gödslar, sprutar sina fält. Skogsägaren som avverkar sina träd. Bilägaren som tvättar sin bil på gatan. Golfaren som behöver mycket vatten för sina 18 hål. Fabriken som släpper ut miljögifter. Kommunen som bygger bostäder enligt Plan- och Bygglagen. Reningsverken och fastighetsägaren som släpper ut avloppsvatten. Naturälskaren som badar. Fiskaren som får napp. Fågelskådaren som spanar över fågelsjön och noterar hur artsammansättningen förändras.

Allt vi gör uppströms ett vattendrag får konsekvenser för dem som bor nedströms. Rent vatten är liksom produktiva ekosystem en nyckelresurs för försörjningen i ett hållbart samhälle. För att nå en större grad av hållbarhet måste en del sammanhängande problem bemästras:

Resursproblemet – finns det och kommer det att finnas tillräckligt med vatten och produktiva ekosystem för att säkra försörjningen av befolkning, industri och matproduktion? Hur ser det ut lokalt?

Kvalitetsproblemet – är vattnet och ekosystemen skyddade från en kvalitetsförsämring, kemisk eller bakteriell, som skapar hälsoproblem och svårigheter med försörjningen? Har vi tillräckligt med marker för att klara av att ta emot dagvatten eller ökande mängder nederbörd?

Infrastrukturproblemet – är systemen för vattenförsörjning, -rening, -distribution, naturresursbaserad produktion och konsumtion hållbara och skyddade mot störningar och skador? Bör mer småskaliga system byggas upp?

Förvaltningsproblemet – fungerar förvaltningen av vatten och andra naturresurser så att man kan klara tilltagande resurs- kvalitets- och infrastrukturproblem? Kan en del av den nuvarande förvaltningen skötas på lokal nivå?

EU:s Vattendirektiv antogs av Europaparlamentet 2000. Syftet med Vattendirektivet är att ”upprätta en ram för skyddet av sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten men dock inte hav.”
Det betyder att:

- Vattnets kvalitet inte försämras från i dag.
- Man ska skydda, förbättra och återställa vattenmiljöer som är påverkade.
- All förorening av prioriterade ämnen ska upphöra och försörjningen av dricksvatten säkerställas.
- Förvaltningen inom ett avrinningsområde ska leda till en hållbar vattenkonsumtion och att vattenmiljöerna skyddas.

Det slutliga målet är att vattnet i alla EU-länder ska nå god ekologisk och kemisk status år 2015. Den långsiktiga försörjningen finns tydligt med och även partnerskapet där lokala utvecklingsgrupper har möjligheter att vara med och påverka, i vattenråd – eller i vattenförbund.

Att arbeta med vattnet i sin bygd, eller sitt lokalsamhälle är ett konkret sätt att upptäcka hur alla är beroende av varandra och påverkar varandra.

Det pågår hela tiden runt omkring i vårt land studier av och arbete med att säkra vattenkvaliteten, för olika ändamål. Det kanske bästa underlagsmaterialet just nu är ”Vattnets Väg”, studiematerial från LRF och Studieförbundet Vuxenskolan, 2007. Här finns bland annat fyra goda exempel på vattenvård inom skogsbruket, lantbruket och lokal turism-utveckling.

Diskutera vattenförsörjning:
Här följer frågor kring vattenförsörjning, lägg gärna till egna:

- Vattentäkter - Var i kommunen tas färskvattnet? Är det anpassat för en växande konsumtion och ökande behov från industri/ jordbruk?
- Kvalitet - Hur är kvalitén på vattnet?
- Energi - Finns det utrymme för små, lokala vattenkraftsstationer?
- Sommarstugor - Hur kan avlopp renas utan kemikalier?
- Återbruk - Kan regnvatten tas omhand på ett bättre sätt?

Nästa steg
Finns det intresse av att bilda en grupp som arbetar med den lokala vattenförvaltningen? Kan ni bilda ett vattenråd, eller bli mer aktiva i ett vattenförbund?

Vill du ta ett helhetsgrepp på vattenfrågan ger idén om permakultur en plattform, vilket är en grund för "Transition Towns" in England. Läs mer i kapitlet om Permakultur.

Sök efter flera goda erfarenheter genom att diskutera vidare på Transition Swedens hemsida.

Tema: Avlopp och avfall

Var tar det vägen efteråt?

Det har runnit mycket avlopp genom rören sedan de första Ekobyarna i Sverige etablerades av entusiaster på 1980 talet. Frågor om bästa princip för omhändertagande av toalettavfall var ofta en central fråga i planeringsprocessen.

Det finns en inbyggd konflikt i att å ena sidan skapa självförsörjande system utan en massa teknik och å andra sidan göra dem hälsoriktiga och återvinningsbara. Allt för "naturnära" system riskerar att enbart komma till användning så länge de ursprungliga entusiasterna finns tillhands.

Ny- och ombyggnad av smarta lokala avloppsanläggningar
Ett gott generellt råd om man ska bygga en fastighet, är att utgå från att separera svartvatten (på svenska "skitvatten") och eventuellt urin från systemet för avloppsvatten från bad, dusch och tvätt (BDT). Ett annat alternativ är att använda vacuumspolande snåltoaletter och samordna avloppet i tankar för följande våtkompostering eller metangasutvinning. Toalettavfall kan tas om hand med eller utan urinseparering genom till exempel kompostanläggningar som fabrikaten Aquatron eller Clivius Multrum - men det kräver tid och engagemang. En ny teknik är "Split Vision konceptet" som samlar värme, ventilation och avloppsfrågor i en gemensam teknikanläggning.

Andra smarta lokala avloppslösningar är att rena vatten från hushåll genom en växtzon eller biobädd. Företaget Phytosystem Technology är ett av flera som har tagit fram system där avloppsvattnet pumpas genom en brunn med växter i markplan. Rotsystem "äter upp" näringsämnen och gör vattnet drickbart, utan tillsatser av kemikalier och slamtömning.

Små kompostanläggningar har ibland nackdelar i form av lukt, dålig kompostering och risk för skadedjur. En möjlighet är att gå samman med andra och skaffa en större kompostanläggning, till exempel slutna trumkomposter eller svartvatten respektive metananläggningar.

Generellt när det gäller både avlopp och avfall kan man hävda att ju mindre desto bättre. Sedan gäller det att göra maximal nytta av det avfall vi ändå producerar. Viktigt är då att undvika att blanda hälsofarliga fraktioner som lösningsmedel, tungmetall och kvicksilver till exempel i ny belysning i de avfall man lämnar ifrån sig.

"The true gift of the ecovillage is not its demonstration of new ecological technologies. It´s treasure is the proof that the future of our planet lies, not in fancy techniques, but rather the commitment to a better quality of life where individual and community goals are pursued through a shared commitment to the environment". Martha Norberg, www.ekoby.org

(Bild: Deltasly on Flickr.com (CC))

Tema: Traditionell kunskap

Hur kan vi hedra de äldre?

”Hedra de äldre och tillvarata äldre tiders kunskap för anpassning till en hållbar framtid.”

Vi har vant oss vid att sätta oss i bilen och åka till en lämplig stormarknad för att skaffa oss det vi behöver, och sedan lägga det i soptunnan när det är ”förbrukat”. Men vi måste bryta det mönstret om vi ska kunna lämna över en jord med fungerande ekosystem och en mångfald av liv till kommande generationer.

För att möta framtiden måste vi förmodligen både lägga om vår produktion och samtidigt ändra hela vårt konsumtionsmönster. Då kan lärdomar vara nyttiga om hur man levde före det fossila bränslets intåg och då man fortfarande i stor utsträckning bedrev naturahushållning. De äldre i bygden är en viktig del i detta arbete. De levde ju innan det nuvarande slit- och slängsamhället kom och de har kunskap om och förstår vad ett lågenergi-samhälle innebär.

Vi ska inte eftersträva att leva som man gjorde då, men det finns många lärdomar av livet förr som i kombination med olika moderna teknologiska lösningar kan medverka till att vi även i fortsättningen ska kunna leva ett gott liv.

Tillsammans med de äldre kan vi lära oss att reparera och underhålla kläder, möbler, cyklar och våra bostäder. Vi kan lära oss att odla utan konstgödsel och jordfräs och att lagra, tillaga och konservera mat, att bygga med de material som finns i bygden, måla med naturfärger osv. Vi kan också upptäcka glädjen i att jobba tillsammans, och vi ordnar kanske gemensamma berättar-kvällar då vi stänger av tv:n och datorn.

När vi lär oss om gamla levnadssätt och kulturarv hjälper vi också till att öka människors känsla för den lokala platsen och förståelsen för de naturgivna förutsättningarna. Det är bara när vi förstår också med hjärtat som vi blir uppfinnings-rika nog att ställa om till hållbara sätt att leva!

Tema: Permakultur
Hur kan vi arbeta *med* naturen?

”Det finns sätt att arbeta med naturen som sparar pengar, arbetskraft och samtidigt stärker miljön. Väl planterat, så gör jag absolut ingenting. Det är verkligen bara naturen som arbetar för sig själv – ingen ogräsbekämpning, ingen klippning, ingen bevattning, ingen gödsling, inga bekämpnings-medel...

Permakultur handlar egentligen bara om att odla med naturen istället för emot naturen.

En ny väg som bygger på att observera och härma naturliga system istället för att försöka kontrollera, underminera och slutligen döda naturen…”
(Citat från en österrikisk permakulturodlare)

Vad kan du om Permakultur?
Begreppet Permakultur myntades först i Australien på 1970-talet av Bill Mollison och David Holmberg. Ordet är en sammansättning av ”Permanent Agriculture”, eller på svenska: uthållig odling. Ett odlingssystem som efterliknar naturen och därför blandar träd, buskar, örter och grönsaker. Tanken med permakultur är att designa ett system som i så hög grad som möjligt är självreglerande och som kräver en minimal arbetsinsats samtidigt som man lätt kan skörda mycket mat.

Idag är permakultur något mycket mer än en metod för odling och matproduktion. Permakultur är ett system som syftar till att på bästa sätt organisera allt vi behöver i våra liv som boende, energi, vattenförsörjning, och mat utifrån ett helhetsperspektiv. Det berör också nödvändigheten av att bygga upp sociala och ekonomiska system som gör människor trygga och som kan var till hjälp vid krissituationer. Det är vi människor som är det centrala inom permakultur. I grund och botten handlar det om omsorg om oss själva och våra nära, för vår värld och ett hållbart tänkande med fungerande lösningar som är bra för både människor, miljö och klimat. Men - det är viktigt att notera att vägen dit inte handlar om att ”gå tillbaka till 1800-talsnivå”.

Permakulturrörelsen arbetar snarare med att hitta smarta lösningar som gör att vi kan leva bekväma liv samtidigt som vi får högkvalitativ mat, ett bra boende och ren miljö. Det är perfekt att börja använda permakultur i mindre samhällen på 500-1000 invånare. I samhällen nära stora städer, eller i förorter skulle man kunna producera mat och delvis försörja städerna.

Närproducerat – och ekologiskt
Både försörjningssystem i minde samhällen och mer stadsnära odlingar som försörjer lokalbefolkningen med mat ses som viktigt inom permakultur. Idag slösas mycket energi bort på att transportera mat långa vägar, ett system som vi knappast kan upprätthålla när de fossila bränslena blir dyrare. Att inte använda bekämpningsmedel eller konstgjorda gödningsämnen är en självklarhet.

Motsatsen till permakultur är monokultur. Tanken är att bli självförsörjande, till exempel genom att det odlas på små ytor nära bostaden. Träd, buskar och örter planteras tillsammans, smådjur som höns introduceras. Alla delar drar fördel av varandra. Dammar byggs för att fördröja regnvattnets avrinning. Liksom träden ökar det luftfuktigheten och påverkar odlingens mikroklimat. Dammens vatten lämpar sig väl för bevattning och blir samtidigt blir ett vattenhål för insekter, fjärilar och fåglar.

Permakultur och samhällsplanering
Permakultur är ett koncept för uthållig samhällsplanering. Här följer några huvupunkter:

- Främja lokalsamhällets mångfald.
  Monokulturer är mer sårbara för skadeangrepp än permakultur. På samma sätt är centraliserade samhällen mer sårbara än lokalsamhällen med småföretag och lokal valuta, matproduktion och energiförsörjning.
- Skapa ätbar avkastning i stadsmiljön.
  Varje ingrepp i naturen, förändringar eller nya element som vi introducerar bör vara produktiva. Till exempel äppelträd i parker och ätbara växter på takterrasser.
- Avfall är ett tecken på usel design.
  Det handlar om att se avfall som en resurs. Varje avfall kan bli en resurs i ett annat system.

Källor: Wikipedia, Hopkins, R (2008) “The Transition Handbook” , Green Books, s. 138-139. Permakultur - när naturen själv får stå modell, Jansson K., 2008, Odlaren Nr 4, Förbundet organisk biologisk odling ISSN 0349-7305 www.vaxteko.nu, Bild: peasap on Flickr (CC)

Att reflektera kring tillsammans
Principer för permakultur

Läs igenom principerna för permakultur nedan. Reflektera kring hur dessa principer skulle kunna omsättas i praktiken i ert lokalsamhälle.

Observera och interagera
Observationen är en tvåvägsprocess mellan den som observerar och systemet. Landskapet är vår skolbok. Lär av naturen, i problemet finns lösningen. En bra känsla och förståelse för platsen är den huvudsakliga förutsättningen för en bra design.

Fördröja flöden
Se alla flöden genom systemet som energi som kan fördröjas och användas utan att förorenas på väg genom systemet. Till exempel genom att:

- skapa informationsintensiva system från vilka kunskaper och erfarenheter sprids vidare.
- odla i polykulturer där träden i systemet binder solenergi i form av biomassa.
- fånga upp solenergi i solpaneler och att fördröja ett vattenflöde i en damm.

Skörda flerfaldigt
Odla för att skörda. Se skörden som allt du får ut av ett system både i form av ätliga råvaror, användbara material och även skönhet för själen. Skapa ett produktivt kaos snarare än en improduktiv ordning.

Självreglerande system
Lär av misstag. Våga ifrågasätta, förändra och utveckla. Processen är inte linjär och effekten av det vi gör påverkar inte bara i det närmaste.

Använd förnyelsebara resurser/tjänster
Använd biologiska lösningar i första hand såsom att låta grisar böka jorden, hönsen äta köksavfall osv. Planera bort onödig förbrukning av ändliga energiresurser i systemet och i driften av detsamma. I permakultur planerar vi för ett intimt partnerskap mellan människa och natur för att forma hållbara mänskliga bosättningar.

Producera inget avfall
Återanvänd material. Allt som inte nyttjas blir till avfall och illustrerar ett icke fungerande kretslopp. Kretsloppstrappan: refuse – reduce – reuse – recycle.

Källor: Wikipedia, Hopkins, R (2008) "The Transition Handbook" , Green Books, s. 138-139. Permakultur - när naturen själv får stå modell, Jansson K., 2008, Odlaren Nr 4, Förbundet organisk biologisk odling ISSN 0349- 7305 www.vaxteko.nu
Föreningen Permakultur i Sverige www.permakultur.se

Bild: Peter Hagerrot
Rob Hopkins var tidigare lärare i Permakultur innan han flyttade till Totnes och startade Transitionrörelsen.

Formge från helhet till detalj
Lär dig att förstå och skapa mönster. Planera efter zoner och sektorer, alltså tolka landskapets fysiska möjligheter och begränsningar. Placera sakerna där de ska var så att det krävs så lite resurser och energi som möjligt för att sköta dem, det vill säga energisnål landskapsplanering.

Skapa integrerade system
Ett väl fungerande system har många kopplingar mellan delarna. Ju fler kopplingar desto bättre. Skapa positiva ömsesidiga beroenden. Komplexa system är stabila och kan mycket väl vara enkla. En väl fungerande design beror inte på hur mycket man har i systemet utan på hur bra delarna hänger samman. Alla ingående delar fyller flera funktioner och alla viktiga funktioner i ett system tillgodoses av många olika delar.

Använd små och långsamma lösningar

- nyttja lokala resurser
- nyttja minimalt med resurser - maximalt
- begränsa den optimala storleken

Använd/uppskatta olikheter - mångfald
Lär samarbetets finess och glädje. Mångfald ger stabilitet såväl rent ekologiskt, socialt som ekonomiskt. Låt tusen blommor blomma!

Använd kanter/värdera marginaler
I mötet mellan ekosystem, människor mm skapas mångfald, rikedom och överflöd. Planera för många kanter och möten.

Var kreativ/utnyttja förändring
Succession, evolution och förändring är naturligt. Arbeta med attityder - lär av naturen, se lösningen i problemet.

Tema: Mångfald
Hur kan vi integrera mera?

Mångfald berikar Sverige. Naturen och ekosystemen som ger oss mat, energi, vatten och andra resurser är exempel på att mångfald ger uthållighet, robusthet och skönhetsupplevelser. Vi är i Sverige vana vid en natur som uppvisar en stor mångfald. Ängar, hagar, åkrar, fjällbäckar, lövskogsdungar, djupa urskogar, skärgårdsnatur.

De senaste decennierna har vi också upplevt att Sverige är ett kvarter i den globala byn. Fler människor från andra delar av världen söker en hållbar framtid här. Människor har alltid rört sig, flyttat kortare eller längre sträckor. I geografin, inom den egna kulturen, eller till något väldigt främmande. Drivkraften är alltid densamma: drömmen om ett bättre liv. Lika ofta från det kända onda som till det förmodat goda. De som redan bott länge på en plats tar del av den mångfald av mat, musik, dans, traditioner och nytänkande som inflyttare bär med sig. Det är helt enkelt berikande, utmanande och spännande att möta nya synsätt.

Fundera på hur det känns att komma tillbaka till din hembygd efter en längre tids bortavaro. Ser du på lokalsamhället med nya ögon? Bär du med dig nya idéer? En ökande mångfald innebär att vi blir mer lika den omgivande naturen- mer mångfald framför enfald. På många platser i Sverige är inflyttande nya svenskar en viktig del för att bygden och servicen ska fortsätta leva.

Att reflektera kring
Tillsammans

Hela Sverige ska Leva – både stad och land

- Hur kan du bidra till ett jämlikt Sverige där alla kan vara med?
- Vilka projekt skulle behövas där du lever och bor för att skapa hållbar utveckling och ett ökat utbyte, nytta och förståelse mellan stad och landsbygd?

Hur skulle ni lokalt vilja börja ta tag i utmaningarna som ligger i att:

- Få fler människor att skapa sig ett hållbart liv på landsbygden och i staden?
- Hitta lösningar och anpassningar på klimatförändringarna?
- Vända oro och problem till lösningar kring flyktingar och invandring?
- Göra ert lokalsamhälle till en lockande plats för fler människor, mer mångfald än enfald, mer glädje och spännande möten, arbete och livsrum?

Det är upp till oss att visa att vi vill ta emot människor i våra bygder och lokalsamhällen. När mångfald ses som en resurs, när vi arbetar tillsammans med människor och inte för dem, hur blir det då?

Vad vill/ska ni jobba vidare med?

- Vänortsutbyte mellan olika bygder och förorter?
- Samarbete med intresserade kommuner, länsstyrelser, länsbygderåd, etniska föreningar, medlemsföreningar och lokala utvecklingsgrupper?
- Skapa gröna jobb?
- Samtala om vad som behövs i bygden och vilka yrken som kan skapa hållbarhet?
- Samarbeta med Fas 3projekt – ideell sektor?
- Samarbete mellan lokala utvecklingsgrupper i tätorter och landsbygd?

Inget av det ovanstående. Men vi har en strålande idé och den är att ...

Tema: Livsmedel
Hur kan vi producera nära?

Långt till nära mat?
Allt fler efterfrågar ekologisk och närproducerad mat. Men utbudet är mindre än en procent. Vilka är hindren och vad kan göras i ditt lokalsamhälle för att öka utbudet? Lokal produktion av livsmedel är ett stort område. Här vill vi väcka några tankar. Läs också under ”Permakultur” och titta i Resursbanken.

Hur långt har din falukorv rullat?
Närproducerad eller lokal mat är samma sak. Mat som produceras, förädlas och distribueras till konsumenter inom ett visst avgränsat område. Närproducerad mat transporteras bara 10-20 mil medan genomsnittet är 230 mil. Lokal mat minskar miljöbelastningen och erbjuder färskare livsmedel. Försök att räkna ut hur långt er mat som ni äter på en dag har färdats innan den hamnar på ert matbord. Läs ursprungsbeteckningar och sök på nätet efter olika beräkningstabeller.

Närproducerat handlar inte bara om transporter
Närproducerat, småskaligt och regionala specialiteter är den snabbast växande trenden inom livsmedelssektorn. Varför? Jo, människor söker alternativ till den anonyma massproducerade maten. Man kan faktiskt tala om en folkrörelse. Det är en stark önskan hos allt fler människor att veta mer om hur moroten eller biffen produceras, få påverka vad som odlas och att till och med få se odlaren/uppfödaren i ögonen.

Närproducerat - bra för producenten, konsumenten och ur miljösynpunkt
Närproducerad mat har fördelen av att produceras i samma klimat och mikroklimat som vi lever i. Vi får en smak av det vi ser omkring oss. Det känns rätt. Som konsument av närproducerad mat bidrar du en smula till att bevara öppna landskap, bevarad mångfald av djur och växter och på sikt ett mer hållbart jordbruk. Närkontakt med den lokala producenten ger ökad förståelse för hur kretsloppet fungerar och hur dina livsmedel produceras. Visst vill du som kund ha besked om ursprung, äkthet och om hur långt maten har åkt?

Allt fler lokala producenter ser nya utvecklingsmöjligheter i att sälja direkt till kund från den egna gården eller via andra kanaler. Ofta går fler producenter samman och bildar nätverk med gemensam marknadsföring och distribution. Bondens marknad, Ekolådan eller MerVärdMat är några exempel.

Avståndet mellan producent och konsument krymper. Maten behöver inte åka så långt eller lastas om och lagras i energikrävande kylrum. Bönderna får både uppskattning och bättre betalt för sina varor och kan utveckla produktionen på gården, vilket bidrar till ökad mångfald i landskapet. Smakrika, färskare varor minskar förhoppningsvis även matsvinnet.

Att reflektera kring
Tillsammans

Hur skapar du en starkare koppling till traktens mat? Vilka initiativ finns i din närhet? Vilka saknas? Det finns olika sätt att förmedla traktens mat till invånarna, utan att den går vägen över centraliserade uppköp och långväga transporter. Känner du till dessa?

Stadsträdgårdar
Mark i städer används för att odla grönsaker, skapa sammanhållning och ge tillfälle att lära sig om växter och djur. Det är också en möjlighet till jobbträning, skapa nya företag och stärka länkar till närliggande restaurangkök.

Ekolådan
Lokala producenter samarbetar med en distributör som levererar en låda med säsongens grönsaker direkt till hushållen, vanligtvis varje eller varannan vecka.

Bondens marknad
Här träffar bonden kunderna direkt utan mellanhänder och lär känna deras behov. Samtidigt träffas folk i bygden som aktivt visar sitt deltagande i rörelsen. Bondens egen marknad startade för snart tio år sen i Sverige och ännu tidigare i USA och Storbritannien. Maten som säljs ska vara producerad inom en radie på 25 mil från marknaden. Jämför detta med potatisen i mataffären som kan ha åkt tio gånger längre.

Plocka själv
Ett obemannat stånd vid vägen eller en gårdsbutik där man själv plockar sina produkter och lägger pengarna i en plåtburk fungerar redan idag på många håll. Det bygger på förtroende och är praktiskt eftersom det ger utrymme för generösa ”öppettider”.

Lokala butiker och restauranger med lokal mat stärker bygden
Ortens butiker och restauranger kan bidra till att stärka lokalsamhället genom att köpa närproducerade varor.

The Big Lunch – ett exempel om gemenskap och mat från England

En gång om året, erbjuds nu människor i hela England att sätta sig ner och äta lunch, tillsammans med grannarna i en enkel men djupgående handling av gemenskap. 19 juli 2009 var datumet för den första ”The Big Lunch”. En miljon(!) människor samlades på olika ställen runt omkring i hela England och åt helt enkelt lunch, tillsammans. Alla skapade sin ”Big Lunch” utifrån lokala förutsättningar. Idén kommer från Eden Project, en stiftelse och besöksattraktion i Cornwall, England, som vill få människor att återknyta kontakten med sin naturliga värld och visa vad som kan göras av människor som arbetar tillsammans.

“…den äldsta som deltog var 93 år. Hon lämnar nästan aldrig sin lägenhet, eftersom hon inte kan gå längre. Hon var förtjust över att få vara ute i friska luften tillsammans med sina grannar!”

“…grannarna möttes och var tillsammans ute på gatan! Det har vi aldrig någonsin gjort förut!... alla hade jättekul och pratade med varandra…jag lärde mig lite om historien om min gata av några grannar som har bott på gatan i nära femtio år!”

“..vår Big Lunch i parken var blöt..och rolig! Mackor med stekta ägg, som kom från hönsen som levde i hönsgården precis bakom häcken…”

Vilken idé! En fest, tillsammans, som skapas av dem som lever där – och av det som de odlar och producerar. Nåja…en del mat och dryck fick än så länge importeras till de olika The Big Lunch – eventen. Från idé till genomförandet tog det tre-fyra månader. En miljon människor deltog. Hur lång tid skulle det ta för er att ordna något liknande?

"*Vårt mål var att få människor att komma ut på gatan, ta ett glas och dela en bit mat med sina grannar - det är The Big Lunch."* - Tim Smith, chef för Eden Project och initiativtagare till The Big Lunch.

(Bild: The Ginger Gourmand on Flickr.com (CC))

Tema: Lokal planering
Exempel: Svartådalen/Sätrabrunn

”Hållbara bygder, vår framtid”
Svartådalens Bygdeutveckling Ekonomisk förening och Sätra Brunn Ekonomisk förening genomförde under våren/sommaren 2009 en förstudie som en vidareutveckling av det arbete som gjordes inom ramen för ”Hållbara bygder 2”. Projektmedel erhölls efter ansökan av Leader Nedre Dalälven.

”Hållbara bygder, vår framtid” är en möjlighet och utmaning för att kunna bidra till en levande landsbygd där utvecklingen blomstrar och människor i alla åldrar lever, verkar och trivs under hållbara former. För att skapa detta måste vi hitta långsiktiga hållbara lösningar för att ta tillvara bygdens egna resurser, produktionsmöjligheter och samhällsservice. Det behövs insikt och kunskaper från tidig till vuxen ålder om hur man kan bidra till att skapa en lokalt ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar bygd. Hållbarhet, ekonomiskt, ekologiskt och socialt kan innehålla mycket, såsom lokal energiförsörjning, lokal matproduktion, lokal hållbar turism och lokalt centrum för livskvalité (socialt företagande) från vaggan till graven, ökad kollektivt resande ökad samverkan både i konsumentled och näringsliv.

Sätra Brunn och Svartådalens Bygdeutveckling ser ett gemensamt behov av att arbeta med hållbarhet i ett längre perspektiv. Organisationerna har flera gemensamma intresseområden som till exempel lokalt producerad energi och livsmedel, turism men även inom den sociala ekonomin samt den sociala servicen i bygden. Därför ansökte man och antogs gemensamt i det nationella programmet ”Hållbara Bygder”, som drivs av Hela Sverige ska leva.

Syftet med förstudien var att ta fram en plan för ett genomförandeprojekt. Detta för att skapa medvetenhet om den förändring som pågår, handlingskraft i bygden för en hållbar utveckling samt fler arbetstillfällen.

Syfte och mål

- Gå mot en mer hållbar utveckling för boende, energi, livsmedel, transporter och service.
- Skapa lärandeprocesser och medvetenhet för att gå från medvetenhet till handling.
- Skapa samverkan med befintliga organisationer, till exempel Sala kommun, bygdens skolor och äldreomsorg, Sala Heby Energi, Agenda 21, Idé forum, Svartådalens Bygdeutveckling, Sätra Brunn, Bilpoolen, Hållbara bygder, SNF, WWF, Länsstyrelsen och Företagscentrum.
- Ta tillvara kunskaperna och metoderna inom Transition Towns 12-stegs metod för att utveckla ett hållbart samhälle.

Målet med förstudien var att:

- Inventera pågående hållbarhetsprocesser som pågår i vår bygd.
- Identifiera vilka fokusområden genomförandeprojektet ska ha.
- Lägga upp en plan och ta fram underlag till en projektansökan för genomförandet.

I genomförandet vill vi:

- Bidra till att minska klimatpåverkan i vår bygd och möta en kommande brist/högre priser på till exempel energi och mat.
- Ta tillvara gammal kunskap.
- Tillföra ny kunskap, metoder och teknik.

De långsiktiga målen är att inom 10 år:

- Ha ökat nyttjandegraden av bygdens lokala resurser av energiråvara och livsmedelsproduktion.
- Ha ökat samverkan och utvecklingen av lokala lösningar av social service till exempel barnomsorg, skola och äldrevård.
- Är bygden ett välkänt, hållbart och intressant rekreations och turistmål för närregionen, nationellt men även internationellt.
- Ska bygden ha en stabil befolkningsutveckling.
- Ska bygdens näringsliv funnit naturliga. samverkansformer för en långsiktigt hållbar utveckling.

Målgrupper
Målgrupper för de två ingående organisationerna har varit: boende och konsumenter i området, turister och besökande, företag i området, föreningsliv och social verksamhet/skola med anknytning till området.

Aktiviteter
Aktiviteter under projektet har varit inventering av pågående verksamheter med inriktning hållbar utveckling, inventering av intressenter, aktörer och producenter inom hållbar utveckling, intervjuer och uppsökande verksamhet, tematräffar, enkäter, sammanställning av erfarenheter och tankar, framtagande av en plan/strategi för det kommande arbetet och en större ansökan.

Arbetsgrupper
Projektet har haft dessa arbetsgrupper engagerade i arbetet:

Konsumentgrupp Om konsumtions-mönster i bygden och hur vi kan påverka en förändring.

Energigrupp Om slam, skogsråvaror, energigrödor, solenergi, vindenergibehov, tillgångar och möjligheter.

Livsmedelsgrupp Om ekologiskt och/eller lokalproducerat behov och tillgångar. Här sker samverkan med LoMiS projektet (Lokal mat i Svartådalen), ett treårigt Leaderprojekt.

Samhällsservicegruppen Om skolsamverkan och behov idag och i framtiden. Här sker samverkan med den nybildade skolgruppen.

Turismgruppen Om hållbarhet inom turismen nu och i framtiden. Här sker samverkan med en affärsnätverksgrupp som nyss bildats.

Ungdomsgrupp Om att vara ung i Svartådalen. Hur vill vi att en hållbar framtid ska se ut?

En styrgrupp har bestått av ledande personer inom Svartådalens Bygdeutveckling som deltagit när gruppledarna träffats. En projektledare har

Bild: Peter Hagerrot

lett projektet på 25 procents anställning. Projektledaren har haft samordningsansvar. Arbetsgrupperna har tillsatts för de olika inriktningarna bestående av intressenter för de olika inriktningarna. Personer i grupperna har tillfrågats om deltagande i grupperna eller anmält sig själva.

Sammantaget har cirka 100 personer varit aktiva under förstudien. Cirka 15 gruppmöten och två offentliga möten har hållits under våren 2009. Under hösten 2009 sammanställdes en slutrapport.

För mer information kontakta: Jan Forsmark, Hela Sverige ska Leva. Se Resursbanken.

Tema: Lokal planering

Exempel: Söderhamn

I slutet av år 2008 startade ett nätverk, kallat *Klimatsmarta Söderhamn*, i nära samarbete med Studiefrämjandet och Naturskyddsföreningen lokalt. Klimatsmarta Söderhamn (KS) är ett brett samarbetsprojekt med många olika aktörer där miljöengagemanget ska kunna växa underifrån. Huvudsyftet har varit att på olika sätt sprida kunskap och bilda opinion, som i sin tur förhoppningsvis resulterar i konkreta projekt både i den privata och offentliga verksamheten.

Det började med en mycket välbesökt filmserie och har fortsatt under året med bland annat Earth Hour, evenemang, föreläsningar, konserter, en stor framtidsvecka med över 50 evenemang, lunchseminarier, praktiskt arbete och studiecirklar. Nätverket har vuxit fort och innefattar både kommun, organisationer och företag. I dagsläget samarbetar KS med bland annat Söderhamns Naturskyddsförening, Friluftsfrämjandet, Hållbara Trönö, JAK, Kust- & Skärgårdsföreningen, olika studieförbund, Växthuset Permakulturgård, Nätverket för kvinnligt företagande IRIS, Kommunbygderådet ALLIS med flera. KS har även projekt/projektidéer tillsammans med till exempel kommunens miljöansvariga, Faxeholmens bostadsbolag, äldreomsorgen, Näringsliv för miljön, SöderhamnsKuriren, Kyrkorna i Söderhamn och Staffangymnasiet.

Vid ungefär samma tid startades också *Grannsamverkan för Miljö*. Det är ett pilotprojekt med fem familjer, som också utgår från tanken om lokal omställning. Det har varit ett spännande år av ”köksmöten”, utbildningar, skördefester, byggnationer och samodlingar som nu resulterat i att tre andra samverkansgrupper i kommunen är på väg att starta upp. En första gemensam storträff genomfördes under december 2009.

Nätverket jobbar mycket med folkbildning via media och genom studiecirklar. I samarbete med lokalpressen har KS varje månad ett sponsrat ”klimatuppslag” i SöderhamnsKuriren.
I samband med Framtidsveckan producerades därutöver en 16-sidig bilaga som gick ut till samtliga hushåll i kommunen. Temat var miljö/klimat med särskilt fokus på positiva, lokala exempel. I samarbete med gymnasieskolans medieprogram producerades också ett ”unikt” TV-avsnitt om klimat som sändes på den lokala TV-kanalen. Det fick mycket stort genomslag.

Ett samarbete mellan samtliga studieförbund har initierats och meningen är att det skall fördjupas under våren 2010. Flera studiecirklar är på gång. En av dem kallas ”Från oro till handling”. Temat är allmänt om bland annat miljö- och klimathotet, Peak Oil, mat och energi samt våra möjligheter att påverka vår framtid i en positiv riktning.

Sedan i höstas driver KS också ett spännande projekt i nära samarbete med kommunens äldreomsorg som bär namnet Minnas Tillsammans. Projektet är riktat mot pensionärsföreningar och äldreboenden i kommunen, och där syftet är att ta till vara gammal kunskap och hedra de äldre. Initiativet har slagit väldigt väl ut, och filmvisningarna drar fulla hus. Nu hoppas KS att flera studiecirklar skall komma igång där gammal kunskap och hushållningstraditioner kan tecknas ner.

Ett populärt inslag under året har varit de lunchseminarier som hållits tillsammans med Norrtullkyrkan i Söderhamn. Föreläsningar har varvats med musik och klimatsmart soppa. När detta skrivs planeras för ett lunchseminarium på tema Köpenhamnsmötet och till det skall det serveras julgröt och julvisor i ny tappning.

Grunden för det lyckade utfallet i Söderhamn beror på allt det ideella miljöarbete som gjorts i kommunen genom åren av privatpersoner och föreningar.

Här startades bland annat Sveriges, och kanske världens första, alternativa livsmedelsbutik för snart 25 år sedan! Det har följts av många goda initiativ genom åren. Nämnas bör särskilt Ralf Palmpers stora permakultursatsning Växhuset samt Trönöbygdens omfattande och ihärdiga arbete med hållbarhetsfrågor. Detta i kombination med en relativt medveten mediestrategi har gjort att man nått ut med budskapet till en procentuellt sett stor skara människor i en liten bygd.

Namnet Klimatsmarta Söderhamn har nu ersatts med Omställning Söderhamn. Målsättningen är på sikt skapa nätverket Omställning Hälsingland också.

För mer information, se Resursbanken.

Tema: Lokal planering
Exempel: Torsås

Översiktsplanering i Torsås kommun

1995 beslöt kommunstyrelsen att ge förvaltningsorganisationen genom kommundirektören uppdraget att revidera översiktsplanen. Sedan flera år tillbaka hade landsbygdsfrågorna stått i centrum och regelbundna träffar hade under samma tid anordnats för bygdegrupperna. När så översiktsplanen skulle tas fram var det ganska givet att bygdegrupperna skulle aktiveras i planeringsprocessen. Kommunens intresse för medborgarinflytande sammanföll med viljan att utveckla landsbygden.

Studiecirklar startades i samråd med Studieförbundet Vuxenskolan. De enskilda grupperna jobbade enskilt och med jämna mellanrum samlades alla grupperna för att ta nästa steg i planarbetet. Vid alla dessa tillfällen medverkade kontinuerligt kommunens företrädare. Det skapade möjligheter att hela tiden diskutera rollfördelning och fortlöpande ge kommunal återkoppling till lokala idéer och visioner.

Kommunen hade sedan tidigare i kommunfullmäktige fastställt en byapolitisk strategi som primärt handlade om landsbygdsutveckling. Den innehöll mål för hur medborgarinflytandet skulle komma till bättre uttryck i kommunens planeringssammanhang. Kommunen ville pröva om det lokala utvecklingsarbetet, utan några större omarbetningar kunde användas som underlag till en översiktsplan.

En mycket stor del av arbetet med underlaget utfördes av de sex lokala utvecklingsgrupperna. De samlades i den ”stora” gruppen vid 25 tillfällen för att diskutera sin bygds utveckling. En förhandsutgåva av förslaget till översiktsplan gick ut på sommaren 1997 och i november samma år beslutade kommunen att genomföra ett formellt samråd. 1998 fastställde kommunfullmäktige översiktsplanen/framtidsplanen för Torsås kommun. Då hade processen tillsammans med utvecklingsgrupperna pågått i tre år.

Bild: Peter Hagerrot

Politikerna varnade i ett tidigt skede för att ett kravmaskineri kunde komma igång där medborgarnas idéer blir svåra att förverkliga. Så blev det inte.

Även om det var medborgarna som formulerade målen så gick det att undvika önskelistor i översiktsplanen/framtidsplanen och därmed skapades realistiska förväntningar på det lokala utvecklingsarbetet.

Ett av omdömena från de lokala utvecklingsgrupperna i efterhand var att de förutom medborgardialogen dessutom hade fått en utbildning i planfrågor som gjorde att de vågade ta en diskussion med vilken stadsarkitekt som helst. Dessutom var kommunen troligen ganska ensam om att kunna stoltsera med att den kommunala översiktsplanen fanns i många privata bokhyllor i hemmen runt om i kommunen. Människorna var stolta över att kunna visa för vänner och bekanta den kommunala planen som de själva varit med om att processa fram.

Tema: Kris och säkerhet
Exempel: Resursbyar

Civilförsvarsförbundet arbetar med Resursbyar

Hållbar utveckling handlar enkelt uttryckt om att tillgodose människors grundläggande behov, utan att förstöra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Det handlar om varje människas möjligheter att skapa sig ett hyggligt liv. Det gör vi genom att så långt som möjligt arbeta *med* naturen och lära oss att förvalta ekosystem så att de kan tillgodose våra behov.

Nu, för oss som lever här i Sverige, verkar detta självklart. Men vi möts dagligen av rapporter från olika delar av världen som på olika sätt är drabbade av kriser, där människor som vi, kämpar för att klara av de grundläggande behoven.
I kriser och katastrofer blir vår förmåga att klara våra behov tydlig. I händelse av framtida extra ordinära händelser, kriser och katastrofer i vårt samhälle måste vi vara väl förberedda. Är man mentalt förberedd blir processen enklare när det gäller omställning i ett krisläge rent praktiskt. För att få allmänheten mentalt förberedd krävs det stora informationsinsatser.

Mänskliga grundbehov

För att vi människor ska kunna leva och ha en dräglig tillvaro, så måste vi tillgodose våra grundbehov. Under normala förhållanden känner vi oss trygga när viktiga samhällsfunktioner och hemmamiljön fungerar. Vid kriser och andra svåra störningar i samhället påverkas vi snabbt. Framförallt psykiskt och vartefter också fysiskt.

Trygghet och balans

Svåra stormar och andra besvärliga vädersituationer kan leda till elavbrott och störningar i vattenförsörjningen. Detta gör att många människor får svårt tillgodose sina grundbehov. Detta leder då till att människor blir oroliga och osäkra på hur de ska hantera situationen. Men är vi mentalt och praktiskt förberedda så blir vi tryggare och känner oss säkrare på att klara av ett svårt läge. Har man dessutom införskaffat sig lite kunskaper om att överleva i krislägen och använder sig av sunt förnuft, så är det en trygghetsfaktor som vi kan förmedla till våra medmänniskor.

Mat

Om vi blir utan mat kommer vi att påverkas redan efter ett par timmar på grund av att energitillförseln till kroppen minskar. Hjärnan får då inte den energi som den behöver och det blir svårare att bearbeta information. Detta kan leda till att omdömet försämras och det blir svårt att fatta rätt beslut i besvärliga situationer. Kroppens ämnesomsättning minskar vilket leder till att man blir frusen, fumlig och klumpig. I ett sådant läge måste man äta och det behövs inte stora portioner per gång utan hellre mindre mängder utspritt under dagen. Maten ska vara rik på kolhydrater eftersom kolhydrater är hjärnans bränsle. Bra exempel på mat är då pasta, ris och potatis. Men det är naturligtvis också viktigt att äta av fett och proteiner i en väl sammansatt kost.

Värme

Det är viktigt att skydda sig mot kyla. Om vi vistas utomhus och utsätts för vind och fukt ökar risken för nedkylning. Normal kroppstemperatur ligger på cirka 37 grader. Om temperaturen minskar till 35 grader huttrar man och arbetsförmågan sänks till hälften. Faller temperaturen ytterligare klarar man inte av att ta hand om sig själv. Vid 30 grader går man in i medvetslöshet och under 28 grader är dödsrisken mycket stor. Det är viktigt att ha mössa eftersom mycket blod strömmar genom huvudet som gör att det kyls ner fort. Vid långa elavbrott i till exempel hyreslägenheter som saknar alternativ uppvärmning kan det bli problem med nedkylning. Det är därför viktigt att vara förberedd och ha någon form av reservuppvärmning till hands som till exempel gasol, sprit eller fotogenkamin. Det är även viktigt att skydda kroppen mot överhettning likaväl som att skydda den mot kyla.

Sömn

Vi behöver sova mellan 6-8 timmar per natt för att kroppen ska återhämta sig, utsöndra hormoner samt bearbeta och lagra sinnesintryck som man har utsatts för under dagen. Om sömnen störs eller blir för kort under längre tid kan det uppstå både psykiska och fysiska problem. Om sömnen blir störd eller för kort under en natt, så får man sämre tankeförmåga, reaktionsförmågan sänks och man blir lätt irriterad och okoncentrerad. Men kroppen brukar återhämta sig för att kunna sova bättre nästa natt.

Energi

Man kan faktiskt säga att energi är en sammanfattning av grundbehoven. Maten ger oss energi för att vi ska orka med vardagen. Vattnet är livsviktigt för att vi ska överleva, utan vatten sker det en energisänkning kroppen. Vi förlorar mycket energi när vi fryser, vid några graders temperatursänkning ökar förbränningen i kroppen. Likaväl är det viktigt att energiförsörjningen fungerar så att vi får värme i våra hus. När vi mår dåligt psykiskt påverkar det också vår energi.

Resursbyar – en modell för att klara av kriser i ett lokalsamhälle
Olika bygder ute på landsbygden har ganska goda förutsättningar att klara av framtida kriser i samhället. Betydligt värre kan det bli i storstadsregionerna. En grundförutsättning för att klara ett krisläge är att *samarbeta* och detta kan man göra genom att starta upp så kallade ”resursbyar”. Resursbyarna ska vara väl förberedda inför framtida extraordinära händelser, kriser och katastrofer i hembygden. Tanken är att en resursby ska ha en hög självförsörjningsförmåga beträffande vatten, avlopp, livsmedelsförsörjning och energi såsom elektricitet, värme i husen och drivmedel.

Här följer några exempel på framtida kriser som vi bör vara förberedda på både lokalt och globalt:

Lokala olyckor
Skogsbränder som kan hota hela samhällen. Olyckor vid farliga godstransporter. Utsläpp från industri och andra verksamheter. Kraftverksdammar som brister av olika anledningar.

Klimatförändringar
Växthuseffekten som ger jorden ett varmare klimat påverkar oss även lokalt. Vi kan räkna med större nederbördsmängder under kortare perioder. Detta bidrar till stora översvämningsrisker i både mindre och större vattendrag. Antalet kraftiga stormar beräknas öka, 2005 hade vi stormen Gudrun och 2006 stormen Per. Svåra stormar kan lamslå vår elförsörjning under längre tid i ganska stora områden. Inom cirka 25-30 år beräknas Sundsvall ha samma klimat som Stockholm har idag.

Brist på energi
Tillgången på olja, kol, naturgas och uran minskar eftersom det är en ändlig resurs. Vi har ännu inget som kan ersätta den billiga och stora mängd energi som oljan ger oss. När det globala oljeflödet minskar så stiger priserna. Detta påverkar i sin tur världsekonomin, se tidigare avsnitt om energi och oljetoppen. Då kan problemen som oljebristen skapar bli mer påtaglig både lokalt och globalt. Vårt enorma beroende av fossil energi kan skapa försämrad världsekonomi, brist på mat, varubrist av olika slag, politiska sammanbrott, revolter, ökade krigshärdar över hela världen och ökad organiserad brottslighet.

Terroristangrepp
Kan drabba oss i Sverige också på grund av energibrist och politiskt kaos. I värsta fall kan olika massförstörelsevapen ha kommit i orätta händer.

Pandemier
Olika former av globala pandemier kan uppstå. Både människor och djur kan drabbas.

Andra katastrofer
Kärnkraftshaverier, eller kärnbränsle som läcker ut vid transporter och slutförvaring. Utsläpp av giftiga ämnen.

Handlingsplan för upprättande av en resursby
Steg 1.
Man kan väcka intresse på lite olika sätt för att starta upp en resursby. Ett exempel är att annonsera i ortspressen om att ett informationsmöte ska hållas i byn. På detta möte informerar man om vad en resursby är och vilka fördelar den har för att skapa en hållbar bygd. Oftast räcker det inte med en annons utan man får även ringa runt till olika personer, föreningar och lokala företag. Efter telefonsamtalet skickar man information beträffande resursbyar per post, fax eller mail och bjuder in dem till mötet.
Massmedia bör kontaktas redan här i steg ett för att ge möjlighet till god publicitet kring mötet.

Steg 2.
I det här skedet har man bestämt sig för att starta upp en resursby. En arbetsgrupp, kommitté, projekt eller egen förening bildas för att starta upp resursbyn. I det här läget är det viktigt att många intressenter inom byn deltar. Olika föreningar, kooperativ eller aktiva byalag kan vara delaktiga och vara en bra resurs. Finns det redan en frivillig resursgrupp inom byn eller i lokalsamhället är det positivt eftersom denna redan hjälper kommunen vid extra ordinära händelser. Det är också mycket viktigt att få medverkan av det lokala näringslivet i lokalsamhället för att bygga upp en resursby. Bygden dör utan ett lokalt näringsliv med olika småföretag som till exempel matproducenter, mataffär, bensinmack, åkeri, turistverksamhet, hotell med konferensverksamhet, hantverkare, tillverkningsindustri och tjänsteföretag.
En samverkan mellan näringslivet, föreningarna och kommunen i byarna är nödvändigt för att skapa en motståndskraftig livsmiljö i händelse av framtida kriser. Dessutom skapar samverkan mellan näringsliv och föreningar en stabilitet som höjer sysselsättningsgraden i byarna och främjar en god social struktur.

Steg 3.
Man börjar med att inventera vilka befintliga resurser byn har och hur dessa kan optimeras och användas på bästa sätt i framtida krislägen. Finns det exempelvis eget fungerande vatten och avloppssystem eller är det anslutet till kommunens. Vilka möjligheter har byn beträffande egen energiförsörjning såsom elektricitet, fjärrvärme och mark för odling av energigrödor. Hur mycket odlingsbar mark finns det för livsmedel och vilken erfarenhet finns det av tamdjur som kan hållas för matproduktion. Lämpliga grödor som går att odla kan vara spannmål, oljeväxter, vallodling, potatis, rotfrukter, grönsaker, frukt och bär.

Naturen kan också bidra till matförsörjningen i form av örter, rötter, bär och svamp som går att förädla. Olika byggnader för matproduktion, lagerlokaler och tamdjursdrift behövs.

Skogsmark är en god tillgång för att producera eget byggnadsvirke och för att få tillgång till bioenergi. Finns det lokaler som kan inhysa många människor i en krissituation som till exempel en nedlagt skola. Dessa lokaler kan annars användas som vandrarhem i en affärsmässig verksamhet.

Även byns maskinpark bör inventeras som till exempel jordbrukstraktorer, hjullastare, skogsmaskiner, grävmaskiner, lastbilar och bussar. Dessutom bör man kartlägga vilka resurspersoner det finns i byn som kan ha olika kunskaper och färdigheter som kan komma till nytta i framtida krislägen. Det kan vara duktiga hantverkare, mekaniker, läkare, sjuksköterskor, lärare och kunnigt folk inom lantbruk, trädgård och inom skogssektorn. Inventeringen kan bli omfattande.

Insikten om behovet av olika kunskaper får människor att känna sig behövda. Inventeringen kan också leda till att människor i byn kan upptäcka nya möjligheter för sin framtida försörjning genom att starta upp företag och ekonomiska föreningar. Exempelvis att odla och förädla livsmedel samt att satsa på turism och att utveckla alternativa energikällor och miljöteknik.

Steg 4.
Efter inventeringen börjar uppbyggnaden av resursbyn till att bli ett långsiktigt hållbart projekt för bygdens möjligheter att klara krislägen.

Uppbyggnadsfasen kan skapa en mycket kreativ process som gynnar etablering av små företag och även att större företag flyttar dit med sin verksamhet så att nya arbetstillfällen skapas. De olika förutsättningarna i bygderna varierar naturligtvis.

Här följer några exempel på viktiga basfunktioner och näringar som bör prioriteras vid uppbyggnaden av resursbyn:

- Vatten och avlopp
- Livsmedelsproduktion
- Energiproduktion
- Vård, omsorg och skola
- Fungerande tele- och datakommunikation
- Livsmedelsbutik och drivmedelsstation
- Infrastruktur bestående av vägar, järnväg, sjöfart och kollektivtrafik
- Skogsbruk

Samarbete och samordning av olika resurser bör vara en ledstjärna vid uppbyggnaden av resursbyn. Då kan man uppnå bra resultat och man höjer då byns självförsörjningsförmåga i händelse av framtida kriser. Samtidigt kan resursbyprojektet skapa en god social struktur där människor bryr sig mera om varandra, vilket leder till att människor känner sig trygga och säkra. Resursbyar stärker även utvecklingen av lokal och regional ekonomi.

I förlängningen kan även större samhällen använda sig av samma modell som resursbyarna.

Bild: Merle Hagerrot
Om inget annat hjälper, återstår bara att krama sitt gosedjur!

5.RESURSBANKEN

Bild: Jan Forsmark
Intensiv kommunikation
COP 15 i köpenhamn 2009.

”Ge mig sinnesro att acceptera det jag inte kan ändra, mod att förändra det jag kan, och förstånd att se skillnaden.”
Okänd

På dessa sidor har vi samlat de resurser som vi tror kan vara användbara i omställnings-arbetet. Tipsa oss gärna om nya. Resursbanken med uppdateringar hittar ni också på:

- www.helasverige.se
- www.transitionsweden.se

Resursbanken är uppdelad i 10 avsnitt:

1. Omställning Sverige/Transition Initiatives
2. Öka medvetenheten (steg 3)
3. Skapa delaktighet (steg 4)
4. Arbeta med visioner (steg 6)
5. Böcker
6. Tidskrifter
7. Filmer
8. Organisationer
9. Hemsidor
10. Lokalsamhällen med erfarenhet

1. Omställning Sverige/
Transition Initiatives

Hela Sverige skall leva
Stortorget 7, 1tr 111 29 Stockholm
08-24 13 50
info@helasverige.se
www.helasverige.se

Varje län har ett Länsbygderåd som ni kan kontakta, se hemsidan.

Omställning Sverige
Adress, se Hela Sverige ska leva.

Projektledare, Jan Forsmark 070-743 18 47
jan.forsmark@helasverige.se

Via hemsidan www.transitionsweden.se kan ni få kontakt med personer som är aktiva i Omställning Sverige.

Transition Towns / TransitionNetwork
Transitionrörelsen har sin hemvist i Totnes, England, men finns i många länder. Via hemsidan www.transitiontowns.org hittar ni material på engelska och länkar till andra länder.

2. Öka medvetenheten
Kapitel 3 - Steg 3

Inspiration till övningar och lekar

Transition Handbook
Boken är på över 200 sidor och berättar i text och bild om de samlade erfarenheterna från Totnes och Transitionrörelsen i England. Boken innehåller många användbara övningar konkret och utförligt beskrivet. Till exempel: Den ödmjuka potatisen, Akvariet och Snabbdialog.
Transition Handbook som är på engelska kan köpas från Hela Sverige ska Leva.

Sinnenas skog
Pablo Stéfano, naturpedagog från Argentina, delar i den här skriften med sig av sina populäraste lekar som används i grupper med barn eller vuxna för att öppna sinnena och stärka känslan av samhörighet med allt levande. Skriften är på ett 30-tal sidor och kan beställas från föreningen Framtidsjorden, www.framtidsjorden.se. En ny bok som just utkommit på spanska *Educación ambiental: Otra mirada* (ung. miljöutbildning - ett annat perspektiv) håller på att översättas till svenska.

Du har huvudrollen i ditt liv
I den här boken presenteras hur man kan arbeta med värderingsövningar och forumspel. Katrin Byreus har skrivit boken med tanke på socialt arbete med ungdomar men många av övningarna går att göra om så att de passar i omställnings-arbetet. Det handlar om att bli medveten om sina värderingar och att kunna kommunicera dem med andra.

Färdiga presentationer

Powerpointmaterial från Hållbara bygder
Föredraget beskriver bakgrunden till varför vi behöver ställa om med många fakta om klimat, oljeknapphet, ekosystemtjänster, fördelning och psykosociala frågor. Det kan laddas ner från www.helasverige.se eller www.transitionsweden.se

Utställningar

Konstutställningen +6 grader
Cissie Hultberg har målat tavlor som illustrerar vad som händer om klimatet skenar. Det är en vandringsutställning med efterföljande samtal som leds av Cissie och hennes man Bobby Hultberg. Utställningen fungerar bra som ”starter” och det efterföljande samtalet handlar mycket om hur vi känslomässigt förhåller oss till klimathotet. Smakprov på tavlorna och kontaktuppgifter finns på www.cissiehultberg.com

2. Öka medvetenheten
Kapitel 3 - Steg 3

Studiematerial

Klimat i hetluften
Detta är ett studiematerial om klimatfrågan skrivet för ungdomar. Det ger en bra fakta-bakgrund och förslag på vad läsaren själv kan göra i sin egen livsstil samt presenterar personer som läsaren kan identifiera sig med som goda förebilder. Materialet finns tillgängligt gratis på nätet. Belfrage, Kristina. (2007). *Klimat i hetluften*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet, Lärarhandledning: www.cul.slu.se/publikationer/lararhandledning.pdf

12 samtal för hållbarhet, Vuxenskolan
Stöd för samtal om hållbarhet framtaget av Naturakademin i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan. www.naturakademin.se, www.sv.se.

Spel

Naturskyddsföreningens Klimat Quiz
Det är sju tipsfrågor för att öka allmänbildningen runt klimatfrågan. Quizen kan lånas av SNF kretsar från rikskansliet, bra att ha ute på torget eller inne i bygdegården, syns och väcker intresse. Läs mer på denna länk:
www.naturskyddsforeningen.se/upload/Foreningsdokument/Klimat/Stafetthandledning.pdf

Oljekorten - Peak Oil cards
Argument och fakta kring Peak Oil och de argument man kan använda i samtal i frågan. Korten finns på www.transitionsweden.se

Filmer, böcker, hemsidor, se nedan.

3. Skapa delaktighet
Kapitel 3 - Steg 4

SNF, Idébok. Inspirationsverktyg för SNF:s kretsar och länsförbund att arbeta med hållbar landsbygdsutveckling.
Här beskrivs ett stort antal mötesmetoder och verktyg kort och lättfattligt.
www.naturskyddsforeningen.se/upload/Foreningsdokument/Ovrigt/jordbruk-idebok-landsbygdsutveckling.pdf

Överens: en bok om demokratiska mötesformer
Thomas Falk och Igge Olsson har skrivit en jordnära handbok för stora och små möten. Här beskrivs många olika mötestekniker och vilka funktioner som kan vara bra att utse i en grupp, hur man värnar demokratin och hanterar konflikter.

Metodcentret i Vasa
Här samlas och presenteras metoder för möjliggörande, deltagande, lokal utveckling och mänsklig tillväxt alfabetiskt och sökbart.
www.methodcentre.com

Fria Metoder
Den här sidan är specialiserad på metoder för lokal utveckling. Metoder presenteras och kan laddas ner som pdf-filer.
www.friametoder.se

Metodboken
Den här boken är framtagen inom Jönköpings kommun för personer som arbetar med ungas inflytande. Många mötestekniker och värderings-övningar som också kan användas för omställningen presenteras.
www.nuninatverk.se/uppladdat/Metodboken%20090403.pdf

Synergimöten
Synergimetoden är en mötesform som innehåller en dynamisk dagordning. Inom ramen för en klar och tydlig struktur skapar deltagarna tillsammans önskade resultat. Var och en får möjlighet att ta upp angelägna ämnen eller teman och ange önskad tid. Varje deltagare får också säga vad de vill få ut av sitt pass och hur de vill använda de andra i gruppen.
www.fenixgruppen.se

Open space Technology, a Users Guide
Harrison Owen,1997. Boken ger konkreta anvisningar för allt du behöver veta för att leda ett lyckat Open Space möte. Kontakta Hela Sverige skall leva för handledartips.

Dialog! Handbok för ökad möteskompetens, effektiv planering och verklig demokrati

Olausson Ingrid, 1996. Boken ger en bra introduktion till hur man planerar och leder ett Open Spacemöte. Se ovan.

4. Arbeta med visioner

Kapitel 3 - Steg 6

Visionsbygge inifrån / Visionsverkstad
Är de svenska versionerna av "Enspirited Envisioning" av Warren Ziegler. De svenska handledarna har utbildats av Warrren och genomfört många visionsprocesser i Sverige de senaste 15 åren. Kontakta dem om ni vill ha råd eller anlita dem i visionsarbetet.

Lärandegemenskapen.
www.larandegemenskapen.se

Hillevi Helmfrid
hillevi.helmfrid@post.utfors.se 0492-700 64

Jan Forsmark
jan.forsmark@helasverige.se 070-743 18 47

Eco-mapping
Eco-mapping i Kustringen. Kunskap är makt – Lokal kunskap och lokalt deltagande.

Peder Nilsson och Anders Tivell 2009. Rapporten beskriver hur man arbetade med Eco-mapping i ett område i Norrbotten. Kontakta Anders Tivell.
anders.tivell@sol.slu.se

Bygdebalans
Economic Renewal Guide

Boken är en komplett handbok för ekonomisk förnyelse i lokalsamhället med många konkreta förslag på hur man kan arbeta. Den är utgiven av Rocky Mountain Institute och kan köpas på nätet. Kontakt Tomas Norrby.
tomas.norrby@sol.slu.se

Lokalekonomisk analys (LEA)
LEA är ett underlag för lokalekonomiska analyser som används av lokala utvecklingsgrupper. Underlaget består av ett antal tabeller och diagram som beskriver ett lokalsamhälle. Det kan vara en församling, ett postnummerområde eller ett område som gruppen själv ritat in på en karta. Statistik sökes från SCB.
Kontakta Hela Sverige skall levas kansli, se ovan.

5. Böcker

Böcker beställs ofta billigast över nätet:
www.adlibris.se och www.bokus.se

The Transition Handbook
Rob Hopkins

Transitionrörelsens grundbok. Boken är på över 200 sidor och berättar i text och bild om de samlade erfarenheterna från Totnes och Transitionrörelsen i England.

Transition Handbook som är på engelska kan köpas från Hela Sverige ska Leva.

The Transition Timeline
Shaun Chamberlin

Boken förser läsaren med fyra scenarios för de kommande 20 åren från Förnekandet till Omställningsvisonen. Boken finns på nätet.

Olja
Gunnar Lindstedt

Gunnar Lindstedt beskriver i boken varför oljebolag, näringslivsetablisemang och politiker gör allt för att dölja den kommande oljekrisen.

Svart Jord
Gunnar Lindstedt

Räcker världens åkermark till för att framställa mat och drivmedel? Boken berättar utifrån författarens personliga erfarenheter om de avgörande förändringar vi står inför.

Tyst hav
Isabella Lövin

Jakten på den sista matfisken. Boken handlar om utfiskningen av våra hav som håller på att ändra havets hela ekosystem.

Sex Grader
Mark Lynas

Temperaturen på jorden kommer att stiga – frågan är bara hur mycket? Det finns mycket vi kan göra, om vi agerar nu.

Efter oljetoppen
Hillevi Helmfrid och Andrew Haden (2006)

Vilka risker tar vi om vi fortsätter leva i högenergi-samhället - respektive om vi ställer om till ett lågenergisamhälle? En studie från KSLA och SLU/CUL.

5. Böcker

Vår beskärda del
David Jonstad

David Jonstad visar i boken hur vi, genom att dela på resurserna och ansvaret, kan skapa en framtid som är hållbar på riktigt.

Global nedkylning
Fredrik Carpentier Ljungkvist

Boken beskriver klimatets förändringar genom historien, hos folk och kulturer som varit utsatta för klimatförändringar.

Vägen till Köpenhamn
Rikard Warlenius

Boken ger en bakgrund till klimatförhandlingarna och en överblick över aktörer och knäckfrågor inför toppmötet i Köpenhamn december 2009.

Klimatkoden
Pär Holmgren/Jessica Cederberg Wodmar

Boken är praktiskt användbar för dig som vill ”klimatsäkra” ditt dagliga liv, ditt företag eller din organisation.

Mat och klimat
Johanna *Björklund/Pär Holmgren/Susanne Johansson*

Boken förklarar hur vi kan välja att äta, handla och odla på ett sätt som är bättre för klimatet.

Allmänningen som samhällsinstitution
Elinor Ostrom

Elinor Ostrom visar att människor genom frivillig organisering kan skapa livskraftiga institutioner som förmår att förvalta ömtåliga och knappa resurser.

Individ och miljö
Angelöw/Jonsson

Boken handlar om hur ett miljöengagemang utvecklas och hur människor kan stimuleras till att övergå till ett miljöanpassat levnadssätt.

Glädjerapporten
Bosse Angelöw

Boken beskriver hur vi går mot en friskare, lyckligare, fredligare, rättvisare och givmildare värld. Den handlar också om vad vi var och en kan göra för att världen skall bli bättre såväl på det personliga som på det globala planet.

Vem fan bryr sig?
NannyMaja Anderback

En bok om eftertanke, inspiration, sopor, omtanke, katastrofer, ansvarstagande och konsumtion.

Tänk om …
Svenska Naturskyddsföreningen

En bok om inspirerande exempel på vilka fantastiska saker vi kan åstadkomma tillsammans för att förbättra miljön och samtidigt spara pengar.

En frisk framtid
Apoteket AB, Mistra Pharma och Stockholms Läns Landsting

En bok som sammanfattar vårt kunnande om problematiken runt läkemedel och hållbar utveckling på ett tillgängligt sätt.

Tillväxtens sista dagar
Björn Forsberg

Björn Forsberg diskuterar de strukturella hinder som står i vägen för en hållbar utveckling. Boken är en saklig men kraftfull uppgörelse med myter och hyckleri i den svenska och internationella miljödebatten.

Hett, platt och trångt
Tomas L Friedman

Boken är orädd, insiktsfull, visionär och rik på sunt förnuft, en oersättlig läsning för alla som är engagerade i att skapa en bättre värld. Författaren varnar för faran att vi kommer att förstöra miljön om vi inte agerar gemensamt och genast.

Plan B, 3.0
Lester Brown

Plan B, 3.0 handlar om hur vi kan lösa alla de viktiga problem som måste lösas om inte vår jord och vår civilisation ska gå under.

En obekväm sanning
Al Gore

Boken visar effekterna av den globala uppvärmningen, ett av de största hoten mot vår jord.

Vägen till förändring
Lennart Parknäs

En handbok för överlevnadsarbetare vad som behövs för att förvandla ett alarmbudskap till handlingskraft.

Konsumera mera - dyrköpt lycka
Birgitta Johansson, Forskningsrådet Formas

Varför blir vi inte lyckligare av mer konsumtion?

Transformativt ledarskap
ISL förlaget 1993. Terry D Anderson

Bra och samspelt ledarskap krävs för att klara den oundvikliga omställningen. Har vi det?

6. Tidsskrifter

Camino
www.camino.se

Sveriges första och bredaste livsstilsmagasin för en hållbar konsumtion. Ekorekomode, ansvarsfullt resande, energismart teknik, framtidsvänlig design och kultur är exempel på teman.

Ecoprofile
www.ecoprofile.se

Ecoprofile är en kombination av diskussionsforum, community och nättidning om grön omställning. Den enskilde medborgaren står i centrum, men eftersom samhällsstrukturer och teknikutveckling står för viktiga förutsättningar för individen så är också detta självklara inslag.

Effekt Magasin
www.effektmagasin.se

Effekt är ett samhällsmagasin om klimat- och hållbarhetsfrågor. I reportage och artiklar, med de bästa skribenterna, fotograferna och illustratörerna vill tidningen inspirera till förändring.

Ekoresan
www.ekoresan.se

Ekoresan har som målsättning att på ett objektivt sätt informera om hur du påverkar miljön med ditt resande, och vad du kan göra för att resa lite miljövänligare. För resa tycker vi att du ska göra. Om vi någonsin ska lösa världens problem så måste vi förstå varandra bättre, och inget sätt är bättre än att resa och se hur andra människor lever, och vilka problem de brottas med.

Tidningen EnergiTeknik

www.tidningar.nu/tidningen-energiteknik

Magasinet har blivit en marknadsplats för företag som vill göra bra affärer för en bättre värld. Den fokuserar för närvarande på grön teknologi, såsom sol, vind, vatten och bioenergi.

Tidningen Dagens ETC
www.etc.se

Dagens ETC är avslöjande inrikesmaterial, längre utrikesreportage, ett alltid högaktuellt klimatuppslag samt en hel del annat smått och gott.

Tidningen Miljö & Utveckling
www.miljo-utveckling.se

Miljö & Utveckling är en oberoende och heltäckande miljötidning för näringslivet med ett tydligt nyttoperspektiv. Miljödriven affärsutveckling, miljölagstiftning och miljöteknik är bärande element i tidningen liksom den kritiska granskningen. Ett komplett affärsmagasin med miljön i fokus, som bjuder på spännande, aktuell och nyttig läsning inom ett dynamiskt område.

Miljöaktuellt
www.miljoaktuellt.idg.se

Sveriges största tidning om hållbar utveckling för proffs och beslutsfattare. I varje nummer får du de viktigaste nyheterna i Sverige, EU och världen. Det ger dig full koll på utvecklingen och samspelet mellan ekologi, politik, samhälle och näringsliv. Du får även analyser, intervjuer och djuplodande artiklar som ger dig verktygen till att driva ett framgångsrikt miljöarbete och göra hållbara affärer. Med de senaste nyheterna, trenderna och bästa exemplen på miljöarbete i framkant hänger du med i utvecklingen och slipper jobbiga informationsunderlägen.

Miljömagasinet
www.miljomagasinet.se

Fokus är miljö och sociala frågor ur ett internationellt perspektiv. Tidningen vänder inte bort blicken utan beskriver en oroande utveckling över hela världen. Miljön skövlas och förgiftas och klyftorna mellan rika och fattiga växer. Men den skriver också om människor som vill förändra världen och de skriver också för oss. Den skildrar att det går och hur det skulle kunna gå till.

Miljörapporten
www.miljorapporten.se

Tryckt nyhetsbrev för dig som arbetar professionellt med miljö- och hållbarhetsfrågor inom privata näringslivet såväl som inom offentlig sektor.

REKO Magasin
www.magasinreko.se

REKO är en underhållande och läsvänlig tidning med djup. Den handlar mest om matproduktion, matlagning och människor som arbetar med mat. Tidningen tar också upp bredare samhällsfrågor och andra ämnen som har koppling till hållbar livsstil, Tidningen ges ut av föreningen KRAV.

Sveriges Natur
www.snf.se

Sveriges Natur är en vacker tidskrift som tar dig med på inspirerande utflykter till naturen. Här kan du läsa om allt från kretsloppets mikroprocesser till de vilda rovdjuren och jordens klimat. Dessutom hittar du i varje nummer spännande personporträtt, välskrivna reportage, avslöjanden, natur- och boktips samt initierade nyhetsanalyser. Detta är en tidning som charmar, underhåller, oroar och informerar på samma gång. Skriften ges ut av Naturskyddsföreningen.

7. Filmer

Wombat
Filmen är kortare än 5 minuter och visar på ett kärnfullt sätt och med glimten i ögat de centrala frågeställningarna kring hållbar utveckling. Filmen finns tillgänglig gratis online och är givande även för den som inte är helt fullfjädrad på engelska.

Global Dimming
48 minuters video, finns på nätet.

Sant eller falskt?
Filmen är ett tio minuters föredrag på engelska som ger avväpnande motargument till alla som tycker att det är bättre att vänta och se, än att förebygga klimat- och energikris nu. När du har sett filmen några gånger kan du själv hålla föredraget. Filmen finns på Youtube under ”The most terrifying video you'll ever see”. Den kan också nås via Tidsverkstadens bemötandebank.

Collapse
En film om en framtid med kriser inom ekonomi, energi, miljö och mer därtill.

Power of Community
Filmen är en dokumentär från Cuba som beskriver vad som hände med samhället när oljeleveranserna från Sovjetunionen uteblev. Inte bara transportsektorn, utan även livsmedelsproduktionen tvingades till en radikal omställning. I filmen visas också de positiva sidor som omställningen förde med sig. Filmen kan lånas från Hela Sverige ska Leva.

A Crude Awakening - The Oil Crash
En 90 minuters dokumentär om planetens krympande oljeresurser.

End of Suburbia
Filmen skärskådar den amerikanska drömmen och förortslivets sårbarhet inför kommande oljeknapphet. Intervjuer med flera viktiga förgrundsgestalter inom Peak Oil, Omställning och Permakultur som visar på att en helt ny inriktning på samhällsplaneringen är nödvändig. Filmen kan lånas från Hela Sverige ska Leva. Du kan också be ditt lokala bibliotek att köpa in den.

En obekväm sanning
Al Gores prisbelönta film om klimathotet. Ger mycket fakta presenterat på ett övertygande och lättillgängligt sätt men ger inga övertygande lösningar. Filmen finns med säkerhet på ditt lokala bibliotek med svensk text.

Story of Stuff
Filmen skärskådar masskonsumtionssamhället på ett lättsamt sätt som berör. Den finns tillgänglig gratis online. Den amerikanska aktivisten AL har gjort en liten fantastiskt film som förklarar det mesta i vår värld på tjugo minuter. Se den!

Age of Stupid
”The Age of Stupid” är en brittisk drama-dokumentär av Franny Armstrong från 2009. Den spelades in i USA, Storbritannien, Indien, Nigeria, Irak, Jordanien och Frankrike. Den handlar om global uppvärmning och dess konsekvenser, och utgår ifrån en man som befinner sig i ett enormt arkiv år 2055 då världen är helt förstörd av den globala uppvärmningens effekter. Mannen tittar tillbaka på gamla (enligt filmskaparna autentiska) arkivbilder från 2008 och ställer sig frågan varför vi inte gjorde något åt klimatförändringarna medan vi hade chansen. Den hade premiär i Storbritannien 15 mars 2009, och i Nya Zeeland och Australien 19 augusti samma år. Dess globala premiär skedde samtidigt i 62 länder, 21/22 september 2009.

Omställning Sverige har bekostat den svenska översättningen av filmen.

Home
Regissören Luc Besson har lyckats åstadkomma en suggestiv, vacker och dramatisk berättelse som redan visats miljontals gånger på Youtube och fått toppbetyg av tittarna.

Filmen, som huvudsakligen är fotad uppifrån, handlar om hur vi människor rubbat balansen på jorden under våra 200 000 år på planeten. Budskapet: Vi har bara tio år på oss att vända trenden. Vad blir följden om vi fortsätter att leva som vi gör?

8. Organisationer

Albaeco
www.albaeco.se

Miljörelaterad tvärvetenskap från den internationella frontforskningen om samspelet mellan ekologi, ekonomi, teknik och samhälle. Oberoende ideell förening grundad av forskare i naturresurshushållning vid Stockholms universitet.

Centrum för miljö- och utvecklingsstudier CEMUS
www.cemus.uu.se

Stimulerar studier och fördjupande kunskaper i miljö- och framtidsfrågor. Kurser och verksamhet är drivna av studenter vid Uppsala universitet och Sveriges Lantbruksuniversitet.

Arena Norden
www.arenanorden.org

Här sker en daglig bevakning av klimat-förändringarna och klimatpolitiken i Norden. Organisationen vill vidga den svenska debatten genom att bevaka och kommentera det som sker i de nordiska länderna och i det nordiska samarbetet. Men frågan är global och den nordiska utgångspunkten ställs också i relation till vad som sker i EU och internationellt.

Civilförsvarsförbundet
www.civil.se

Civilförsvarsförbundet är en ideell frivillig-organisation i Sverige med uppgift att informera och utbilda allmänheten i hur man klarar olika typer av krissituationer, t.ex. nödsituationer utomhus, längre elavbrott, förorenat dricksvatten eller en längre tids isolering.
Civilförsvarsförbundet tillhandahåller också frivillig personal för kommuner som drabbas av extraordinära händelser och är följaktligen en del av samhällets krishanteringssystem.

Ekoboföreningen
www.ekobogotland.se/Njord

Njord vänder sig till alla som lever eller vill leva tillsammans och ekologiskt på platser som har tillgång till odlingsmöjligheter, kompostering, kontakt med naturen med mera. Den är öppen för alla som uppfattar sig som ekobybor eller som drömmer om att bo i en ekoby.

Greenpeace Sverige
www.greenpeace.org

En internationell miljöorganisation som går från ord till handling för att konfrontera global miljöförstöring och driva fram lösningar som leder till en värld i fred och ekologisk balans.

Ekoturismföreningen
www.ekoturism.org

Svenska Ekoturismföreningen arbetar för mer och bättre ekoturism, en turism som bevarar och tar ansvar för ömtålig natur och kultur, både i Sverige och utomlands. Under de senaste åren har ekoturism bidragit till att skydda unik natur och kultur runt om i världen.

EnergiRådgivarna
www.energiradgivarna.com

Förening vars mål är att energianvändning sker med minsta möjliga miljöpåverkan. Föreningen bedriver en mängd aktiviteter som till exempel, konferenser, debatter, kurser, nyhetsbrevet Dialog, lobbyverksamhet och samarbetsprojekt.

Ett klick för skogen
www.ettklickforskogen.se

Ett klick för skogen är en insamlingsstiftelse med syfte att förvärva skogsmark med skyddsvärd gammal skog. Ändamålet är att skydda dess hotade djur- och växtarter, samt att i övrigt gynna forskning, friluftsliv, turism för nuvarande och framtida generationer.

Folkkampanjen mot kärnkraft – kärnvapen
www.folkkampanjen.se

En politiskt oberoende ideell förening som arbetar för ett bevarande av naturresurser.
Organisationen arbetar för ett samhälle där energi används mer effektivt och elektricitet produceras av förnyelsebara råvaror.

Fältbiologerna
www.faltbiologerna.se

Partipolitiskt och religiöst obunden förening för miljö- och naturintresserade ungdomar mellan 7 och 25 år. Naturskyddsföreningens fristående ungdomsorganisation.

Föreningen Kärngårdar
www.karngardar.se

På en kärngård har man beredskap mot vardagens kriser och kan klara sig själv under enkla förhållanden. Man är inte helt beroende av alla moderna hjälpmedel. Här finns som regel en levande genbank av utrotningshotade husdjurs-raser eller äldre, välanpassade sorter av grönsaker, blommor och fruktträd.

Ekologiska Lantbrukarna
www.ekolantbruk.se

De ekologiska böndernas fackorganisation och träffpunkt.

8. Organisationer

Hela Sverige ska leva
www.helasverige.se

Runt om i Sverige finns cirka 4 700 lokala utvecklingsgrupper. De kan ha olika namn, som byalag, samhällsförening eller intresseförening.

En lokal utvecklingsgrupp representerar den lokala allmännyttan och arbetar med det som är viktigt för människorna i just den bygden. Det kan vara att ta över skolan, bygga ett vindkraftverk, arbeta med lokal turism eller underlätta för företagen i bygden. Vissa arbetar med alltihop. Riksorganisationen Hela Sverige ska leva är en samlingsorganisation för dessa grupper och för ett fyrtiotal organisationer som valt att stödja arbetet genom att bli medlemmar.

Hållbara Transporter
www.systole.se/Magellan/render

Forum för Hållbara Transporter är ett samarbete mellan fem stora köpare av transporter och en myndighet som gemensamt vill förankra transporter på företags hållbarhetsagenda. Samarbetet har resulterat i Systole, ett verktyg för att handla mer hållbara transporter.

Ingenjörer för miljön
www.ifm.nu

Ingenjörer för Miljön (IfM) är en ideell förening med medlemmar från många olika delar av det svenska samhället. Där finns ingenjörer inom näringsliv och offentlig verksamhet samt forskare, lärare och studerande vid universitet och högskolor.

Jordbruksdepartementet
www.regeringen.se

För de myndigheter och kommittéer departementet ansvarar för.

Klimat.nu - den stora miljöutmaningen
www.klimat.nu

Arbetar för att minska koldioxidutsläppen med två procent på två år. Ett samarbete mellan Folkbildningsförbundet - studieförbundens intresseorganisation, Svenska FN-förbundet, Svenska Kyrkan, Svenska Naturskyddsföreningen och Svenska Röda Korset.

Klimataktion
www.klimataktion.se

Klimataktion är en förening som inte nöjer sig med mindre än en klimatpolitik som tar vetenskapen på största allvar och har överordnad prioritet. Klimataktion står öppna för alla som kan ställa sig bakom deras plattform, oavsett utgångspunkter och politiska, religiösa eller andra hemvister.

Klimatsmart.se
www.klimatsmart.se

Klimatsmart vill göra det enkelt att hitta klimatvänliga varor och tjänster.

De vill framhäva alla företag, organisationer och myndigheter som visar vägen genom att vara Klimatneutrala för att därigenom sporra andra företag att göra likadant.

Sist men inte minst vill de att det ska vara kul och spännande att tänka och handla i nya banor för vår egen, våra barn, våra barnbarns och planetens skull. De vill se möjligheterna istället för hotet som klimatförändringarna medför.

Klimatkommunerna
www.klimatkommunerna.se

Klimatkommunernas syfte är att minska utsläppen av växthusgaser i Sverige. Föreningen ska stödja kommuner som vill arbeta med klimatfrågan samt vara en pådrivande aktör för det nationella klimatarbetet genom att lyfta fram vilka möjligheter, hinder och drivkrafter som har betydelse för arbetets resultat. Föreningen sprider information och erfarenheter om lokalt klimat-arbete och höjer kunskapen om klimat-problematiken. Klimatkommunerna arbetar även för internationella samarbeten och har kontakter med liknande organisationer utanför Sverige.

KRAV
www.krav.se

Ekonomisk förening med syfte att skapa en trovärdig märkning för ekologiska livsmedel och förenkla för konsumenten att göra en miljöinsats genom sina dagliga inköp.

Lokalekonomerna
www.lokalekonomerna.ning.com

Miljödepartementet
www.regeringen.se

För de myndigheter och kommittéer departementet ansvarar för.

Miljöfordon.se
www.miljofordon.se

Detta är en riksomfattande informationstjänst för miljöfordon och miljöbränslen. Portalen drivs gemensamt och utan vinstintressen av Miljöbilar i Stockholm, Miljöfordon i Göteborg och Gatukontoret i Malmö. Här hittar du allt som är värt att veta om miljöbilar och lite till.

8. Organisationer

Miljöförbundet Jordens Vänner
www.mjv.se

Den svenska grenen av världens största demokratiska miljöorganisation, Friends of the Earth, med föreningar i mer än 60 länder.

Miljömålsportalen
www.miljomal.se

Miljömålsportalen är Miljömålsrådets webbplats som ger alla intresserade information om Sveriges 16 miljökvalitetsmål och arbetet för att nå dem. Miljömålen beskriver den kvalitet och det tillstånd för Sveriges miljö, natur- och kulturresurser som är miljömässigt hållbara på lång sikt.

Naptek
www.naptek.se

NAPTEK ska fokusera på traditionell kunskap kopplad till nyttjandet av biologisk mångfald, särskilt med betydelse för mångfaldens bevarande.

Oljegruppen
www.meetup.com/oljegruppen

Nätverket arbetar med frågor som: Hur kommer energiprisstegringen att påverka andra priser? Hur kommer förhållandet mellan naturresurser som till exempel energi och arbete att förändras? Hur kommer fastighetspriser att påverkas? Hur kommer vi att anpassa vårt sätt att leva?

Omställning Sverige, Transition Sweden
www.transitionsweden.se

Nätverket för oss som använder lokala omställningsinitiativ till att möta de utmaningar som oljetopp och klimatförändring ställer oss inför.

Permakulturföreningen
www.permakultur.se

Föreningen utgör en del i ett större nätverk av föreningar som alla jobbar för att visa vad permakultur är och har blivit i olika projekt.

Sigtuna Exergiakademi
www.exergiakademin.se

Exergigruppen vill påskynda omställningen till ett uthålligt liv på jorden vilket är en absolut förutsättning för ett hållbart samhälle. Exergigruppens strävan är därför att bidra till utveckling av kunskaper, insikter och, ytterst, ett förhållningssätt hos medmänniskorna för att dessa ska ställa upp på de åtgärder som krävs.

Sopor.nu
www.sopor.nu

Avfallsportalen sopor.nu är ett samarbetsprojekt mellan Naturvårdsverket, El-Kretsen, Förpackings- och Tidningsinsamlingen samt Avfall Sverige.

Svenska Bioenergiföreningen
www.svebio.se

Föreningen arbetar för att få till stånd en ökad användning av bioenergi på ett miljövänligt och optimalt sätt, och förser sina medlemmar med aktuell information inom bioenergiområdet.

Svenska ekodemiker
www.svenskaekodemiker.se

Nationellt nätverk för föreningar som sysslar med olika aspekter av hållbar utveckling och är knutna till universitet och högskolor i Sverige.

Svenska Naturskyddsföreningen, SNF
www.naturskyddsforeningen.se

Sveriges äldsta och största miljöorganisation med över 180 000 medlemmar fördelade på 275 lokala kretsar och 23 länsförbund. Rikskansli i Stockholm och Bra Miljövalkontor i Göteborg

Svenska solenergiföreningen, SEAS
www.solenergiföreningen.se

SEAS är en branschförening som representerar såväl den svenska solenergibranschen som de forskningsinstitutioner som verkar inom solenergiområdet. SEAS har idag ca 25 företagsmedlemmar och ca 200 fack- och enskilda medlemmar.

Sveriges Ekokommuner
www.sekom.nu

En samarbetsorganisation för Agenda 21-arbetet i kommunerna. Presentation av medlemskommuner och gemensamma projekt.

Sveriges Konsumenter i Samverkan
www.konsumentsamverkan.se

Samverkan mellan ideella organisationer i konsumentfrågor. Verkar för spridning av en ekologisk livssyn, en hållbar och uthållig utveckling av samhället samt resurshushållning.

Världsnaturfonden, WWF
www.wwf.se

WWF bedriver naturvårdsarbete överallt där akuta eller långsiktiga åtgärder är nödvändiga för att bevara utrotningshotade växt- och djurarter eller hela naturtyper.

9. Hemsidor

Energi/Olja

Claes Trygger och energigruppen i Klimataktion Stockholm har gjort ett bildspel om världens energisituation och den kommande knapphet som inträffar när tillgångarna på olja, naturgas, kol och uran sinar. Via denna länk kan du avnjuta en så kallad flashversion som inte belastar din dator lika hårt som en renodlad nedladdning.
www.branneriet.se/~b001ubz/Energi/index.html

Richard Heinberg är en av dem som är mest genomtänkt i sina kommentarer till oljetopp och omställning. Se Richard Heinberg's Museletters.
www.globalpublicmedia.com/topics/museletter

Energy Bulletin samlar och skriver artiklar om en rad ämnen som är relevanta för omställare. Energy Bulletin Peak Oil Primer är en grundkurs om oljetoppen.

www.energybulletin.net

www.energybulletin.net/primer.php

ASPO. De främsta i studiet av oljetoppen hittar man i föreningen the Association for the Study of Peak Oil and Gas - ASPO. I Sverige har vi ASPO Sverige.

www.peakoil.net

Oljegruppen. De som vill träffas eller diskutera med oljeintresserade kan gå med i nätverket Oljegruppen.
www.meetup.com/oljegruppen

Post Carbon Institute
www.postcarbon.org

Några exempel:

Rob Hopkins på video 30 nov 2009, 16 min.
www.postcarbon.org/video/47204-rob-hopkins-2009-ted-talk

Richard Heinberg intervju, video "Inserting Peak Oil into the Conversation", 22 nov 2009, nio min.
www.postcarbon.org/video/46214-inserting-peak-oil-into-the-conversation/12927-fellows

Richard Heinberg om kol i ny bok Blackout, The Inconvenient Truth of Clean Coal, 24 sept 2009, två min.
www.postcarbon.org/video/39194-the-inconvenient-truth-of-clean-coal/12927-fellows

Chris Martenson - condensed version av Crash Course, 23 feb 2008, 38 min
www.postcarbon.org/video/39224-crash-course-by-chris-martenson/12927-fellows

Rob Hopkins, The Transition Handbook, video, 28 feb 2008, fem min.
http://www.postcarbon.org/video/39416-the-transition-handbook/12927-fellows

Richard Heinberg, Calm Before the Storm, video, 22 juni 08, 27 min.
www.postcarbon.org/video/39867-calm-before-the-storm

Allmänt

Naomi Klein (engelska)
www.naomiklein.org

Författare till bl a Chockdoktrinen, deltog som talare på COP 15.

Carolyn Baker (engelska)
www.carolynbaker.net/site

Bevakar Omställningsfrågor internationellt.

New Economic Foundation NEF (engelska)
www.neweconomics.org

Engelsk organisation som skriver rapporter och gör utredningar. En oberoende tanke- och görasmedja som inspirerar och visar på riktigt ekonomiskt välmående. De arbetar för människors och planetens välbefinnande.

Chris Martensons (engelska)
www.chrismartenson.com/about

Crash Course handlar om pengar och den finansiella kollapsen.
www.chrismartenson.com/crashcourse

Permakultur
Här är den charmiga permakulturfilmen.
www.viddler.com/explore/PermaScience/videos/4

Ställ om under 2009
www.stallom.se

Martin Saar presenterar boken om förnyelsebar energi. Sustainable Energy without the hot air, Video två min med recension och länkar.
www.stallom.se/2009/12/18/sluta-prata-nonsens-om-energi-ta-reda-pa-fakta

Intervju med Christer Sanne om boken Keynes barnbarn. Tillväxten största klimathotet,video sex min.
www.stallom.se/2009/12/16/tillvaxten-ar-storsta-klimathotet

9. Hemsidor

Ställ om under 2009
www.stallom.se

Martin Saar om IEA ljuger om olja. Intervju med Kjell Aleklett inslag i Rapport, video 1,35 min.
www.stallom.se/2009/11/13/iea-ljuger-om-siffror-pa-oljetillgangen

Martin Saar om seminarium med prof Dr Albert Bartlett, Evig tillväxt en utopi, video 9 min.
www.stallom.se/2009/11/11/evig-tillvaxt-ar-en-utopi

Martin Saar presenterar Hans Rosling på TED talk. Föd färre barn, video 19 min, 2007.
www.stallom.se/2009/10/16/fod-farre-barn-afrika-har-gjort-det-omojliga-mojligt

Martin Saar presenterar Lester Browns uppdaterade bok plan B 4.0. Finns för nedladdning.
www.stallom.se/2009/09/30/det-gar-att-klara-klimatmalen-och-var-valfard-men-det-ar-brattom

Martin Saar om Charcoal-metoden, minska CO2-utsläppen och underlätta ekoodling. Video 11 min.
www.stallom.se/2009/09/02/vattenfall-ur-koltrasket-med-biokolmetoden

Martin Saar om ”Kan kol och kärnkraft ersätta olja”. Chris Martenssons The Crash Course kap 17, videointroduktion 2 min.
www.stallom.se/2009/08/21/kan-kol-och-karnkraft-verkligen-ersatta-oljan

Martin Saar presentation och reslutat av projektet Konsumera smartare och minska växthuseffekten.
www.stallom.se/2009/07/01/svenska-hushall-kan-minska-utslappen-med-minst-40

Martin Saar reder ut begreppen kring ekologisk odling och Marit Paulsen.
www.stallom.se/2009/04/24/marit-paulsen-vs-ekojordbruket-darfor-ar-ekologiskt-odlat-battre

Ställ om tar tag i problematiken och låsningarna kring biogas i jordbruket. Klimatbloggens största framgång för att påverka utvecklingen. Video 12 min.
www.stallom.se/2009/05/18/traktorn-fast-i-dieseltrasket-byrakratin-stoppar-biogasen

ASPO - USA
www.aspo.tv

Intervju med Colin Cambell, grundare av peakoil, 2 min, video.
www.aspo.tv/colin-campbell.html

The Oil Drum
www.theoildrum.com

Centrum för uthålligt lantbruk (CUL)
www.cul.slu.se/index.asp

Centrum för uthålligt lantbruk (CUL) är ett samarbetsforum för forskare och andra aktörer med intresse för forskning inom ekologiskt lantbruk och lantbrukets uthållighetsfrågor. CUL samordnar forskning och utbildning, initierar utvecklingsprojekt och bedriver ett omfattande informationsarbete inom området.

Hur mycket shopping tål världen?

Anförande av Anders Wijkman vid Konsumentföreningens i Stockholm 90-årsjubileum ”Konsumera mera?” tisdagen 19 september 2006.
www.exergiakademin.se/AndersW2006.html

Jakten på den gröna marknadskraften

Om en marknad för ekosystemtjänster som styrmedel för hållbar utveckling.
www.ksla.se/sv/retrieve_file.asp?n=902

Kinsale 2021 An Energy Descent Action Plan
www.transitionculture.org/wp-content/uploads/members/KinsaleEnergyDescentActionPlan.pdf

Stern Review on the Economics of Climate Change
www.webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/www.hm-treasury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change/stern_review_report.cfm

SNF
www.snf.se

Landsbygdsprogrammet, möjligheter för natur och miljö. Finns på deras hemsida som pdf. Kontaktperson Ylva Grudd.
ylva.grudd@naturskyddsforeningen.se

Stockholm Resilience Centre
www.stockholmresilience.org

Stop shopping … or the planet will go pop
www.guardian.co.uk/politics/2007/apr/08/greenpolitics.observerpolitics

Sustainable Sweden
www.sustainablesweden.org

Schumacher College
www.schumachercollege.org.uk

9. Hemsidor

Vi tar mer och mer från naturen – men blir vi rikare?
www.exergiakademin.se/fnytt.pdf

Worldchanging
www.worldchanging.com

WorldWatch Institute
www.worldwatch.org

Rapport om köttproduktionens utsläpp som omkullkastar FN:s rapport 2006, FAO. Utsläppen är inte 12% från köttindustrin utan 51%.
www.worldwatch.org/files/pdf/Livestock%20and%20Climate%20Change.pdf

Zero Emissions Research & Initiatives (ZERI)
www.zeri.org

10. Lokalsamhällen med erfarenhet

Ambjörnarp - www.ambjornarp.se
Bobby Hultberg, 070-756 39 55
bobby@vagaboskolan.se

Bjärkebygden - www.bjarkebygden.se
Holger Andersson, 070-840 54 82
a.holger@telia.com

Bokenäset - www.bokenaset.se
Krister Olsson, 070-297 39 00
krister@nyenergi.se

Hanebo framtid - www.haneboframtid.se
Irene Frank, 070-527 85 65

Broddetorp - www.broddetorp.se
Birgitta Hedström, 0500-49 13 90
hedstrom@artech.se

Blädinge - www.alvesta.snf.se
Lisbeth Hellström, 0472-410 69
lisbeth.hellstrom@kommun.alvesta.se

Gunnarsbyn - www.raek.nu
Bertil Degerlund, 0924-213 59
bertil@raek.nu

Torsås - www.torsas.se
Bo Lönnqvist, 073-073 39 49
bo.lonnqvist@gmail.com

Trönö - www.tronobygden.se
Bo Lundstein, 0270-427 762
info@tronobygden.se

Svartådalen - www.svartadalen.nu
Anitha Barrsäter, 070-736 36 82
anitha.barrsater@euroconnect.se

Sätra Brunn - www.satrabrunn.se
Jan Forsmark, 070-743 18 47
j.forsmark@telia.com

Söderhamn - www.soderhamn.se
Anders Persson, 070-280 29 52
info@ecografica.se

Öje/Malung - www.malung-salen.se
Ture Olsson, 070-315 84 93
ture.olsson@malung-salen.se

Flera finns presenterade i slutrapporten från Hållbara bygder. Se www.helasverige.se

Redaktionsgruppen för Ställ om Sverige

Hela Sverige ska leva, www.helasverige.se
Uno Lundback, 070-6000430
uno.lundback@helasverige.se

Jan Forsmark, 070-7431847
jan.forsmark@helasverige.se

Hållbar utveckling – Process och perspektiv, www.hillevihelmfrid.com
Hillevi Helmfrid, 0492-70064
hillevi.helmfrid@post.utfors.se

Studieförbundet Vuxenskolan, www.sv.se
Peter Wiborn, 070-8553075
peter@sv.se

t42 Distance Education, www.teafortwo.se
Carl Eneroth, 070-4972964
carl.eneroth@teafortwo.se

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva

Vår uppgift är att stödja lokal utveckling för ett hållbart samhälle. Vi ger råd och inspiration till lokala utvecklingsgrupper och lokala omställningsinitiativ. Vi är också en organisation som påverkar, genom att lyfta de frågor som är betydelsefulla för människor som vill utveckla starka lokalsamhällen. Lokalt utvecklingsarbete behövs både i staden och på landsbygden.

Medlemmar är cirka 4 700 lokala utvecklingsgrupper samt cirka 40 medlems-organisationer som delar våra värderingar. I varje län finns länsavdelningar som är bildade av de lokala grupperna för att ge stöd på regional nivå. Deras arbete sker ofta i samarbete med våra medlemsorganisationer.

Vi är en ideell förening som bildades 1989, i slutet av den stora kampanjen ”Hela Sverige ska leva”.

”Det handlar inte bara om att planera intellektuellt, utan att ta tillvara människors fantasi, passion och omsorg. Alla delar av hjärnan måste vara med om vi ska finna lösningar för framtiden.”

Rob Hopkins

Vill du veta mer om oss?

Läs de senaste nyheterna om lokal utveckling på vår hemsida. Där hittar du även skrifter och broschyrer inom olika ämnen för gratis nedladdning, liksom aktuell information om vår organisation och vad vi gör. Du kan även träffa oss på Facebook eller följa oss på Twitter.

Hela Sverige ska Leva | Stortorget 7 | 111 29 Stockholm
tfn: 08-24 13 50 | fax: 08-24 28 05
info@helasverige.se | www.helasverige.se

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden.